

לפי ששני ימים של ראש השנה קדושה אחת וכאילו שניהם יום א' אחד לפיכך ביצה שנולדה ביום ראשון של ראש השנה אמורה בשני וכן מה שניצוד נתלש ביום ראשון אסור בשני אע"פ שבשאר יו"ט אינו כן לפי שבשאר יו"ט שני הימים שני קדושות הן :

מז א"י המביא בצים ביום ראשון ומסל"ת שנולדו מאתמול והא"י אינו יודע שנולד אסור ב"ט לישראל מותר לסמוך עליו וכן אם הביא אותם ביום ב' ומסיה לפ"ת שנולדו מע"ט מותר לסמוך עליו אפילו אם יום א' של ר"ה חל בשבת :
יז א"י שהביא דורון לישראל דבר שיש במינו במחומר והביאו ביום א' של ר"ה אסור עד מוצאי י"ט ב' ואפילו למי שלא הוכא בשבילו ואפילו במלטול וכמוצאי י"ט צריך להמתין בכדי שיעשו כאשר מבואר בסימן תקט"ו ואם חל ר"ה ביום ה' וביום וא"י והביא ביום ראשון אף בלי שבת אסור לאכלה וצריך להמתין במ"ש כדי שיעשו אבל דבר שאין במינו מחומר שהובא לישראל ביום א' של ר"ה מותר בשני אפילו למי שהובא בשבילו :

יח אפילו ספק נלקטו או נצודו היום אסור אם לא שניכר שלא נלקטו או ניצודו היום או שהא"י מסל"ת ופרטי הדינים בכל זה מבואר סימן תקט"ו :

יט בהמה העומדת לגדל וולדות או לחליבה ולא לאכילה אין לישראל לחלוב אותה ב"ט לתוך כלי ריקנית ואם חלב אותה או אפילו חלבה ע"י א"י לתוך כלי ריקנית החלב אסור בו ביום. ובי"ט שני של גליות מה שנהלב בראשון מותר בשני אבל בשני י"ט של ר"ה אף מה שנהלב בראשון אסור בשני ואפילו בשבת שחל אחר יו"ט אסור. ואם חלבה לתוך כלי שיש בה אוכלין יש מתירין ויש אוסרין וראוי להחמיר. ואם הבהמה עומדת לאכילה אם רוצה לחלוב לתוך אוכלין אפילו ישראל מותר לחלוב והחלב מותר ב"ט ולקדירה ריקנית אסור אפילו בעומדת לאכילה ונהלב ע"י ישראל. ואם א"י חולב לתוך קדירה ריקנית אף עפ"כ אסור בשני י"ט של ר"ה ובשבת שלאחריו ובשאר יו"ט אין אסור רק בו ביום לבד. ובהמות שאין מקפידין לאכול החלב כמות שהוא יש להקל בהם כדין בהמות שעומדת לאכילה אבל אם מקפידין שלא לאכול החלב כמות שהוא ולקבץ חלב הרבה לעשות מהם גבינות זהו דין בהמה העומדת לחליבה. וסתם בהמות שבעיירות גדולות הם ע"ד לאכול החלב כמות שהוא ויש להקל בהם והחליבה לאוכלים הוא ע"ד זה שנותן פרוסת פת בכלי בענין שהוא חלב הרבה בפת שהחליבה היא באת לתקן הפת ואוכל הפת בו ביום ובוה מותר שאר חלב הנשאר בכלי ועיין סימן תק"ה וסימן תק"ז דאין לעשות גבינה וחמאה ביו"ט ומ"ס מותר לקלוט שימן הצפ על פני החלב שקורין סמעטיני וכשיגיע סמוך לחלב יניח קצת סמוך לחלב עם החלב ואפילו אם חל בשבת מותר לעשות כן ודוקא כשצריך לו בו ביום ואם א"צ רק שחושש שיתקלקל ויופסד יכול לעשות ע"י א"י ודין עירוב תחומין ב"ט מבואר לעיל סימן תקפ"א ושם מבואר דין עירוב תבשילין ב"ט ע"ש ובסי' תקכ"ז סעיף כ"ב (ועיין סימן תקפ"ג שיש למנוע מחממים גם בליל ב' דר"ה אם לא סמוס ליל סבילס) :
כ כבר נתבאר שאע"פ שלהחמיר אנו אומרים קדושה אחת היא ס"ס אין אומרים כן להקל ולכן אסור להכין סיו"ט לחבירו ואפילו לערוך השולחן ביום לצורך הלילה אסור ואין להצבור להתפלל ערבית עד שיהיה לילה ממש ואף אם לאיזה סיבה הקדימו הצבור להתפלל ערבית בבה"כ אין זה מועיל לחשבו לילה עד שיראו נ"כ כוכבים קטנים רצופים וביום המעונן ימתין עד שיצא הספק מלבו :

סימן תרא

א סדר תפלת יום שני הוא כמו יום ראשון ומשכימין לבה"כ כמו ביום ראשון וכל הדברים שביארנו סימן תקפ"ד ביום ראשון נוהגים בשני ואם חל יום שני בע"ש יש למתן קצת יותר משום כבוד שבת :

ב אם חל יום ראשון בשבת שאז מדלגין בפיוטים איזה דברים המורים שיש ביום זה תקיעות שופר כגון עמוסין תוקעין כו' מסדרין אותם ביום שני ואם שכחו ביום הראשון ולא החליפו ואמרו על הסדר אעפ"כ יש להם לומר אותם הפיוטים ביום שני נ"כ ופותחין הארון לאתה תוא"כ ושני פיוטים ברשום במחזורים וא"כ א"מ

מטה סימן תרא אפרים

א"ם אף אם חל בע"ש רק במנחה א"א כשחל בע"ש. ומדלגין גם היום א"ם הפשוט לפניך וכן בא"מ למנחה כמו ביום א' ואח"כ מוציאין שני ס"ת ואומרי' י"ג מדות ויהי' ויש נוהגין לומר ביום ב' דר"ה ובכל יו"ד ימ"ת אחר י"ג מדות שיר למעלות אשא עיני כו' ופסוקים מלוקטים בכתוב בסידורים וקורין המשה בפ' העקידה מזהאלהים נסה כו' עד סוף הסדר ולמפטיר קורין בס"ת השניה ובהדש השביעי כו' כמו אתמול ומפטיר ע"ז בנביא ירמיה כה אמר ה' מצא כו' עד רהם ארחמנו נאום ה'. ואחר שמסיים ברכת ההפטרה אין אומרים יקום פודקן ולא מי שבירך לקהל ולא הזכרת נשמות רק מצינין עצמם לתקיעת שופר כסדר של יום ראשון; המנהג בסדינות אלו לברך ברכת שהחיינו בתקיעה שופר גם ביום ב' אף שהל' יום א' בחול ותקעו אתמול וטוב ללבוש בגד חדש לתקיעת שופר ביום ב' כפי שנתבאר לענין קידוש ליל ב'. ואם אין לו בגד חדש ס"מ יש לברך שהחיינו ויש מקומות נוהגין שלא לברך שהחיינו ביום ב' אם לא כשחל יום א' בשבת ובמדינות אלו אין לשנות המנהג.

ד תוקעין ומתפללין מוסף הכל כמו ביום ראשון ובתפלת הש"ץ בקול רם אינו אומר מסוד לפי שאין אומרים פיוטין בברכה ראשונה אלא הש"ץ מנגן עד פחית המתים ומתחילין הש"ץ והצבור לומר מיד ונתנה תוקף כו' ואחר גמר התפלה אומרים ג"כ מזמור הרנינו כמו אתמול:

ה אע"ג כשחל יום ב' דר"ה בע"ש ונתאחרו בתפלת המוספין עד שלא יהיה שחוק להתחיל לאכול קודם שעה עשירית יש לילך לביתו ולעשות קידוש ולאכול מיני תרניסא ולא יאכל סעודה קבוע מפני כבוד שבת כמבואר בסימן רמ"ט ואם ידצו יתפללו מנחה ויעשו קידוש אחר מנחה ויאכל לתאבון ומי שהוא איש הלש וקשה עליו להיות כל היום בלא אכילת קבע יכול לאכול רק ימעט מסעודתו כדי שיוכל לאכול בלילה לתאבון:

ו אם מתענה בשני מחמת מנהג או ת"ח צריך לעסוק בלימוד או בתחנונים ולא יבטל כמו ביום ראשון. ואם חל בע"ש אם מותר לאפות ולבשל על ידי עיחב תבשילין מבואר בסימן תקצ"ו:

ז אם חל בחול וקבע סעודתו אחר מנחה ונמשכה הסעודה בלילה אומר יעלה ויבא בברכת המזון ואם חל בע"ש וקידש עליו היום קודם שמברך ברכת המזון אף עפ"כ אינו אומר רק יעלה ויבא ולא רצה ותחליצנו ואם מברך בהמ"ז על הכוס אינו טועם מן הכוס קודם שיקדש ואם חשכה לו באמצע הסעודה צריך להפסיק ופורס מפה ומקדש קידוש של שבת ונומר סעודתו ואז צריך להזכיר של שבת בבהמ"ז וגם של יו"ט [ע"ן כמ"ז סימן קס"ה] ופרטי דינים אלו נתבאר בסימן רע"א ולא האדכתי לפי שלכתחלה אין נכון לעשות כן לפי שיש דעות שונות ויש לו לברך בהמ"ז כשקידש היום ולהתפלל ערבית ולקדש ולגמור סעודתו של ליל שבת; דה תפלת המנחה ביום ב' דר"ה כמו ביום ראשון רק שאם חל בע"ש אין אומרים אבינו. מלכנו ואין עושין סדר תשליך ביום שני דר"ה רק אם לא היה אפשר בראשון אומרים סדר תשליך בשני ויש נוהגים שאם חל יום א' בשבת אומרים בשני כמו שנתבאר סימן תקצ"ב:

ח ליל מוצאי ד"ה שחל בחול מתפללין ערבית כשאר מוצאי י"ט ואומרים זכרנו ומי כסוד והטלך הקדוש ואתה חוננתנו והמלך המשפט וכתוב כו' בספר חיים כו' ובקדיש כופלין לעילא בכל עשי"ת. ואם טעה באלו מבואר דינו בס' תקפ"ב; י מבדילין במוצאי ד"ה על הכוס ואין אומרים הנה אל ישועתי כו' רק ברכת הנס וברכת המבדיל ואין מברכין על הבשמים ועל האש:

יא אם חל ד"ה ביום ה' וביום ו' מדליקין נרות קודם כניסת שבת ומברכין להדליק נר של שבת ואין אומרים לכו נרננה רק מתחילין מזמור שיר ליום השבת ויש נוהגין לומר מזמור לדוד הבו כו' ולכה דודי הראשון לבד ואחר כך בואי בשלום (והנוהגים לומר בשבתות ברנה ובצהלה אומרים גם היום כן אע"פ שנוהגין לאומד גם בי"ט של שבת ואז אומרים בשמחה ובצהלה ס"מ עתה כבר יצא י"ט זא"ל רק ברנה ובצהלה) ואח"כ מזמור שיר ליום השבת כו' ובברכה מעין שבע אומרים המלך המודיע כו' ואם טעה עיין סימן תקפ"ב. וא"א במה מדליקין אבל הנוהגים לומר מזמור ה' דועי אומרים גם בשבת זה:

צ. אף בא"י שאין עושין כל המועדים רק יום אחד מ"ס י"ט של ר"ח עושין שני ימים לפי שנים בזמן שבחמ"ק קיים היו נוהגים לפעמים שני ימים קודם כשנשתהו העדים ובאו מן המנחה ולמעלה :

יג. קהל ששלחו לעיר אחרת להביא להם שופר ונתעכב השליח עד סוף יום ב' ור"ח היה ביום ה' וביום וא"ו וכשבא עם השופר כבר התפללו של שבת אבל ר"ח עוד היום גדול אם אין שם בקי לתקוע שלא קיבל עליו שבת עדיין אז יתקע פי שקיבל שבת בלא ברכה ולא יתקע רק תשר"ת תש"ת תר"ת ולא יותר ואם נמצא אה"י שלא קיבל עליו שבת עדיין יוכל לתקוע בברכה אע"פ ששאר השומעים כבר קיבלו שבת ודוקא אם עוד היום גדול אבל אם כבר הוא בין השמשות אין לתקוע כלל :

סימן תרב

א. בברית המזון של כל יו"ד ימי תשובה יש נדעין לומר הרחמן הוא יחדש כו' כפי בראש השנה :

ב. יום שאחר ר"ה הוא יום תענית לפי שנהרג בו גדלי' בן אחיקם והוא תענית צבור לפי ששקלה מיתת צדיקים כשריפת בית אלהינו ועוד שהרגיתו היתה סיבה לכמת צרות שאירעו לישראל אחר כך ואין מתענה אלא זכר בן י"ג שנה ויום א' ונקבת בת י"ב שנה ויום אחד וא"צ לקבל תענית בתפלת מנחה :

ג. יש מי שכ' שגדלי' נהרג בר"ה ונדחה תעניתו ליום חול ולכן יש להקל ליוולדת שאירע התענית אף שבשאר תענית צבור נהגו להתענות כל זמן שאין להם חולשה ונתרפאו מלידתן מ"ס בזה שי"א שלא נקבע בזמנו יש להקל בחשש פועט וכן אם אירע ברית סילה ביום זה והבעל ברית קשה עליו התענית הרב' מתפלל מנחה אחר שש שעות ומחצה ואוכל ואינו משלים תעניתו לפי שי"ט שלו הוא כמבואר בס"י תקנ"ט - לשון ס"ב שגדחה ואין להתיר רק לאבי הבן והסוהל והסנדק שהוא היושב על הכסא והנפס התינוק בין ברכיו אבל הסביא התינוק לבה"כ שקורין קוואטיר ושאר בעלי כבוד' אין להם היתר ואף למוהל וסנדק אין להקל כ"א לצורך גדול. רק לאבי הבן שהוא ידוע ומפורס' לכל שיו"ט שלו הוא כס"ש שש אנכי על אפרתך פי' (פיין בל"ז ס"ס סקנ"ס) :

ד. אם חל ר"ה ביום ה' וביום וא"י אז צום גדליה נדחה ליום א' יש להקל ליוולדת תוך לס"ד בפשיטות וכן לבעל ברית ביום המילה אחר תפלת מנחה או אם אירע פדיון גבן האב והכהן לא ישלימו (פיין בל"ז ס"ס סקנ"ס כס"ס המ"ס) ויעשו הפדיון ביום המסעדה לקחאים יעשה בלילה אבל אם לא נדחה גם האב והכהן צריכים להשלים אע"פ שעושין הפדיון ביום :

ה. נדחים שלא לעשות נשואין בימים אלו ומ"ס אם מתמת איזה אונס וסיבה אירע שעשו נשואין ביום צ"ג אם הוא נדחה סותרים החתן והכלה לאכול אחר שיצאו מחופת' אבל ביום ד"ן ימי המשתה אין להקל :

ו. מי שקשה עליו להתענות ורוצה לשתות קודם שיעלה עמוד השדר משה קאווי אז י"א צריך להתנות קודם שישכב לישן שיהא מותר לשתות עד שיעל' ע"ה וגם לאכיל מותר ע"י תנאי אלא שיש להחמיר באכיל'. ואין לרחוץ פיו בשחרית אחר שיעלה ע"ה ואם לא רחץ בהשכמה והוא רגיל לרחוץ פיו בשחרית והוא טיצר קצת יכול לרחוץ פיו ומוב שיהיה פחות מרביעית וגם יכפוף צוארו שלא יזכו המים לגרון ואם רחץ פיו ברבר שאין טוב לשתי' כגון בחומץ ונחזור ופולט מותר. ואם אין לו צורך כ"כ יש להחמיר גם בזה ואם רוצה לטעום ביום התענית דבר מאכל לידע אם יש בו מלח או תבלין ולחזור ולפלוג אפי' פחות מרביעית אסור :

ז. כל הימים שבין ר"ה ליוה"כ משכיסין. לומר סליחות ותחנוני'. וביום הראשון שהוא צ"ג משכיסין קצת יותר לפי שהוא יום תענית צבור יש להרבות בתחנונים יותר ופסיקים לומר קצת תרועים מפיוט זכור ברית אברהם כו' ומתפללין תפלת שחרית הש"ץ אומר ענינו אחר ברכת הגואל ישראל קודם רפאנו וחיותם בא"י העונה לעמו ישראל בעת צרה ואם אסר העונה בעת צרה ועדיין הוא תכ"ד יכול לחזור ולומר העונה לעמו ישראל ואם אסר מחזורין אותו אבל הצבור א"א ענינו בתפלת שחרית רק במנחה :

מנה סימן תרב אפרים

ח שיין שגמר גואל ישראל ושכח ולא אמר ענינו אף על פי שכבר התחיל ברכת רפאנו אלא שזכר קידם שהתחיל לחתום בא"י רופא כו' חזר ואמר ענינו כו' ואחר כך חזר ואמר ברכת רפאנו בתחלה ואם אמר התיכת רפאנו וזכר קודם ברכת השנים צ"ח חזר לענינו אלא אומר על הסדר עד שמע קולנו כו' ריקם אל תשיבנו ענינו ה' כו' בכל עת צרה וצוקה כי אתה שומע תפלה כו' בא"י *שומע תפלה :

ט אם שכח גם בשומע תפלה וזכר קודם שעקר רגליו ואמר אחר כיום שים שלום ענינו כו' בלא התייחסת הברכה וקודם לזה אין לו להפסיק ואם טעה ואמר ענינו קודם שאמר ראה נא ואמר ראה נא כו' ויחזור ואמר ענינו במקומו הראוי לו :

י אין לומר ענינו בחזרת השי"ן כ"א כשיש שם בבה"כ עשרה שסתענים וכן הכתם יש עשרה כיון שהוא אחד מ"ד צומות ואם אנשים בה מעט ויש מהם שיין סתענים סתם חולי או שידוע שלא ישרימו התענית לפי שי"ש שלהם הוא כס"ש לעיל אין לשי"ן לומר ענינו ואם לא היו יו"ד בשעת אמירת רפאנו ובאו אחר רפאנו איסרה בברכת שומע תפלה ואם באו אחר שי"ת אומרה אחר שים שלום בלא התייחסת ברכת כס"ש לעיל בשכחה"ה בזה :

יא אחר שגמר השי"ן התפלה אומרים אבינו מלכנו ובמקום שנוהגים לומר אחר תפלה תוידו אשמונו כו' אל אך אפים אתה וי"ג סדות אומרים כדרכ' ואח"כ אומרים אבינו מלכנו ונופלין על אפים ומתחנני' ואם חל ביום ה' אומרים אחר א"ם והוא רחום כו' ונפילו בבית האבל שאין אומרים והוא רחום ותחננו מ"ם אומרים א"ם [עין ח"י ונ"ל סי' קל"א] :

יב אם יש ברית סלה בבה"כ שאין אומרים ויודים והוא רחום ותחננו אף עפ"כ אומרים א"ם בגמר התפלה בקול רם ואומרים חצי קדיש אחר א"ם ואם חל ביום ה' אומרים אח"כ אל אך אפים כו' :

יג בא"ם אומרים תרש עלינו וא"ם קרע כו' וכן א"ם קרע עד א"ם הצמח כו' השי"ן מתחיל והצבור עונים אהריו כל א"ם בפ"ע :

יד מוציאין ס"ת וקורין שלשה אנשים כפי ויחל כמנהג בשאר ת"צ ואף אם חל ביום ב' דודין פ' השבוע וקורין ויחל ונוהגי' כשמגיע לשוב סחרון אפ"כ כו' הקהל אומרים בקול רם וכן כשמגיע לדו"ג סדות אומרים הקהל בקול רם ה' עד ינקה וכן בוסלתת כו' ונתלתנו ובכל אלו יש להקרא ומי שעל לתורה לשתוק ואחר שיסימו הקהל יקרא הקורא כדרכו וזה העולה לתורה עמו בלחש כי הקהל אומרים פסוקים אלו דרך בקשה אבל הקורא ועולה אין רשאים לקרות דרך בקשה [עין נל"ל סימן קקס"ו] ויש טהגים לומר בשעת הוצאת ס"ת י"ג סדות ויהי' שאומרים בר"ה וכן בכל עשיית בצ"ג ובב' ה' בשעה שמוציאין לקרות רק בשבת תשובה אין אומרים י"ג סדות ויהי' רק בדרך שמי' כמו בשאר שבתות :

טו אין קדין לעלות לס"ת רק כ' שברעתו להתענות ולהשלים ואם חל ביום ב' או ביום ה' שבלא זה היו קורין בתורה בפרשת השבוע אע"פ שעתה קורין ויחל ויכול לעלות אף כ' שלא יתענה וישלים [עין מנ"א סי' קקס"ו ונ"ע] ומ"ם בלא צורך אין לעשות כן ומוטב שיעלה כ' שיתענה וישלים ואף אם חל ביום ה' ודוקא לעלות לקרות לתורה אבל להצבי' ולגלול הס"ת אין להקפיד ויכולים לכבד ההגבה וגלילה אף למי שלא יתענה ו
טז אם יש כהן אלא שאין מתענה יצא הכהן סב"ה ויקרא ישראל המתענה ואם יש שם כהן אחד צ"ח לו לצאת לבטל שמיעת קריאת ס"ת ואם חושש שיקראו לו לעלות יאמר לחזן שלא יקראוהו :

יז כ' שיקראו לעלות לתורה שסבורים שיתענה והוא יודע שלא יתענה אם חל כב' וח' יעלה ואם לאו יאמר שלא יתענה היום ולכך אינו עולה ויקרא אחר . ואם הח' ידע בעצמו שאינו יכול להתענות ויצטרך לאכול בצנעה ובוש לומר ברבים שלא יתענה כפול לעלות * כי גדול כבוד הבריות . אבל בקריאת ס"ת במנחה לא יעלה כפ"ש במעוף כ"ח :

יח אם ידע בעצמו שלא יתענה לא ידעה שי"ן היום כי אינו יכול לומר צום תעניתו ואם אירע שנעשה שי"ן אז לא יאמר ענינו בין גואל רופא רק יאמר בשומע תפלה כיוצא וקא יאמר ביום צום תעניתו רק יאמר ענינו ביום צום התענית הזה ואם אין שם שי"ן אחר רק זה שאינו מתענה יכול להיות שי"ן לכתחלה ולומר בשומע תפלה ענינו ביום צום התענית הזה כי מוטב לעשות כן מלבטל אמירת קדיש וברכו בצבור :

אם חל בבי' וה' אומר הש"ץ בגלילת הס"ת יה"ר מלפני אבינו כו' והזכרת נשמות
כמו בכל השנה ואם חל בא' או בד' א"א יה"ר ולא הזכרת נשמות רק אם יש י"ד
מ מזכיר נשמתו ומחזירין הס"ת למקומה ואומרים אשרי ובא לציון כו' לחד
ה' אורי :

בצ"ג מתחילין לומר תהלים לפני העמוד ואומרים כל הימים שבין ר"ה לעי"כ לבד
ושבת שהם ה' ימים בכל יום ספר א' או למד קפ"מל ומי שלא אמר יום א' ישלים
בפ"ע ביום שאחריו בפרי לסיים כל תהלים קודם ערב יום כפ"ד :

אף מי שהוא בעל משא ומתן נכון שבימים אלו ימנע במי"ם רק בדרך ערש
ויעשה הורתו קבע כס"ש כס"י תר"ג ומכ"ש ביום זה שהוא יום תענית ומחת
קם שאין לזוז מכה"כ או בה"ם אם לא לדבר הכרחי וצ"ג יוש לתת צדקה ביום
התענית ויש משערין מה שהיה אוכל ביום זה ונותן לעניים :

אף מי שא"א לו להתענות עפ"י רופא מומחה חייב לברך תחלה וכוף (ועיין סי'
מכ"ה ופ' ק"ו ופ' ר"ד) ומ"ם יאכל בצנעא גם לא ינהוג עידונין בעצמו רק
ל מה שצריך לקיום נפשו וכן מי שהותר לו לפי ש"מ שלו הוא מ"ם לא יאכל
מעדנים ולהיות שותה שכור כי די לו בזה שכל העולם כולו רעב והוא שבע ;
אם שבח ואכל אע"פ שאכל כזית או יותר מ"ם ס"ד כשנזכר צריך להפסיק ואפי'
אם כבר לעסו צריך לפלוט וישלים שאר היום בתענית ומ"ם א"צ לשלם יום אחד
נצית צבור רק אם רוצה להתענות לכפרה . וגדול א' צוה למי ששכח ואכל בת"צ
נענה בה"ב . ומי שקשה לו התענית ולא יוכל להתענית בה"ב יש לו לפדות במסון
שיר יש לו ליתן לפי עשרו (עיין סי' סל"ד ופ' מקס"ח) וכן מי שא"א לו להתענות
י צווי הרופאים בקיאים מהנכון לפדות במסון אבל מי שאינו חולה באופן שיהיה
זה מפי בקיאים שלא להתענות רק שהתענית קשה לו ובואב חלילה לו להקל
ומו לפרוש מן הצבור ולפדות התענית אפי' ע"י מסון הרבה והעושה כן הוא פורץ
גדר ועל כיוצא באלו נאמר ותהי עונתם על עצמותם :

מי ששכח ואכל כזית פת חייב לברך בהמ"ז אבל מ"ם אם יש שם נשים אחרים
שאכלו בהיתר אין מומנין עליו לומר ברכת הזימון רק כ"א מברך לעצמו . אבל
אכל במזיד באיבוד אם לא אכל רק כזית אבל לא כדי שביעה אין מברך אחריו .
אם אכל כדי שביעה חייב לברך אחריו בהמ"ז ולפי שישראל קדושים לא נחשדו
קל מעשו להזיר ולהרשיע ובפרט בימים קדושים אלו שעסוקים בתשובה ותענית
אף השונג אינו מצוי לכן לא הארכתו בדינים א' לו :

מקדימין קצת הפלת מנחה יותר משאר ימים לפי שצריך לקחת בתורה ולומר
א"מ ואח"כ נפילת אפי' ואין נפילת אפים בלילה . ומתחילין פ' הכיור ופ' התמיד
וזרת במנהגם ואח"כ מתחילין אשרי ואומר הש"ץ חצי קדיש ובמקום שנוהגים לומר
ת"י"ג מרות ויה"ר אומרים עתה במנחה נ"כ וקריין שלשה בפ' ויחל כמו בשחרית
בשחרית השלישי קורא בת"ה ואינו מפטיר בנביא ובמנחה קורא השלישי במפטיר
ר שגמר השלישי לקרות בתורה מנבויין הס"ת לנלוז אותה והמפטיר אומר ההפטר
יכותיה ומפטיר בישעיה דרשו ה' בהמצאו כו' . ובברכות ההפטר שאלאחרית
ים בכנן דוד ואומר הש"ץ יהללו כו' והצבור אומרים הודו כו' לרוד מזכור לה'
י"ץ כו' ומחזירין הס"ת לארון ואומרים ובנחה אמר ואומר הש"ץ חצי קדיש ומתפללים
ת מנחה בלהש"כ א אומר ענינו בברכת שמע קולנו כשמגיע לכי אתה שומע כו'
רים ענינו כו' בכל עת צרה וצוקה כו' אתה שומע תפלה כו' ולא יחתום בברכת
נה בעת צרה כו' לא נתקן ברכה רק לש"ץ ולאחר אלהי נצור קודם שיעקור רגליו
ר רבון כל העולמים גלוי וידוע לפניך בזמן שבהמ"ק כו' ככתוב בסידורים ומי
הג להתענות יו"ד י"ת א"צ לקבל תענית כמ"ש סי' תקפ"א ומי שאינו מתענה כל
י"ת רק שרוצה להתענות יום סחר צריך לקבל תענית וככה יעשה כשמגיע לשמע
נו יהרהר בלבו שרוצה להתענות סחר וקודם אלהי נצור יאמר ודיני בתענית סחר
יה"ר שתהא תפלתו ביום תענית מקובלת ושאר פרטי הדינים עיין סי' תקפ"ב :

אם שכח מלומר ענינו וכבר עקר רגליו א"צ לחזור ולהתפלל ושוב שיבונן לתפלה
הש"ץ בקול רם מלה במלה ואם לא עקר רגליו אומר לאחר תפלתו בלא חתימה
עד עת בכל צרה וצוקה ואמר אח"כ רבון כל העולמים כו' יהיו לרצון כו' אבל
ם סיום תפלתו אין לו להפסיק ולומר ענינו אע"פ שנזכר תיבך כשסיי ברכת שומע

תפלה קודם רצה לפי שזה הפסק בתפלה :

כז השיך וזך התפלה בקול רם ואמר ענינו בין גיאל ישראל כמו בשחרית . **תם**
שנה נתבאר דינו למעלה . או"א ברכנו בברכה כו' שים שלום ואו' א"ס ונפילת אפים
ובמקום שנוהגין לומר וידוי אשמנו ואא"א אתה אומרים זה אחר סיום הש"ע קודם
א"ס ואם נתאחרו בתפילה שאחר שיאמר א"ס . כבר יהיה חשכת לילה יש להקדים נפילת
אפים לפי שאין נפילת אפים בלילה ואם לא עשאו בן או שבסיום התפלה כבר נעשת
לילה יש לומר תחנון בלא נפילת אפים ואם עדיין אין לילה לגמרי רק בהש"ס מותר
לומר בנפילת אפים (עיין ס"ז ס"י ק"ט ומג"א ופ"ר פ"ס) ומ"ס אם אפשר לומר קודם בן
השמשות ע"י שידלגו א"ס ולא ירו את"כ יש לעשות כן :

כח בתפלת המנחה יש לדקדק יותר שיהיה ש"ץ שהוא מתענה . וכן אם קודין לעלות
לתורה סי שלא התענה לא יעלה *אף אם הוא בב' וה' :

כט אחר נפילת אפים אומר הש"ץ קדיש שלם ואומרים עלינו וקדיש יתום ואח"כ
לדוד ה' אורי כו' במקום שנוהגין לאומרו אחר תפלת המנחה ואח"כ מתפללין
ערבית ואף במקום שנוהגים להקדים תפלת ערבית קודם צה"כ מ"ס אם עוד היום
גזר שאף אחר שישלימו ערבית עדיין לא יהיה צה"כ והשלמת התעני' יש להמתין
קצת בכדי שעכ"ס בעת יציאת מבה"כ יהיה צה"כ . כי ההסון עיניהם נשואות אל גמל
התפילה להברות אחר התענית ואין סדקדקין בצה"כ ות"צ צריך השלמה ומ"ס אין
לאחר ביותר משום מרחת הצבור שהרבה אנשים שהתענית קשה להם ובפרט מעוברות
ומניקות ות"צ אין צריך תוספות רק תענית של יוה"כ לבד צריך להמתין מעט אחר
צה"כ לכן יראו שלא להקדים ושלא לאחר רק לשער שביציאה מבה"כ יהיה השלמת
התענית ויגיע עת האוכל :

ל בתפלת ערבית א"א ענינו ולא באלהי נצור רבון כל העולמים שכבר אמרו במנחה
ואם שכח לומר ענינו במנחה אין לומר בערבית לפי שאין זה יום תענית שכבר
פנה היום אבל רבון כל העולמים באלהי נצור וכול לומר בערבית :

לא סי שתתענה ביום ב' דר"ה התענה גם בליל מוצאי ר"ה כדי שיעשה עם צ"ג
ב' ימים רציפים או לא יאכל עד שיבדיל על הכוס הברדלס י"ט . ויאמר ברכת
הזין וברכת המבדיל כו' ואם יוכל לשמוע מוצאי י"ט הברדלס מאחר ויכוון לצאת בו
יעשה כן כמו שנתבאר בב' תקפ"א סעיף ל"ו :

לב גם בכל שאר הימים שבין ר"ה ליוה"כ משכימין ואומרים מליחות וכבר כתבתי
בסי' תקפ"א שאם השכימו קודם אור היום צריכין ליטול ידיהם ג"ס כשיאור היום
בלא ברכה ואומרים אבינו מלכנו ערב אתה תפלת מנחה ובבוקר ואפילו כשיש מילת
באותן הימים וא"א תחנון מ"ס אומרים א"ס (ועיין לעיל סעיף כ"ז ובסי' תר"א סעיף
י"א י"ב י"ג מדיני א"ס) . ובמנחת ע"ש אין אומרים א"ס ומכ"ש בשבת עצמו . ובמליחות
אומרים שלשה פעמים וידוי של אשמנו רק בעי"כ א"א הודוי רק פגם אחת :

לג * אין נותנין חרם בשביל שום דבר עד אחר יוה"כ . וכן אין משביעין אדם
בב"ד עד אחר יוה"כ אך מ"ס מצוה לשפוט בין איש ובין רעהו להציל עשוק מיד
עשקו ולהוציא הגולה מיד הנזקן :

לד * סי שאינו בעיר ותובעין אותן לדון אין קובעין לו זמן שיבא לדון מתחלת
תשרי עד אחר עבור חג הסוכות ואין לקבול בבה"כ בימים נוראים אפי' על בני
כפרים הבאים למנין אלא קובעין להם זמן שיבאו אחר הרגל ואם קבעו זמן לנתבע
שיבא אחר הרגל ולא בא קונסין אותו ואם נראה לב"ד שאם לא ידונו מיד יהיה
דחי' ורמאות בדבר דנין לאלתר ויש מקומות שנהגו שאם התחילו לדון קודם תשרי
קובעין זמן אף קודם הרגל והיכא דנהוג נהוג :

לה * אם הנתבע בעיר מחויב לדונו מיד וכן מותר לדיונים לדון בין איש ובין רעהו
כשהבע"ד רוצים לבא מעיר לעיר זולת בעי"מ ואף בעי"מ מותר בזה"ל לדון
בדיני מסנות בדרך אקראי לפעמים אב אין קובעין ב"ד שישבו הדיונים בקביעות
בע"ש ובעי"מ (עיין מ"ס סי' ה')

לו דרבה נותנים להתענות בימים הללו שבין ר"ה ליו"כ וקודין אתם תענית של
עשית אע"פ שאינם אלא תמשה ימים חוץ עי"כ שאין מתענין ותענית של יוה"כ

(*) סדן ל"ג ל"ד ל"ה ח"ס רס בלוחן סמטומח סמטומח סמטומח סמטומח סמטומח

מטה סימן תרב אפרים כ צט

הם ששה ס"ס הם משלימין אותן כד' ימי המליחות שקודם ר"ה כמו שנתבאר. **סימן תקפ"א**. ופי' שקשה לו להתענות לפני ר"ה נס"ם רוצה להתענות בין ר"ה ליו"ט וחושש שלא יעלה לו יוד ימים ויכל לחשוב שיעלו לו שני ימים של ר"ה שג"כ סתמם ארבעת התפלה נחשבו לתענית עשיית שאין משלימין וגם אכילת עי"כ שנחשב באלו התענות תשיעי ועשירי אבל ס"ס לכתחלה אין לסמוך עי"כ שרוצה שיעלה לו תענית יוד י"ה ויש לו להתענות קודם ר"ה למבואר סי' תקפ"א ואם רגיל להתענות לפני ר"ה ועתה אינו רוצה להתענות וכן בימים שבין ר"ה ליו"ט הוא צריך התרה אבל אם אירע בר"ה מילה יכול לאכול בלא התרה אף אם קיבל במנחה התענית שע"פ המנהג קיבל ועיין שאר הדינים בענין זה סי' תקפ"א :

לז בשבת שבין ר"ה ליה"כ אסור להתענות בו אף אם חל בו צ"ג אלא צ"ג נדרתה ומכ"ש בשחל ביום אחר וסדר התפלה בשבת זה כמו בשאר שבתות רק שמוסיפין בו זכרנו ופי' כסוך וכתוב ובכפר ואומרים המלך הקדוש ועושה השלום במקום שנוהגים לומר כן בימים אלו ואומרים כן בכל התפלות ובתפלת ערבית בברכת מגן אבות אומרי' המלך הקדוש שאין כמותו כו'. ואומרים בסיום תפלת שחרית לדוד ה' אורי וישעי כו' במקום שנוהגין כך כמו שנתבאר סי' תקפ"ה :

לח קריאת התורה בשבת זה לפעמים וילך ולפעמים האזינו שאם חל ר"ה ביום ב' או ביום ג' מחלקי נצבי וילך וקורין נצבים קודם ר"ה ופי' וילך קורין בשבת זה שבין ר"ה ליו"ט והאזינו קורין בשבת שבין י"כ לסוכות ואם חל ר"ה ביום ה' או ביום שבת קורין נצב ס וילך קודם ר"ה והאזינו בשבת זה שבין ר"ה ליו"ט ואם קורין בפ' וילך אז יכולים לטוים בכל מקום שירצה כדו' להוציא על שבעה קרואים במקום שנהגו להוסיף אבל אם הקריאה בפ' האזינו אזי מחלקי פרשותי בדרך שהיו מחלקי אותם במקדש וסימן ה' ז' י' ו' ל' ק' והוא ר"ה האזינו. זכור. יתכיבתו. וירא. לולי בעם. כי ידון. כך נוהגין במדינות אלו. ויש מדינות נוהגים לו חכמו. כי אשא [עין סכס"ג] והשביעי קורא מסוף השירה עד סוף הפרשה ובמקומות שנוהגים להוסיף מחלקים מן יובא משה ולהלן. אבל קודם לזה אין מחלקי אפי' אם יש חיובים בכה"כ בשבת זה לז' בקריאת התורה של ב' וה' ומנחה של שבת אין חוששים לחלק בדרך זה וכבר כתבתי בסימן תקצ"ח כשחל יום א' ר"ה בשבת בקריאת המנחה שקורין האזינו כהן לוי ישראל איך מחלקין הפ' וה"ה אם חל ביום אחר או בב' וה' יש לחלק על סוד זה ויש מקומות נוהגים גם במנחה של שבת וב' וה' קורין ה' ז' י' [עין סכס"ג ופ"ח סי' סכ"ג] ובמדינות אלו נוהגין כמו שכתבתי :

מ בין שקורין וילך בשבת זו בין שקורין האזינו ספסורין בנביא סוף הושע שובה ישראל ומדלגין משם לנביא יואל וקורין תקעו שופר בציון כו' עד ולא יבושו עמי לעלם ויש שמוסיפין עוד בפסוקי מיכה פי' אל כסוך כו' ועל שם ההפטורה קורין שבת זה שבת שובה ויש לקרות להפטורה זו איש חשוב ואח"כ אומרים יקום פורקן ופי' שבידך ומזכירין נשמות אב הרחמים כמו בשאר שבתות :

מא המנהג בכל תפוצות ישראל שרב העיר דורש באותו שבת ברוב עם והרבה דברו מזה בספרים שיהיה הדרוש בהתעוררות תשובה ודברי תוכחה מוסר ומ"ס גדולי הרור וחסידי עולם מדור דור נהגו לדרוש במלכול ופלפול במשא ומתן של הלכה ואם כי לא עליהם תהיה תלונתם של המדברים בזה אף הם לא אמרו אלא כנגד המשחיתים דרכם ואחזו שער בשער ניסא בחבל בפלפול של הבל ונפשם עיפה לאורגני קדי עכביש פרח סק ושרשי יבש ולא באלה חלק דורש טוב לעמו נאה דורש ונאה מקיים מסבא וישר דברי אמת. ולכוון ההלכה לתלמיד ומשיאה ע"ג חברתה. לחדד בה התלמידים והדברים מצד עצמם כנים ואמיתים הזקים כראי מוצק על אדני יסוד סוכר ואם עושים מערכה על הדרוש וקו אמיתי יקשרו בחלון חכמתם במקום שאינו יודע לאמת השחי ופותח כיון עושים כוננים למען דראות גדול תפארת התורה כמו שדרשו חז"ל דברי חכמים כדרבונות ככדור של בנות כו' ויעשה כלם אגודה אחת ואף כי דרך חול היום יוקדש בכלי שם ציאו האומן למעשה הוצר אותו בתרם ויעש בו ציצים ופרחים נביעו משקדים משוחים בששר והתכס עיניו בראשו אל זה יביט אל תמונתה וטוב מצבת אם שוה פנים שלא יראה ולא ימצא בה סידוק וקרני חנבים כי זה תכלית שלימות ויופי הציורים אין בהם הבשר ויתרון רק תהיגה לתן ולכלילת יפי ויקר דמים בעיני תחפץ לקחתה. וכזה יעשה התכס הדורש ישים המדבר פניו אל עקרי הדברים ושרשם

מטה סימן תרב אפרים

שיהיו נכוחים וישרים מוכדים אל אדני סברות אמיתות ויעש מעשים כאשר אמר דוד דרוש ולמען ישמע העם בדברי שכל ותיודים וכוה יעיר להם אוזן ישמע בליפודי (ע"ד שאמרו תז"ל ר"ע היה יושב ודורש והיה העם מתנפני ביק"ט לעוררן אמר אשה אהת היתה במצרים כו') ולהלהיב לב החושקים לעלות ולאחוז בסנסני החכמה ויחשוב מחשבות אולי יהיו עתידים לחדש כמותו וגם ישמח לב התלמידים המתאווים לסלסל ולפלפל אוהבי לפעון ולפרוק ועי"ז יתרחב לבם ביתר שאת וישוטטו רבים ותרבה הדעת וכל חכם לב אשר לכל תבלית הוא חוקר ישכיל ויבין כי לא הסדרש הוא עיקר והנה זה בא להראות הדר גאונו והישמים בינו לבינו כ"א לכף זכות ידונו כי הוא ממשיך פרפראות לכבוד קינו וגם מוטל על החכם שיהיה שומר פיו ולשונו להשיב לשואלו דבר בלשון רכה ורחו נכאה ושלא לדבר קשות ולאחויי בישות אלא ישיבם מה שישאלו בפנים יפות אף חובב ואיש נבוב ילכב וגם אלה לחכמים יודעי בינת לעתים שיהיה הדרש מעניני יום הכיפורים ותשובה ולא יקבע הדרוש בסדר נשים נזיקין או אפי' בסדר קדשים אם אינו ענין שרתלמידים רגילים ובקיאים בהם. אלא ידורש בענינים שיש להם ידיעה בתחלה בגופי הלכות וזה גורם שיתנו לב להבין ולהשכיל כאשר ידורש כמין חומר ויערב להם מנחת האומר הבא מן החדש וישמעו אמרו כי נעם ומנהג חכמים כאשר כלה לדבר במשא ומתן של הלכה הם דורשים מקרא והגדה ויגלו אזנם למוסר והתעוררות תשובה והמאריך במדרשים ואגדות לסלסל ולפלפל בהם אף שהם דברים של טעם ומתוקים לחיך אין זה דרך ישר לפני איש בעל התמון אשר נפשו אותה לעמוע דבר אגדה ומוסר. וכאשר בא כן ילך ומאוסה אין בידו ואף אם הדורש מכליע בנעימה קצת דברי יראה למוסר הם מתכפלים ברוב דברים וישמע אין לו מאת העם כי אחרי שיודע בנפשו שאין המקרא נדרש לפניו הוא סתח דעתו ומבקש לו חבר ויצא לשיח שיחה בטלה על המחית ועל הכלכלה ואנשי לצון יצוהו ודברי נבלה בחצרות אלהינו יפריחו ואיש את רעהו מפיו אל פיו יניח בסוד שיח זה לזה מנעימים ועל הדורש הזה קורא המקרא ושחת דבריך הנעימים אלא ישכיל בדרך תמים כי לא עת האסף היום דרושים עמוקים ורהבים. רק למייל קצרות בדרשות ואגדות ומענין תשובה ומוסר ורצוי המדות ויסביר פנים בדברים ערבים לאוזן שומעת ובלשון נקי וקלה ואחריו כל אדם ימשוך ויטו אוזן לשמוע וסי' לדבר שופר מאריך וחצוצרות סקצרו שמצות היום בשופר והרמז מובן והעושה כן ישא ברכה ויסצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם וכס"ש הכתוב סוכית אדם אחרי חן יסצא :

מב נוהגים לדרוש בשבת זה שחרית קודם קריאת התורה ובקהלות גדולות שיש בתי כנסיות ובתי מדרשות הרבה ויש מורה צבור לאנשי כנסת הגדולה שהרב דורש שמה שיהיה מתונים עד אשר יאבפו אסיפה מב"כ וב"ם אחרים הרוצים לבקש תורה ספי הרב וגם כי יש מתאחרים בתפלתם לכן נוהגים לדרוש במנחה אחר שאמר הש"ץ ואני תפלתי ומקדימים לעמוד ולהתפלל מנחה משאר שבתיית השנה בכדי שיעור שאחר הדרש יהיה שהות לקרות ולגמור התפלה ולידך לביתו לקיים סעודה שלישית והתכם עיניו בראשו שלא להאריך עד סמוך לבין השמשות שע"ז יוכל להזות שיהיה ביטול מצות סעודה ז' ואין לסמוך ולומר שיש קיום סעודה ג' בדברי תורה כס"ש המג"א סי' תס"ד וסי' שיודע שביתו רחוק ולא יגיע לביתו קודם בהש"ס יחלק סעודתו של שחרית לשנים כס"ש כו' רצ"ג :

מג כשסמיים לדרוש אומרים קדיש דרבנן ואפי' אם אין שם אבל יאמר מי שאין לו אב ואם ומוציאין ס"ת וקורין שלשה בפ' האזינו או בפ' וזאת הברכה וכבר כתבתי שיש שקורין גם במנחה ה' ז' י' האזינו. זכור. ירכיבוהו ואנו אין נוהגים כן ונוהגים שהרב עולה לתורה אף כשהדרוש במנחה וסי' שדירתו רחוקה ורוצה להתפלל ביחיד כדי שיוכל להגיע לביתו לקיים סעוד' ג' לא יתפלל בבה"כ בסוף הדרשה שלא יהיה בכלל סכיר אזנו כו' וגם אמור להקדים תפלתו לתפלת צבור. ומכ"ש שלא להתפלל ביחיד בעת קריאת ס"ת אלא ילך חוץ לבה"כ ויתפלל שם אבל אין חיוב לעשות כן כי עי"ז יבטל תפלה בצבור וקריאת ס"ת וקדיש וקדושה אלא יתפלל בבה"כ עם הצבור וילך לסעוד אצל שכן קרוב ואם הוא אי"א בכך אז הוא אנוסרחמנא פטריה וגם כי יוכל לסמוך ישמקיים בדברי תורה :

מד אומרים צדקתך צדק אפי' בשחל עיו"ב למחרת ואין אומרים לא פרק ולא ערכי נפשי :

בתפלת

כה ט

אפרים

סימן תרכ תת

מטה

מה בחפלת ערבית של מוצאי שבת זו אין אופרים יהי נועם ואתה קדוש לפי ענה
יהי בשבוע זו ואם ר"ה יום ה' ויום ו' שאז יהי"כ בשבת אופרים יהי נועם
ואתה קדוש במוצאי שבת זו :

מן נוהגים שאין מקדשין הלבנה בימים אלו עד מוצאי יוה"כ ואפי' במוצאי שבת וכפי
עברו ז' ימים מעל"ע ומי שחושש לאיזה אונם שיהיה לו אתר יוה"כ שלא יופר
לקדשה אז יוכל לקדשה קודם יוה"כ :

מן יסדר שולחנו בפריסת ספה במוצאי שבת כדי ללות את השבת ואכל עכ"פ כדת
ואע"פ שבשאר ימים אינו מסדר שולחנו רק מקיים סעודת מ"ש במיני תרנימא או
פירות מ"ס בימים אלו יש להדר כל מצוה ומצוה בותר שאת. ואם הוא מאחר
בסעודה שלישית לתוך הלילה יאכל קצת בלילה ויכיון במחשבתו שתעלה לו במקום
סעודה רביעית ומ"ס יאחזו דרכו לאכול אחר הברלה מיני תרנימא או פירות ומי שמתענה
הפסקה שאוכל סעודה ג' מבע"י ומפסיק אז יטריח להכין סעודה זו לאחרים וילמד
המאמרים והדינים המדברים מסעודה זו של מוצאי שבת [פי"ן נל"י סי' ט' נס"ס פל"ס] :

סי תרנ

א אף במקומות שאין מחמירין בפת א"י ויש אנשים שאין נוהרים בהן מ"ס ביד
ימי תשובה צריך לזוהר ולאפות בביתו או ליקח מבית ישראל ואם אין שם
אופה ישראל וגם א"א לו לאפות בביתו אזי יש לו להכשיר התנוד שהא"י אופה
בו הפת שקנה ממנו והוא ע"י שישליך לתוכו קיסם בשעת הבערה או ינער האס
מעט ופרטי דינים אלו מכווארים ביו"ד סימן קי"ב. ומי שהולך בדרך ואין לו פת של
ישראל ויודע שלא ימצא פת של ישראל תוך ד' מילין מותר לאכול פת א"י
בימים אלו :

ב יזוהר שאם יקנה מן הא"י עיסה מגולגלת שלא יפרוש הלה ויכרך שנלגול א"י
פומר והברכה הוא לבטלה רק אם יקנה הקמח מן הא"י אז חייב בהלה :

ג יש מי חסידים ואנשי מעשה שמחמירין על עצמם לאכול חולין בטהרה בימים
אלו והעושה כן צריך לחזור אחר דגן שלא נפל עליו מים וחוכשר לטומאת
הקמח יהיה גילוש במי פירות וכשרוצה לשתות ישוח וישתה מהנתר ומעין וישתה
שלא ינע בהם ויטמאם ואין לעשות כן רק מי שכל מעשיו בקדושה וטהרה ונתח
בפרישות יתירה ובאם לאו גם זה הבל ורעות רוח ויהורא וכל אדם אינו חייב
אלא כשיעורו :

ד יש לכל אדם לחפש ולפשפש במעשיו ולשוב ממעשיו הרעים בימים אלו וספק
עבירה צריך יותר תשובה מעבירה ודאית כי יותר מתחרט כשיודע שעשה
עבירה מאם אינו יודע ולכן קרבן אשם תלוי הוא צריך להיות ביוקר מקרבן הטאת
והרבה דיני תשובה וסדרי תשובה כתבו הראשונים והאחרונים ואין קונטרס זה
מכילתו. ויש ללמוד שערי תשובה לרבינו יונה וס' הישר המכונה לר"ת וגם בספרי
מוסר של האחרונים יכיר כל איש לעצמו מה שלבו חפץ ומרנישה בעצמו שיתפעל
מתמת זה להתעורר בתשובה. ומ"מ לא יקבע בזה כל למודו כי אין בצע מהרבות
העיון בזה יותר מדאי כי כאשר יורגל בזה לא יתפעל מזה כלל ודוגמתו ברפואות
בהולי הנוף כן הוא בהולי הנפש רק יש ללמוד מעט בכל יום בספר מוסר עד
שירגיש בעצמו כי באו אל קרבו. לקרבו לעבודת הבורא ולהשיבו אל אביו
שבשמים. ועיקר למודו ישים במס' יומא ופירושיה שיהא רגיל ומכיר בעבודה
ואמרו חז"ל כל העוסק בו' ובש"ע ונושאי כליו למען ידע כדת מה לעשות ומי
שזכה והגיע לנדר העיון האמיתי להסביר פנים בהלכות ודינים ואצ"ל אם לומד
בתלמידים הנוגים שיעורים קבועים אין לו לבטל מהם ואין לך מצוה גדולה מזו
וכט"ש חז"ל אין לו לקב"ה בעולמו רק ד"א של הלכה (והא דאמר רב לתלמידו
במטותא מנייכו לא תיתו קמאי ביומי גיסן וביומי תשרי בו' הא מעמא קאמר
דלא תטרדו במוננייכי כולי שתא לפי שבחדשים אלו היו מבינין פרנסת השנה
משא"כ אנן לדידן) וגם יש ללמוד להבין ולהשכיל פירוש התפלות והפיוטים
והסליחות שבימים אלו לידע מאי מוציא מפיו ומכ"ש אם הוא ש"ץ בימים אלו
שהוטל עליו חובה לעשות כן ובאם בעל נפש הוא ובא בסוד ה' ללמוד ג"כ נסתר
במתר

מטה סימן תת אפרים

גמר והצנע לכת וההתבודדות הוא סגולה גדולה להשגה אבל הלומד ברכים ובפרהסיא דברי קבלה בדברי תורה בדוק ובחון שלא יזכה לטובה :
 ה במקום שמצוי שם מוכרי אתרוגים ונהגין אנשי מעשה להיות זריזין מקדימין לקנות להם אתרוגים יפים ומהודרים וכן להכין להם לולבין והדסים לצורך מצות החג וכל איש לפי הונו ועשרו יכבד ה' מטה שהננו וזכות מחשבת המצוות היקרה הזאת שהוא מצרפה למעשה תכריע אותו לכף זכות ביום הדין הקדוש לזכות לו החתימה אם לא שיוודע בבירור שאחר יוה"כ ימצא לקנות מינים הללו יפים ומהודרים ביותר שאת. וכל ערום יעשה בדעת :

ו מלפדי תינוקת ובחורים הלילה להם לבטל בזמן הזה סדר לימודם כאשר בעוה"ד דשו בו רבים בעתים הללו נרפים הם נרפים שלא לפקח על צרכי התלמידים. וקוראין לו ומכנים לו שם בין הזמנים ומפנים לבם לבטלה ומימי הסליחות עד אחר החג אינו מביא וקורא כדרכו. לראות את עצמו להיות מתוקן לעתיד לבא להרחיב גבולו בתלמידים ועושה לו מהלכים בין העומדים לבקש אצל הבעה"ב להללו ולשבתו כי שיה לו שיחת ילדים. יודע דרך לעשות להם לימודים ועי"ז הם רואים סימן ברכה ויפה בלימודים כי שבת אין להם ומעות יש להם. וקונה אותבים ברצי בקף ושחדים. וזבא בהרבה צדדים. לחרוך רמיה צדס וגדול עונם מנשא שאם בחיי הנופות כך הוא עושה כוונים למלאכת שמים עאכ"ו שלא ישנה עתים ויחלף זמנים ויעמול לרוח ואיך באלו פנים ושפוך שיה ותהנונים ומה יעשה כי יפקוד עליו עון אבות על בנים אשר הוציא זמנם לבטלה ויום לשנה יחשב ויעלה בחשבונו ולא באלה חלק האיש אשר נגע יראת ה' בלבבו יוסיף אומין בימים אלו ללמוד עם תלמידים בשקידה רבה אחד גדולים ואחד קטנים. ומי שמרגיש שנפשו עיפת ותש כחו מצום העשרת ימי תשובה ולכן אינו יכול להסביר פנים בראוי אף אם היה רגיל להתענות יו"ד ימי תשובה יש לו להתיר הנדר על פי שלשה ויאכל וישתה כדי צרכו כדאי שלא למעט במלאכת שמים ואם אינו עושה כן עליו הכתוב אומר הכזה צום אבחרהו יום ענות כו' ואם הנערים בני דעת להכין מוסר השכל. יש לו למלמד ללמוד עמם בכל יום קצת בספר מוסר לעורר לבם ליראה את השם הנכבד והגורא כי השם יתברך בוחן כל עשתונות צעיר ורב וכי קרוב יום אשר בריות בו יפקדו להיים וחלופו לטוב ולהפכו ועת לחננה להשמיע קולם במרום בתפלה ובתהנונים שיזכו בדין המה ואבותיהם ואמותיהם להיים טובים ולשלום ואם דבריו יעשו רושם בלב הנערים ויפילו תחנתם בכוונת הלב. יגדל כהתפלתם וזעקתם שהוא הבל שאין בו חטא לתת עוז ותעצומות לתפלת הצבור שתעלה מסילה ישרה. ותחשב לו לצדקה ועליו נאמר ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד :
 ז ביום שלפני עי"ב משכימין קצת יותר משאר הימים לפי שאומרים אז סליחות של י"ג מדות אזכרה אלהים כו' שחיבר ר' אמיתי כמ"ש בס' חסידים ואומרים אותה בבכי ובכוונה רצויה ביותר. ואותן נרות של שעוה שעושין להדליק בבה"כ ביוה"כ נוהגים הנשים לעשות אותם ביום הזה ואם הל עיוה"כ ביום א' אין לעשות הנרות בערב שבת מפני כבוד שבת אלא יש להקדים עשיתן ליום ה' ויש לעשות נרות יפים כמ"ש באורים כבדו את ה' ולחזור אחר שעוה יפה ופתילות יפים ומי שאפשר לו יעשה משעוה לבנה שהוא נאה ומהודר ודולק יפה והקונה חוטי פתילות מנשים שאננות שאומרים שהקיפו בהם הכית עולם יצא שכרם בהפסדם אחרי שדרכם ליקח חוטים גרועים ומזקצים שבפשתים או קנבוס ואינו חולק כראוי וברציתו מסכסך. ואם רצונו לקחת כל שישנו בהקפה יכין ליקח חוטים יפים ופובים לפתילה. ונוהגין להתחנן בעת שעושין הנרות ואין לבטל המנהג או לתלעין עליו עי"י כי מנהג ישראל תורה היא. *ויסודתו בהררי קודש :

ה נהנו שכל איש שהוא גשוי עושין נר בשבילו לבה"כ ליוה"כ אבל אשה אמילו אלמנה יצוה עושה בשביל עצמה ואם היא רוצה לעשות נר בשביל עצמה הרשור ביה והנר הזה שעושין בשביל חיים קורין אותו נר הבריא [דפי]. ונוהגין ליקח ואין עושין רק נר אחד לבר לאיש ולאשתו ובשביל הבנים והבנות אין נוהגים לעשות כלל אמילו הם גדולים כל זמן שאינם נשואים. ומלבד הנר הזה עושין ג"כ נר בשביל אביו ואמו שמתו וקורין אותו נר נשמה ועושין ג"כ נר אחד וצ"ח אם מתו שניהם בין אם לא מתו רק אחד ונר הזה שקורין נר נשמה נם אשה

מטה סימן תת אפ"ח כ"מ ז"ט

ואלמנה עושה אותה בשביל אביה ואמה שמתו או שמת אחד מהם. ונר הבריא
תחנן לעשות נר גדול ונר נשמה עושין קטן ונכון לעשות שעב"פ יהיה דולק והולך
עד סוצאי יוה"כ. ויש נוהגין ליקח נר הבריא לכה"כ ונר נשמה מניחים בביתם
להיות דולק שמה כדי שיהיה לו נר דולק כשיבא לביתו בלילה אחר התפלה ואין
ראוי לעשות כן רק יקחו כל נרות של מצוה לכה"כ :

ב הנותר מן הנרות נוהגין כל אחד ליקח לביתו במוצאי יוה"כ כמו שנתבאר בסימן
תרכ"ח. ואנשי כפרים שאין להם מנין שבאין לעיר ומביאין נרות שלהם לכה"כ
יש תקנה מקדמונים שיניחו הנותר מן הנרות באותו כה"כ שהיו דולקים שם
ביוה"כ ואם בן־הכפר עושה שני נרות יניח האחד במקום שהדליק והשני יקח עמו
ידליק שם במקומו שמתפלל שם ביחוד :

י אף במקומות שנוהגים שלא להרבות באשמורת עיוה"כ בסליחות וכמו שנוהגים
במדינות אלו ואין נופלים ע"פ באשמורת מ"מ במנחה שלפני עי"כ *אומרים
תחנן בנפילת אפים. והנוהגים שלא לאכול בשר ויין ופירות רק בימים אלו שאין
או' תחנן מותרים לאכול בלילה זו של עיוה"כ אבל קודם הלילה אסור אף על פי
שהתפלל ערבית ואם נדר בפ"י שלא לאכול בשר ויין רק בימים שאין אומרים בהם
תחנן אסור אפילו בלילה ממש ובמקומות שנוהגים להרבות בסליחות באשמורת
עי"כ אפילו לא נדר בפ"י רק שנוהג כן שלא לאכול בשרו ולשתות יין בימים
שאומרים בהם תחנן אסור בלילה זו שכיון שנוהגים להרבות בסליחות הרי אין
מחזיקין הלילה שלפני עי"כ *רק כשאר ימות החול :

הלכות יום כפורים

א בעיוה"כ באשמורת הבוקר במדינתנו אין מרכיבים בסליחות ואין אומרים הוי"ו
אחר שמע קולנו רק פעם אחת ואין אומרים אל רחום ולא נפילת אפים.
ומסיימים כי לך לבד הרחמים והסליחות והש"ץ אומר קדיש *ומי שהוא אבל לא
ילך לכה"כ לומר סליחות :

ב סדר הכפרות שנוהגין לעשות הוא מנהג ותיקין. ולוקחין תרנגול זכר לזכר
ותרנגולת לנקבה ואם האשה מעוברת אזי לוקחין נ' שתי תרנגולות ותרנגול.
דהיינו לעצמה תרנגולת ובשביל העובר שיש ספק אם זכר או נקבה לוקחת תרנגול
ותרנגולת ואם אינו מצוי כ"כ די בשנים דהיינו תרנגול ותרנגולת שהתרנגולת
תעלה כפרה לשניהם. ומי שאין ידו משנת ליקח לכ"א מבני ביתו בפ"ע יכול ליקח
תרנגול אחד לשני זכרים או תרנגולת לשתי נקבות ובוחרים בתרנגולים לבנים
עד שנאמר אם יהיה נו' כשלג ילבינו אבל אין לחזור בפ"י אחר לבנים דוקא ולקנותו
בזקק שזה כעין דרכי אמורי אלא כשיודמן לו לבן או שקנה אותו בין אחרים יבתי
בו יותר מבאחר :

ג באשמורת הבוקר של עיוה"כ לוקח כ"א כפרתו ואומר הפסוקים בני אדם כו'
מצאתי כופר. ומסבב הכפרה סביב לראשו ואומר זה חליפתי כו' ובר"ת ה'ת"ך'
שחוא שם של מלאך הנרמו כהחותר חיים כו' ובס"ת של פותח את ידך כו' וכך
יעשה נ"פ וכשמסבב לאחר אומר זה חליפתך ושאר נוסחאות ככתוב בסידורים
ואחר הסיבוב סומך ידו עליו ונותנו מיד לשוחט לשוחטו מיד וטוב שתהיה השחיטה
באשמורת הבוקר אחר הסליחות שאז הרחמים נזכרים ולכן יש לבעל הבית להזמין
אבוקה דהיינו נר שיש בו ב' פתילות והפתילות במקום האור יהיו *פרודות
והשלהבת שלהם נוגעים יחד ואפילו של שעוה צריך ב' נרות קלועים או מדובקים
יחד היטב *כדי לשחוט אצלו לפי שאין שוחטין בלילה כ"א - לאור האבוקה ויש
ששוחטין הכפרות אחר תפלת שחרית [עין ס"ג] :

ד הסמיכה הוא על הראש ולא על הצואר ולא על הצדדים ומ"מ לא יהיה בדעתו
לשם קרבן כלל *רק שעושה כן דוגמת קרבן מ"מ לא יקח דבר הראוי להקרבת
בנון תורין ובני יונה אפילו אם אין תרנגולים מצוים. ולכתחלה יש ליקח תרנגול
הנקרא גבר ואם אינו מצוי יוכל ליקח אווז או שאר בעלי חיים שאינם ראויים
להקרבה וי"א אפילו דגים ובימים הקדמונים היה מנהג ליקח עציץ עם זרעים
להחזירו סביב לראשו בעי"כ ואומר זה חליפתי וחמנהג שלנו ליקח לזכר *תרנגול
שאינו מסורס :

מטה סימן תרא אפרים

ה' ששהוא מסבכו סביב לראשו יהשוב שהוא חייב מיתה וזה נכנס תליפתו ולכן הוא זורקו מידו לארץ כדין סקילה ומה שהשוהט תופסו אצל הצואר ושוהטו ומחרכין אותו באש או מה שמבשלין ע"י האור הוא דוגמת שרפה הרג והנפך ואין לאדם טועה מדרך השכל להיות סבור שכן הוא שזה נכנס תחתיו להיות נידון על טקומו ד' מיתות ב"ד רק שע"ז יתעורר האדם לתשובה וישים אל לבו כי הוא היה ראוי שיעשה לו כן ולכן יתאונן אדם חי נבר על חטאיו וישוב אלה' וירחמנו . וכן כתבו הראשונים על טעם הקרבן הבא על השונג וגם יש כאן זכר לעקידת יצחק שעל כל אבר שהקריב אברהם מן האיל אברהם תחת אבר פלוני של בני [עיין לבסוף ואל"כ] :

ו' יש נוהגין למבול קודם שעושין הכפרות. ויש לומר הפסוקים עם כוונה גדולה ותחנונים וכשהוא רוצה לעשות סיבוב לאחרים שאין יודעין או לילדים יש לה לעשות סדר כפרתו תחלה כמו שאמרו יבא זכאי ויכפר בו אך אם הוא רוצה לעשות תיכף לסמיכה שחיטה והשוהט לא יתעכב אצלו עד שיעשה הסיבוב להם ג"כ יוכל לעשות להם תחלה שאין כאן דבר מעכב כפרתו רק הכל לדוגמא כנ"ל : ו מנהג מדינותינו שהשוהטים געורים כל הלילה ותולכין לכל אחד ואחד אחד תצות הלילה עד אור היום ולכן מחויב השוהט להכין לו כמה סכינים בדוקים וגם יראה לישן מקודם כדי שלא יתעלף ובעת השחיטה יראה לבדוק סכיניו כל פעם ולא יסמוך על מה שבדק תחלה ע"ס שיבדקנו והרבה מכשולים באים ע"ז מהמת שכ"א רוצה להיות ראשון לעשות כפרה כי הוא עליו כמשא ורוצה להיות פוסד ראשית והרצים יצאו דחופים זה מושך אילך בו' ומקול המונם ראשו נמלא עד שאין לו כוונה לשחיטה רק על דרך הרגל ומה יצאו מכשולים גדולים ואין האשמה על השוהט רק על הפותחים עליו ויש שחורקים עליו שן מדוע אחרו פעמיו לבא וגורמים לעצמם להיות כפרה סודרה ואומר לנפשם זה הטאתם וזה פרים תמורת כפרה ולא די שאין עושין כפרה אלא עולה להם לשם הובה ע"כ כשבא השוהט יקה אותו בסבר פנים יפות ויאמר לו לגוח מעט מרתיתתו וטרדת הדרך ויובל לבדוק סכיניו בדעת מיושבת כדת ועושה מעשה שחיטה בישוב הדעת כראוי ונרצה לו לכפר עליו ויש אנשי מעשה נוהגין שלוקחין יום או יומים קודם יוה"כ סכין של שחיטה ובדקין אותה יפה או שמוסרין אותו לשוהט שיבדקנו יפה וחוזר ונוטלו סכניו ומצניעו ואח"כ מוסר להשוהט הסכין ושוהט בו וטוב שמ"מ יבדוק אותו גם עתה קודם שחיטה כי כל היד המרבה לבדוק ה"ז משובח ואם הוא שעת הדחק שצריך לשחוט כפרות הרבה ואין הזמן מספיק לבדוק בכוונת הלב כדין י"ב בדיקות וקרוב הדבר שמחמת הנחיצה לא ידקדק היטב בבדיקה ואם שוהט בביתו באין הרבה שלוחים למקום הזה עם כפרות ואם שוהט בבית הבעה"ב באו ג"כ מבעה"ב הסמוכים וזאת העצה היעוצה שעכ"פ אחר שחיטת כל העופות של בעה"ב אחד יבדוק מרם ילך השליח עם העופות כדי שיתברר לו אם נמצא סכיניו יפה שאסור לאכול קודם הבירור ואם נמצא פגום יטרוף כל העופות של הבעה"ב זה ומ"מ אין צריך לשלם אע"פ ששוהט בשכר כיון דלא אפשר בענין אחר (כ"כ ח"ז בסמ"מ סימן י"ח) ולקמן בסעיף שאח"ז אבאר עוד בזה :

ד' במקום שרוצים לשחוט יתן תחלה שמה אפר כירה נגוב שהוא נפר' ואינו רבוק יחד ואם יש שם במקום שרוצה לשחוט עפר נגוב כתוש שהוא נפר' ואינו רבוק יחד יכול לשחוט לתוכו רק יזמינו ב"ה שיאמר קודם השחיטה עפר זה יהיה לצרך כיסוי הדם . ולפי שהגיע העת שראוי לחבב המצוה נוהגים השוהטים בבואם לאיש נכבד שהוא עמית בתורה סכבדין אותו בסצות כיסוי הדם והוא סכרך אקב"ו על כיסוי הדם בעפר ויאמר הבית של בעפר בניקוד סג"ל וסי' שעושה המצוה פעם ראשונה סכרך שהחיינו ג"כ [עיין צו"ד סימן י"ח ונדברי ח"ז בסמ"מ ס"א] ואחר השחיטה מיד יבדוק הסימנים אם נשחטו רובם . ובדיקת הסימנים די לאור הנר אם יכול להבחין בנשחט אם שחט כהוגן ולכן אף שזה שהיה תופס האבוק בידו בעת השחיטה העתק פשם ונשאר שם נר יכול לבדוק הסימנים לאור הנר . ואם יכול לכוון לבדוק בין שחיטה כל עוף ועוף טוב הדבר ואם סחמת הנחיצה אין הזמן מספיק לבדוק בכונה ובסתון עכ"פ אחר גמר שחיטת כל העופות שביד שליח אחד יבדק בכוונת הלב ובסתון י"ב בדיקות כדי שלא ילך השליח קודם הבירור ואם הרבה שלוחים עומדים

עם יודיע אותם שלא ילכו עם העופות לביתו רק עד שיראו שבדק הכבין ושתק לפי
 זאביר לאכול קודם הבירור ואם לא הודיע אותם מקודם ורואה שאחד חסף והולך
 לביתו יש לשוחט לרסנו לו שומתין עד שיבדוק [כ"כ אל"ז כמ"מ זי"ד סימן י"ח סעיף
 י"ע ע"ס ולכן כממ"ז ע"ס אינו יכול להמסיק בדנו מחמת ברכת השחיטה שאמר להמסיק ירמו לו
 עתה אין מדקדקין בזה לפי שהשוחט יודע מאיזה בעה"ב הוא השליח ואם ימצא פגום
 שיהא להודיעו אבל אם אינו יודע מאיזה בעה"ב הוא חוטא מחויב לעבבו שלא יק
 קודם הבדיקה:

א יש לבעלי בתים להיות זהירין במקום שיש חוק העיר והוא מוטל על בני המדינה
 לחוק לתת מה שחייבת בהמה או עוף והשוחט אין לו לשחוט בלי רשיון מהחייב
 בין שהוא על בני המדינה או מתקיני העיר והוא פאכט או טאקסי אף אם בעת הזאת
 שזמנו בהול אין השוחט יכול לדקדק אחריו שלא לשחוט רק סנין הראוי ס"ס יקיים
 בנפשו שאריות ישראל כו ולא ישקר באם נתו אף אם יכול למצוא לנפשו אסתלאות
 של היתר ואף בחול אסור ומכ"ש בנת הזאת שיש לנקות עצמו מכל שמץ ואף לותר
 משלו ואצל במקומות שמצודות החרם פרסה ותקנות הקהל שיהא שחיטתו נבלת
 שאין להכניס עצמו אפי' בספיקות ספיקות הרבה:

ב יש לכ"א להעריך דמי שיווי הכפרות ששפך דמם לכפר במכסת הנפשות ביתו ויחלק
 דמי השיווי לעניים שאם יתן הכפרות עצמו לעניים יש לחוש שיתביישו שיבואו לידי
 כך שיאמר זה נתן עוונותיו על ראשו ושלחו אלי ואם עני הרגיל אצלו ויודע בו שלא
 יתבייש בתתו לו יכול ליתן לו מהעופות עצמם שלפעמים נהנה יותר שהוא הנאה
 קרובה שא"צ למרות וגם כי לו תהיה צדקה באותו דבר עצמו אשר עשה ביום הזה
 לכפר וסי שפודה אותו יש בידו דמי מעשר שלו לא יפרה בהם רק סמעות שלו
 של חולין:

ג דבר מצוי הוא סחמת שיש לכ"א הרבה עופות ומסחרין למרום הנוצות אין סנקים
 הנוצות קטנים מאד לקחתם וסומכין על החירוק ועי"ז צריך לחרם הרבה על
 האור ומשהוין במקום אחד וכן לא יעשה אלא צ"ך להעביר על האש במהירות קצת
 אנה ואנה כדי שלא יתחמם סחמת האור ויפרוש הדם שבו סמקום למקום ומכ"ש
 במקום בית השחיטה שיש דם בעין ובמבואר ביו"ד סימן ס"ה:

ד זורקין הבני מעיים של הכפרות על הנגות או בחצר מקום שהעופות יכולים לקחת
 משם וגם הכבד בכלל:

ה בבוקר השכם מתפללין תפלת שחרית ואין אומרים ס"ל ולא ויודוי ונפילת אפים
 ולא למנצה ולא א"ס רק אם חל יוה"כ בשבת שאז א"א א"ס בכל התפלות של
 יוה"כ עד נעילה אזי אומרים אותו עיוה"כ שחרית ואותן שאומרים סדר קרבנות בכל
 חס ואח"כ תיה"ר לא יאמרו תיה"ר אחר קריאתן כ"א אחר קרבן עולה ויכוין בקריאתו
 בקורא בתורה וכל מי שאינו אומר הפרשיות רק במשנה איזהו מקומן אומר יה"ר אחר
 כל משנה כנדפס בסידורים לא יאמר היום רק אחר משנה עולה [עיין כמ"מ אל"מ ס' י"ח]
 י"ד נוהגין לילך על קברי צדיקים ומרבין בצדקה והכל מנהג יפה. וכבר כתבתי ענין
 הליכה על הקברים בס' תקפ"א ואין להרבות בתחינות רק מה שסייג מהקדמונים שהרי
 א"א דאם תחנן לפי שחשוב כיו"ט ואין אומרים צידוק הדין בעי"כ אפילו כלילה אף
 במקום שנוהגין לומר צ"ה כשקוברין כלילה:

ו מצות לאכול בעיוה"כ ולהרבות בסעודה ויש למעט בלימודו כדי לאכול ולשתות
 ואסור להתענות בו אפילו ת"ח ופי שהוא ירא ומפחד יכול להתענות עד סעודת
 המסקת שאר המנחה ואם אינו מתענה היום כלל יש להתענות אחר יוה"כ ואם
 חל עיוה"כ באחר בשבת ובשבת שלפניו התענה ת"ח שצריך למיתב תענית לתענית
 אחר השבת אין לו להתענות עיוה"כ אלא ידחה עד אחר עביר המיער:

ז מי שהתענה עיוה"כ סחמת ת"ח כל היום או סחמת שטר בפ"י או שנשבע בכלל
 כמו שנתבאר סי' תק"ע צריך להתענות אחר המועד תענית לתענית ויש מי שכתב
 שצריך להתענות שני ימים רצופים לפי שאמר הז"ל שכל האוכל בתשיעי כאלו
 התענה תשיעי ועשירי ולכן מי שמתענה בו צריך להתענות שני ימים רצופים ויש
 להקל בזה *ודי לו בזה בתענית יום א':

ח מי שנשבע להתענות בעיוה"כ ולא כללו בשאר ימים אין השבועה חלה שהרי נשבע
 לבמל שבועת התורה שמה"ת מצות לאכול בעי"כ ומ"מ יש להתמיד להתיר השבועה

מטה סימן תרה אפרים

שי שגדד להתענות סך ימים חוץ מיום גם עיו"כ בכלל יו"ט וא"צ התרה [פי"ן סי סק"ט] ;
יד נהגים לאכול בשר בסעודת שחרית ומי שאפשר לו לא יאכל בשר בהמה כ"א
בשר עוף , ויכול לאכול בסעודת שחרית מאכלים מתובלים בבשמים וכרכום ונס
מצוה לאכול דגים ויש למנוע מלאכול מאכלי חלב המין וביצים ושים לפי שהם
סרבים זרע ודברים המרבים זרע אין לאכול כל היום ולכן אין לשתות יין ישן *וקאוי
או מייא עם חלב אין להקפיד ונהגים בסעודה זו למבול פרוסת המוציא בדבש ויש
להזמין על שולחנו עניים הגונים שהוא סגולה להיות שולחנו כפרה ומב"ש שראוי
לעשות בן בסעודה המפסקת ;

י"ב מי שנוהג שלא לאכול בשר בימות החול *אין עיו"כ בכלל וכן אם נהג הצביר
שלא לאכול בשר ב' או ג' ימים בשבוע אין עיו"כ בכלל אבל מי שגד שגד
לאכול בשר סך ימים ואירע עיו"כ אסור *ואם רוצה לאכול צריך התרה ובסעודת
המפסקת יבואר דינו לקמן ;

סימן תרו א-עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שיפייסנו ואפילו לא
הקניסנו אלא בדברים ולכן אע"פ שגם בשאר ימות השנה מחויב לשים
למי שפשע נגדו מ"ם אם אין לו פנאי הוא ממתין לפייסו ביום אחר אבל בעיוה"כ
מחויב לילך אצלו בעצמו לפייסו ולא ישלח תחלה אמצעי שירצה לקבל פיוסים ואם
קשה עליו לילך בעצמו תחלה או שיודע שיותר קרוב הפיוס ע"י איש אמצעי שיוותר
ביניהם יכול לעשות ע"י אמצעי ואם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך פעם ב' ת'
ובכל פעם יקח עמו ג' אנשים ויפייסנו בכל פעם במין רצוי אחד , ואם אינו מתפייס
בג' פעמים שוב אינו זקוק לו רק יקח עמו יו"ד אנשים ויעמידם לפניו ויאמר לפניו
שביקש ממני מחילה והוא אינו רוצה למחול ומה לו לעשות עוד ואם רוצה לפייסו
יותר מג' פעמים רשאי אם אין שם בזיון תורה ואם הוא רבו צריך לילך אצלו כמה
פעמים עד שיתפייס ;

ב. המבקש מחילה מחבירו צריך לפרט מה שחטא לחבירו וע"ז מבקש מחילה , ואם
יודע שחבירו מתבייש מזה כשיפרט החטא אזי לא יפרט אותו , ומי שהוא מבקש
מחילה סרבים בכלל אינו יוצא אם יודע שעשה לאיזה יחיד בפרט ;

ג. אם זה שחטא לחבירו אינו מתעורר לילך לזה לבקש מחילה יש לו להאיש העלוב
להמציא עצמו אצל אותו שחטא לבקש ממנו מחילה ;

ד. המחול לא יהא אכזרי למחול אם לא שמתירא שיגיע לו אזה רעה כשימחול או
שמתכוין לשובת המבקש ממנו מחילה , ומי שאינו מעביר שנאה ביום הכפורים
אין תפלתו נשמעת , ואם א' הוציא שם רע על חברו א"צ למחול לו כי שםא יש סי
ששמע השם רע שהוציא זה ולא שמע מהפיוס ולא יצא ידי חשר ומ"ם מרות חסדות
ועונה למחול לחבירו אף אם הוציא עליו שם רע ;

ה. אם מת האיש שחטא לו מכוא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר המאמי
לאלהי ישראל ולפ"וני זה שהטאתי לו והם ישיבו מחול לך מחול לך מחול לך ויש
לו לפרט החטא ויש לו לילך יתף ואם קבר המת חוץ לשלש פרסאות מסקם שדר בו
החוטא א"צ לילך בעצמו לשם רק די שישלח שליח לשם והשליח יקח יו"ד אנשים
וילך על קברו ויבקש מחילה בשם המחרף ויאמר הנני שליח פ' מדה ברבים ששלחתי
פ' אם הוציא שם רע על אחד ומת יעשה בן שי"ל אם היה חי היה מחול ;

ו. תקנת קדמונים התקנה שלא להוציא שם רע על המתים ולכן צריך לעשות תשובת
על שעבר התקנה וגם אל יקל בעיניו לחזור אחר יו"ד לבקש ממנו מחילה אבל אם
לא הוציא עליו שם רע רק דברי חרופים לבר א"צ לילך על קברו כיון שלא בייש
רק לאחר מיתה ולכן יבקש ממנו מחילה אחר שתפשו ;

ז. מי שחרף לאחר ופגם בכבוד אבותיו אע"פ שהצה למחול על כבוד שלו אין בידו
למחול מה שפגם זה בכבוד אבותיו וצריך לבקש מחילה מהם על הדרך שנתבאר
ופרטי הענינים בזה עיין ב"ש"ש ב"ק ובש"ע ח"ס סי' תכ"ו ;

ח. חייב כל אדם לטהר את עצמו ביוה"כ ולמבול שיוצא טהור מטומאת קרי וגם לשם
תשובה ולכן אפילו נערים ובתולות שהם בני מצוה יש להם למבול ויש לרקק
בחיצה יותר מבשאר טבילות שטובלים הזכרים בכל ימות השנה שאין מרקדקן בת
ב"כ ולכן טרם שנכנס לבית המרחץ יטול צפרניו ואם צפרני הגליו גדולים יש ליטול
גם אותן לפי שאין ליטול צפרני ידיו ורגליו ביום אחד ולכן יש ליטול צפרני רגליו
ביום

ציום שלפניו כמבואר בכ"י ר"ס ואם לא עשה צפתי רגליו מאתמול יש לנקות
 העפרירות שתחת הצפרנים. וגם יחצוץ שיניו שלא יהיה בין השיניים דבר חוצץ ויכנס
 למרחץ וירחץ עצמו במים חמים שיהא גופו נקי ויסרוק שערוותיו במסרק ואנשי מעשה
 שנהגו שלא לסרוק הוקן במסרק יפרידו השערות בנהת ביד במה דאפשר ואחר כך
 ישבילו במקוה של ארבעים סאה טבילה אחת ואין סבילין על הטבילה גם א"צ לומר
 ירדו במקוה. ויש נוהגים לומר במקוה ויש להם לעטוף בס"ג או לחבק בידים היטב
 זעג"ז שלא יהא לבו רואה את הערה. וס"ס יזהר שלא להזכיר את השם וטובל ג"כ
 ואפי' אם טבל קודם יוה"כ ולא ראה קרי או אפי' באשמורת קודם הכפרות יש לו
 לרזור ולטבול עתה קודם תפלה המנחה :

מ אשה ששפשה תוך פ' ימים צריכה לכבד ביתה בחסין שלא תפלוף ש"ז ודוקא
 שלא היה סמוך לטבילתה שאז רגילות להתעבר ויש לחוש שתשחית זרע הריון
 וס"ס יש לה לטבול בעיה"כ :

י מותר להטיל מים חמים במקוה שתפוג צינתן וכו' שהטבילה במים קשה לו או שאין
 שם מקוה של מים סאה יש לו לשפוך על גופו תשעה קבין מים ויש לו להטפית
 כפות רגליו במים ואח"כ ישפכו על ראשו וגופו תשעה קבין ובעת שפיכת המים עליו
 יש לו לעמוד זקוף ושתי ידיו מונחים נגד לבו ולא ידחוק אותם בחיבוק הדבה רק
 בריווח קצת כדי שיבואו המים גם שם ויזהיר לשופכי עליו שישפכו כנגד גופו כמש"כ
יא שיעור ט"ק בתבו שהוא שיעור מ"ו קווארט פוליש וי"א שהוא מ"ז קווארט ורביעית
 קווארט. ולפי דעת קצת אנשי מעשה שמרדו באצבעות מצאו שיעור רביעית
 של קידוש הוא חלק א' מששה בקווארט שלנו ורביעית הוא ביצה ומחצה ולפי"ז כיון
 שפ"ק הוא ר"ו ביצים צריך כ"ד קווארט לשפיכת ט"ק ובשעת הדחק שאין לו כלים
 מחזיקים כ"כ ייש להקל בי"ח קווארט :

יב אלו הט"ק יכולין להיות שאובין בכלי ואין מטהרין כשיטבול בתוכם כמו במקוה
 רק מהחמם דרך שפיכה על ראשו וגופו וס"ס אם נכנס חציו למקוה ולא הרכין
 ראשו לטבול חציו גופו אשר בחוץ רק שפכו עליו מלמעלה מ' קבין סועיל לטהר ודוקא
 אם המקוה כשרה שיש בה ארבעים סאה אבל אם אין בה ארבעים סאה בין שטבל
 בולו בתוכו או חציו בטבילה וחציו בשפיכת ט"ק לא נטהר שדין ט"ק לטהר אינם
 רק דרך שפיכה על גופו ולא דרך טבילה בין שהיו המים בכלי או בקרקע. ואם
 היה במקוה ס' סאה אפי' אם הם שאובין אם היה בקרקע וטבל בתוכם טהור. אבל
 אם היו בכלי אינו מטהר :

יג הט"ק ששופך עליו אי"צ שיהיה כולם בכלי אחת אלא אם הם אפילו בשני כדים
 או בשלשה כלים מצטרפין וצריך שיתחיל לשפוך השני קודם שיפסיק לשפוך
 הראשון וכן אם הוא בני כלים צריך שיתחיל השלישי קודם שיפסוק הקלוח מהשני
 וכן אם מערין עליו שלשה כלים בבת אח' אבל אם מפסיק בינתיים אין מצטרפין
 וכן אם הם מחולקים בארבע כלים אף שמערה בבת אחת או שמתחיל לשפוך עד
 שלא יפסוק הקלוח אין מצטרפין :

יד אפי' אם מערה בכלי אחד שיש בו ט"ק צריך שיהיה יכול לשפוך ממנו בלא הפסק
 באמצע ואם הכלי הוא כבד הרבה או שיש בו בליטה גדולה. וכשמהפכין אותה
 לערות ממנה היא נסמכת על הבלים ונפסק הקלות עד שחוזרין ומהפכין אותה על
 פה אין זה סועיל לטהר ששפיכת הט"ק צריך שיהא המים נגרים על האיש בלא
 הפסק בינתיים :

טו מי שנפסא טומאת קרי ומבל קודם שהטיל מים לא עלתח לו טבילה וצריך לחזור
 ולטבול שנית אחר הטלת מים ובכל זה אין חילוק בין אם ראה קרי לאונסו או
 שהוא בעל קרי מחמת תשמיש :

טז אם מת לו מת שמתויב להתאבל קודם דיה או במוצאי ר"ה שבעיות"כ שחייבת
 כלה אבילות שבעה ואין עליו רק אבילות שלשים מותר לרחוץ בתמין משום שלא
 יהא דבר חוצץ בטבילה ולטבול אחר כך מחצות היום ואילך אבל אם מת לו מת
 בימים שבין ד"ה ליוה"כ ובעיות"כ יש עליו אבילות שבעה אע"פ שיוה"כ מבטל אבילות
 שבעה ס"ס בעיות"כ עדיין לא בטל ממנו דין אבילות שבעה כגון שלא לישב על
 ספסל וכיוצא עד שתחשך רק לרחוץ ולטבול מותר סמוך לחשיכה דהיינו שעה אחת
יז קודם הלילה אף קודם תפלת המנחה ויש מקילין שמותר לאבול מעדה המפסקת
 על המפסל :

ז כל סבילות אלו שטובל בעיה"כ אע"פ שהם מצוה אינו סברך עליהם :
סימן תר"ז א אחר שטבל לא יעשה שהות בבית המרחץ כי קדוש היום ויך לביתו וילבש בגדים נקיים ונוהגים לכושר בגדי שבת ויך סיד לכהב"ג לתפלת מנחה ומתפללין תפלת מנחה בעוד היום גדול בזמן מנחה גדולה או סמוך לה לפי שמאריכין הרבה בתפלת המנחה ובוודאי ואח"כ צריך לחזור ולשוב לביתו לאכול סעודה המפסקת לכן מקדימין אותה :

ב נוהגים שבעת הליכה לתפלת מנחה לבה"כ כ"א נושא עמו הנרות של שעה אשר נעשו לכבוד היום אע"פ שאין מדליקין אותן אלא קודם הלילה מ"ס מביאין אותן עכשיו ספני שיש שהות לתוחבם בחול ולהעמידם כראוי שלא יפלו לא כן אחר המנחה שזמנו בהול שאפשר שמחמת המהירות והעירבוב יהיו מפין ליפול ויבא מזה בלבול התפלה ביום הקדוש :

ג ברוב המקומות שבמדינות אלו נוהגים שמחלקים צדקה לעניים בדרך הליכה לבה"כ לתפלת המנחה גם בעודה שלפני בהב"ד יושבין גבאי צדקה של בה"כ ושאר צדקות שבעיר ושם יתנו צדקות איש כמסת ידו והנבאים אין להם לדקדק עם הגותני ולקבל מהם בסבר פנים יפות ולא יפה עושים הנוגשים צדקה בעת הזאת ועושין פלילות עמהם ולפעמים יש דיחוי ברמים באמרם מה זה לפני איש כסוך וכיוצא בזה והנותן מתבייש ברבים וחלילה לעשות כן במקום צדקה צעקה כי אע"פ שאמרו גדול המעשה אין לעשות רק ביהירות ולא ברבים והיה מעשה הצדקה שלום. ויש נוהגים שגם החזנים ובעלי תפלות מעמיד כ"א קופתו וכ"א נותן לפי ערכו והמעם כדי שיתפללו עליהם בלב שלם ואף שבעו"ה בזמנים הללו שאין הדור רומה יפה ואדרבה לפעמים נמשך קמטה או עב"פ שנאה בלב כשאין הנותן נותן בעין יפה שלפי אומדן דעת הש"ץ או הבעל תפלה עצר זה נדבתו הראוי אעפ"י הואיל וכבר נהגו מי יפר ומה טוב היה לנהוג שיהא הקופות מבוכות לבל יודע לאיש אשר יפיל מהם אל תיכו ויבטח בשם ה' אשר אין מעצור בו. וזריזין מקדימין לעצמם לעשות רשימה אשר הפצם לחלק לכ"א מהצדקות והקופות העומדים שמה ומוכר הפתקא עם המעות ליד הגבאי שהוא יחלק לכל הקופות כפי הרשום בכדי שלא יצטרכו להתעכב שמה הרבה וגם שלא יבאו ידיו שכחה :

ד גם לתפלת המנחה ראוי לבחור ש"ץ הגון שיש בו מדות האמורות בס' תקפ"א שראוי להתפלל בימים נוראים ויש לו להתעטף בטלית אף אם נוהגים להתפלל מנחת לפעמים שלא בעטיפה :

ה יש מאנשי מעשה נוהגים לומר מזמור ק"ז הודו לה' כי וידיד נפש קודם התפלה כמו בע"ש ואחר כך מתחילין סדר הקרבנות וקטורת כמו בשאר תפלת מנחה ואומר אשרי חצי קדיש ומתפללים הצבור תפלת י"ח נד אלהי נצור *ואומרים כסוך יהיו לרצון כו' ואח"כ מתחילין הוידוי אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך כו' אלהי עד יבא נוצרתו כו' וחללים רעים ואח"כ יאמר אלהי נצור כו' עד נסירא והש"ץ חוזר התפלה עד הסברך אע"כ או עושה השלום ואינו חוזר הוידוי רק סיד אחר סיום התפלה אומר בלחש יהיו לרצון ואומר קדיש שלם ועלינו וקדיש יתום ואח"כ אומרים לדוד ה' אורי במקום שנוהגים לאומרו אחר המנחה ואין אומרים תחנון ולא א"ס בין שחל יוה"כ בחול בין שחל בשבת :

ו אם היחיד סאריך בתפלתו והש"ץ הגיע לסדר קדושה אע"פ שהיא עומד באמצע הוידוי יכול להפיק לענות קדושה או מודים עם הצבור ואם לא אמר יהיו לרצון קודם התחלת הוידוי יאמר יהיו לרצון במקום שהוא עומד ויענה קדושה (ועיין סי' קכ"ב) :
ז אחר גמר כל תפלת מנחה כל הקהל לוקים ל"ט מלקות אע"פ שאינם מלקות ממש יש תועלת בזה שמתוך כן יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו והנלקה לא יהיה עומד לא יושב אלא מוטה ושוחת על ברביו ופניו לצפון ואחוריו לדרום ויש ליקחרצועה של עגל ואעפ"י שאינה רחבה מפה שאינו רק לזכרון למלקות. ונהגו שהנלקה אומר ידוים בשעה שנלקת והמלקה אומר והוא רחום יכפר עון כו' שלשה פעמים שהם ל"ט תיבות נגד ל"ט מלקות :

ח כדר הוידוי עפ"י א"ב ככתוב בסידורים הכל אומרים אותו בשוה ומי שידע בעצמו שחמא חמא פרטי כיון שהוא אימר הוידוי בלחש נכון לפרט החמא ויתודה עליו בפירות הגב ובדמעות שלישי ואם הרפא הוא ארז מרחמאים המפורשים בהגדה :

אז כשיגיע למקום הזה בסדר הידוי יתמרמר עליו ביותר אבל בקול רם אין לו להתוודות בחטא פרטי שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה * אם לא שהחטא מפורסם יכול להתוודות עליו בקול רם אם ירצה :

עונות שהתודה עליהם ביוה"כ שעבר ולא שינה בהם אעפ"כ יכול לחזור ולהתוודות עליהם בעיה"כ וביו"כ זה והרי זה משובח שנאמר וחטאתי נגרי תמיד :

בשעת אמירת הידוי כשמזכיר החטא יכה באגרוף על החזה או על הלב כלומר אתה גרמת לי שאחטא :

צריך לומר הידוי מעומד ולא ישחה כמו בסודים וכן ביוה"כ כשחוזרים ואומרים הידוי בשעת חזרת הש"ץ התפלה ג"כ צריך לעמיד ואפי' במקומות שאינם חוזרים הידוי עם הש"ץ רק שומעין ממנו לבר צריך לעמוד בעת אמירת הש"ץ הידוי ועיקר הידוי מן אבל אנתנו ואבותינו חטאת אשמונו כו' תעתענו . ואין לרבר בשעת הידוי ואפי' באמצע אמירת ע"ה אין לו להפסיק רק לקדושה ומודים פוסק אפי' עומד באמצע אשמונו וכס"ש בסעיף וא"צ :

סדר הידוי יש לומר בנוסחא הכתוב בסדריים . ואין לשנות הנוסחא בשביל שיש להקדים הקל לחמור וכיוצא רק כ"א יאמר בנוסח מדינתו ולא יוציא עצמו מהכלל כי בימים קדושים אלו עיקר לכלול תפלתו בתוך תפלת צבור ושלא לפרוש מהם וזה לבא לשנות הרי תפלתו עושה רושם לעצמו . והיא סוצאת מכלל תפלת הצבור ואף כיסוף החול אין לעשות כן אלא וכלול תפלתו והתוודותו על חטאיו בכלל הצבור ונאמר הן אל כבוד לא ימאס ונאמר פדה בשלום נפשי כו' כי ברבים היה עמדי :

לפי שנבאי צדקה ובעלי תפלות והעם העומדים בעזרה לקחת נדבות מאת העם תכנסין על הרוב אין יכולים להתפלל עם הצבור בראשונה ומתאספים להתפלל אחר שיגמרו הראשונים תפלתם יש להם להסתין עד אחר שיעשו סדר המלקות ויצאו הראשונים מבה"כ ואז מותר להש"ץ לעמוד אצל העמוד כמקום הקבוע להש"ץ ואם רוצים למחר תפלתם בעוד שהראשונים בבה"כ אין לש"ץ העובר לפני התיבה שנית לעמוד לפני העמוד רק ישנה ויעמוד להתפלל במקום אחר וגם יש ליוזר שלא להתפלל תפלה חסופה בשביל שצריכין למהר לסעודה המפסקת וללכת לבית הטבילה אח"כ כי מוטב לבטל הטבילה שנית ולהתפלל התפל' במתון ובכוונת הלב כראוי :

יד מנהג לשמוח עשבים בבה"כ בערב יוה"כ סמוך לכניסת הלילה לפי שהצבור צריכין ליפול ע"פ בפוסק באמירת העבודה כשאומרים ונפלים ע"פ ואמור לאדם ליפול על פניו במקום רצפת אבנים ולכן מכונים העשבים בערב יוה"כ והמה צבורים ומנחים בקרן זווית או מקום סיוח עד אחר הליכת הצבור מתפלת המנחה לביתם ואז מפורים השמשים העשבים בכל הבהכ"נ . (ועיין לקמן סי' מנכ"ל מסד סעודה ופיין נמ"ס סי' קל"ט ס"ק ל"ג דנכ"ס בעליו ח"ן נופלים על פניהם ולכן ח"ס לסוף עשבים ע"ס) :

סימן תרה א אחר שיוצאים מבה"כ מתפלת המנחה ובאים לביתם אין לעשות שהיית כלל . רק יהיו זריזים לערוך השלחן ולאכול וטובלין פרוסת. חמוציא בדבש ואוכלים מאכלים קלים ואין לו לאכול מאכלים קשים להתעכל כדי שלא יהיה שבע ומתנאה כשיתפלל ונוהגין לאכול בשר עוף ומי שאין לו בשר עוף רשאי לאכול בשר בהמה ואמור לשנות מדברים המשכרים שלא ישתכר ח"ו והיה תפלתו תועבה וגם אין לו לאכול אכילה נסה וגם אין לו לאכול דברים המרבים דע כגון מאכלי חלב חמה וכיוצא כמבואר סימן תרה שאין לאכול אותם אפילו בסעודת שחרית ונוהגים שאין אוכלים דגים בסעודה זו . וכן אין לאכול דברים המחמטים את הנפש כגון מאכלים המתובלים בבשמים וכרכום שלא יתהם נופו ויבא לידי קרי וכן לא יאכל שומשמן מפני שמעלה גרה ומותר לשתות שכר או קאווי או מיין ויש להזהיר שיאכלו להם עכ"פ כזית בתוך שיעור אכילת פרס והיינו שלש ביצים מאחר שרוצין לברך בהם"ז ואם לא יאכל כזית בכא"פ מן הלהם יהיה בהם"ז לבטלה (וגם בכל השנה יש ליוזר מזה אך עתה לפי שאוכלין בחפזן ולפעמים ויש שממעטין באכילה שלא יקשה להם התענית אח"כ יוכל להיות שעיי"ז ימעט מהיות כזית בכא"פ לכן כתבנו להזהיר בזה) ועיין במנ"א סימן רי"ד ומ"ש כ"ה הג הסכות בעזה"י ומי שנדר שלא לאכול בשר או שגזרו הצבור עיין לעיל סימן תרה :

ב אחר נמר הסעודה אומר שר המעלות ונוהגין לומר בכוונה עצומה ובכביה בהעלות

בהעלות על לבו כי עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו. ועדיין לא שבת ציון. וכן כבהמ"ז שיש בו בקשות עצמות על ירושלים ובנין בהמ"ק לחיים טובים ופרנסה טובה ועל ביאת מבשר צדק משמיים ישועה ונחמה ושאר בקשות שיש בהן חיי נפש שיש לאומרים בכוונת הלב בהתעוררת רב-לחלות ולתנן למלך המשפט לפנינו בוא יום הגדול והנורא שהותם כל אדם בו והכל הולך אחר החיות. ומה שעה אחת בתשובה ותחנונים. ויתעוררו מליצי יושר יבואו ויגידו צדקתם ויכריע הכף לזכותו שיצא ביום הקדוש בדימוס בדינו :

ג צריך להפסיק לאכול בהש"ם כדי להוסיף מחול על הקודש ותוספות זה אין לו שיעור אלא קודם בהש"ם שזמנו אלף ות"ק אמה קודם הלילה והוא בערך רביע שעה צריך להוסיף מחול על הקודש מעט או הרבה. והמנהג להפסיק מאכילה כשיעור שעה קודם לילה. כיון שצריך שעות לברך בהמ"ז ולברך הבנים ולילך לבת"כ לפי מה שנוהגים להתחיל כל נדרי מבע"י ומכ"ש הנוהגין למבול אחר הסעודה גם כי יש מקומות שהחכם דורש מעט ואומר דברי כבושים לפני התחלת כל נדרי. ויש שמוציאין הס"ת לפני כ"ג כמו שיתבאר סימן תרי"ט ולכך יש להפסיק מאכילה שיעור גדול שיפסיק לכל זה. ויש מהמורים שצריך להפסיק ב' שעות קודם הלילה ולא נהגו כמותם אף המדקדקים על עצמם :

ד נשים שאוכלות ושותות עד בין השמשות והם אינם יודעים שמצוה להוסיף מחול על הקודש אם יודע שאף שאם ימחה בידם לא יקבלו ממנו אין למחות בידם מוטב שיהיו שונגין ואל יהיו מזדיין ואם יש בידו למחות בחזקת היד שבע"כ צריכין לשמוע לו צריך למחות בידן (ועיין לקמן ס"ז) :

ה יתרו להדליק הנרות קצת קודם בהש"ם וכן שאר מלאכות אמור לעשות עד בהש"ם וצריך להפריש קודם כדי להוסיף מחול על הקודש מן התורה אך אין בזה חיוב כרת אם אוכל או עושה מלאכה ממש עד בהש"ם ממש :

ו אם הפסיק מאכילה ושתיה בעוד היום גדול ובדעתו שאם ירצה לאכול יאכל או ישתה עוד אחר בהמ"ז יש להתנות כן בפירוש שאינו מקבל הצום מיד וכן לענין מלאכה ועכ"פ יתנה כן בלבו ואם קבל בלבו שמקבל עליו התענית אין לו לאכול אחר"כ ומ"מ אם קבל בלב קודם פלג המנחה דהיינו שעה ורביע קודם הלילה לפי ערך שעה זמניות אין קבלה זו כלום ויכול לחזור ולאכול אבל אם אמר בפירוש שמקבל עליו התענית אף שאמר קודם פלג המנחה אמור :

ז זה שאמרנו בנשים אוכלות ושותות בתום יוה"כ אין מוחין בידם כשיודע שאין מקבלין כן הדין בשאר איסורים שאינן מפורשים בתורה אע"פ שאסור מה"ת מדרשת חז"ל אבל כשהאיסור מפורש בתורה ורואה מי שעובר עליו חייב להוכיחו ולומר לו הוסיף האיסור שאולי אף עפ"כ ישמע לו ואצ"ל שאם יש בידו למחות בחזקת היד שצריך למחות בו ולכן בעי"כ כשהגיע הזמן בהש"ם ספק לילה ורואה שהנשים אוכלות ושותות אף שיודע שאין מקבלין ממנו אין לו לשתוק רק יוכיחם בפה מלא ולאיים עליהם באימת יום הדין הקדוש אולי יטו אוזן לדבריו ואצ"ל אם בידו למחות בחזקת היד ולכופף ראשם כאגמון ולהכריחם שישמעו אליו שהוא צריך למחות בידם בתחלה בפה רך ואם לא יטו אוזן ידבר אתם קשות ואם לא ישמעו לקול הראשון והאחרון ירדה אותם בעונשין במה שבידו לרדותם עד ישוכון מאן ישרשו מלאכול. שהרי גוף האיסור של אכילת יוה"כ הוא מפורש בתורה. ואף שבהש"ם אינו רק ספק לילה מ"מ ספיקו חמור כודאי :

ח זה שאמרנו שאם יודע שלא ישמע אליו לא יוכיחנו לא נאמר אלא מאם החוטא שונג אבל אם הוא מזיד ועובר בסתר יוכיחנו בסתר. ואם רוצה לעבור בגלוי יוכיחנו מיד שלא יתחלל ש"ש. ומחויב להוכיחו עד שינזוף בו החוטא ויתקוטט עמו לאמר מי שמך לאיש שר ושופט וכיוצא בו בהרופים ונדופים ונאוצים ומכאן ואילך אינו מחויב להביא עצמו לידי הכאות או קללות וע"ז נאמר אל תוכח לין פן ישנאך ויש עוד הילוקי דינים בענין תוכחה בין תוכחה פעם אחת או כמה פעמים ובין תוכחה לרבים או ליחיד ואי אפשר לפרוט כי רבים המה. ויצא הגבול מענין יוה"כ שאנו עסוקים פה לכן לא כתבתי כאן ויתבאר בק"א משם תדרשנו :

סימן תר"ט תרי"א נוהגין במדינות אלו שלא להטמין חמין מעיו"כ לצורך מוצאי יו"כ בין אם הל בתול בין אם הל בשבת לפי שהוא כסבין

ביו"כ

י י"ב לחול ואפילו בעירוב קודם חצות *אין לעשות הטמנה זו :
ב נוהגין במדינות אלו להדליק בבית נרות על השלחן ביוה"כ בדרך שמדליקין בשבת *ויש מקומות שנוהגין שלא להדליק כליל יו"כ ואם יש לו נר בבית חייב להדליק גם בבית ששוכב בו ואם הל בשבת אף במקומות אלו חייב להדליק ובמקום שמדליקין ביה"כ יש לנשים לברך ג"כ אקב"ו להדליק נר של יו"כ ומברכין אחר הדלקה וכדי שיהיה עובר לעשייתן משימין היד לפני הנר אחר הדלקה מיד ומברכין ואח"כ מסלקין היד (ע"ן סימן רס"ט) ולענין ברכת שהחיינו ושאר דינין בהדלקת הנרות עיין לקמן סימן תרי"ט :

ג אם הל להיות בשבת מברכין אקב"ו להדליק נר של שבת ושל יוה"כ ועל הנרות שמדליק בבהכ"ג *אין לברך עליהם :

ד אין להדליק קודם פלג המנחה שהוא שעה ורביעית קודם הלילה לפי חשבון שעות זמניות שהיום חלוק לי"ב חלקים [שעות] ואם הנר דולק מבע"י יכבנו ויחזור וידליקנו לצורך יוה"כ ומכ"ש אם הל בשבת שצריך לעשות כן :

ה האשה מדלקת ומקבלת יו"כ בהדלקה. וכן אם האיש מדליק. ואסורים בכל הדברים שאסורים ביוה"כ אחר הדלקה אם לא בהתנה בתהלה ואפילו בתנאי בלב סני ואין להתנות כ"א לצורך ומ"מ י"ל שכותרים בנעילת הסנדל *אף אם לא התנה כלל ויתר הדינים בדיני הדלקה עיין סימן רס"ג :

ו אף במקום שנהגו שלא להדליק בבית מדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ובמבואות האפלים וע"ג חולים ונוהגין בכל מקום להרבות בנרות בבהכ"ג. ומנהג עשיית נרות לבה"כ מבואר בסימן תרי"ג סעיף ה' ונוהגין ליקח פתילות עבות לנרות בה"כ כדי להרבות אורן ונוהגים ליקח שם א"י שילין שם כל הלילה בעזרת בהכ"ג או במקום שמתפללין שם לשמור הנרות להעמידם כשיפלו שלא יבא ליד דליקה ח"ו ומ"מ יש לפחות ביד המצוים ביוה"כ לא"י להדליק נר הנכבה או ליקח שעה הנוטף או לכבות איזה נר רק אם עושה כן בעצמו אין למהות בידו ומי שכבה נרו ביה"כ יחזור וידליקנה במוצאי יוה"כ ולא יכבנו עוד אלא יניחנו לדלוק עד גמירא וגם יקבל עליו שכל ימיו לא יכבה במוצאי יוה"כ נרו לא הוא ולא אחר :
ז נוהגים להציע בגדים נאים בבה"כ וכן נוהגים להציע השלהנות והמטות כמו בשבת :
ח נוהגים לקרות ביוה"כ לאור הנר ואפילו ביחיד מפני שאימת יוה"כ עליהם עיין בסימן רה"ע :

ט נוהגים ללבוש בגדים לבנים נקיים ביוה"כ דוגמת מלאכי השרת *וכן הנשים נוהגים ללבוש לבנים לכבוד היום ומ"מ לא יקשטו עצמם בהכשיטין שמתקשטין בהם שבת ויו"ט משום אימת יום הדין ויתבאר עוד בסימן תרי"ט :

י ואפילו מי שלובש עצמו שק כל השנה משום תשובה אכור ללובשו ביוה"כ :
יא נוהגים אנשים ללבוש הקיטול שהוא לכן ונקי וגם לפי שהוא בגד מתים ועי"ז לב האדם נכנע ונשבר ולכן גם האבל תוך למ"ד או תוך י"ב הודש על אבי ואמו יכול ללבוש הקיטול ביוה"כ *ונהגו בעת הנשואין שעושין הקיטול להתן מיפים אותו ועושין בו עטרה של כסף על בית הצואר לפי שלובשין אותו ביום הקדוש גם ביו"ט של פכה בשני הלילות הראשונים וכן היו נוהגין מלפנים לעשות הבית הצואר מעוטר בעטרה של כסף וזה מקרוב שעושין של זהב או מקצתה כסף ומקצתה זהב למען הראות תפארת גדולתם ולא ידעו שיש סמך מן התלמוד שלא ללובשו זהב ולכן ראוי להחזיר עטרה ליושנה להיות נהפה בכסף וכן הנשים הלובשות לבנים ביום הקדוש הזה אין מעטרין אותם בזהב ומנהג ישראל תורה הוא. **יב** מי שצריך לילך לבהכ"ס לפנות לא ילך לבוש בקיטול. וצריך לפושטו מעליו מאחר שהוא בגד מיוחד לתפלה (ס"ז ס"י כ"ה) אבל אם אין צריך לגדולים רק לקטנים להשתין לבד נראה שמותר ואף אם נכנס לבהכ"ס קבוע להשתין מיושב א"צ לפושטו גם אין נוהגים לפשוט הכובע לכן שבראשו אף שצריך לפנות לגדולים ומי שיש עמו בבהכ"ס כובע של חול ורוצה להתמיד גם בזה אין מוניהין אותה **תר"א א** יוה"כ הלז כיומו לכל דבר ומה הם הדברים האסורים בו אכילה שתיה והיצה סיכה נעילת הסנדל תשמיש המטה ואין איסור כרת אלא על מלצבה ואכילה ושתיה אבל על השאר אין חיוב כרת עליהם רק אסורים מה"ת ואף בין השמשות של עיוה"כ ומוצאי יוה"כ אסור בכל אלו :

בל

ה

ה

ב כל מלאכה שחייבים עליה בשבת הייבים עליה ביוה"כ וכל שבשבת פטור אבל אסור גם ביוה"כ כן אלא שבשבת זדונו בסקילה ויוה"כ זדונו בכרת. וכל שאסור לפלטלו בשבת אסור לפלטלו ביוה"כ וכן אסור לחמר אחר בהמה ביוה"כ בין שהיא שלו בין שהיא של אחר ואם היא בהמה שלו הוא מצווה על שביתת בהמתו אע"פ שאינו מחמר אתריה ומי שהיה בא בדרך וקידש עליו היום צריך לעשות בדרך שנתבאר בסימן רס"ו :

ג אסור לילך ממקום ששבת ביוה"כ יותר מאלפים אמה שהוא תחום שבת ואם אינו יודע השיעור ישער לפי מהלך אלפים פסיעות בינוניות וכל פסיעה ופסיעה נחשב כאורך שני מנעלים מנעל אחד במקום מצב הרגל ומנעל שני בין רגל לרגל. ואם צריך לילך למקום אחר ביוה"כ שהוא רחוק יותר מאלפים אמה. הרי זה צריך לערב ברגליו דהיינו שילך לסוף התחום או לתוכו שיהיה שם בהש"מ של יוה"כ ולהחשיך שם ויכוין לקנות שביתה שם ומותר לחזור לביתו אח"כ ושוב יכול לילך אלפים אמה ממקום שהחשיך שם בהש"מ כמו שנתבאר בסימן ת"ט אבל בפת אינו יכול לערב ביוה"כ. ומותר לערב ברגליו אפי' אם צריך לדבר הרשות ומכ"ש אם צריך לילך למנין או לצורך מילה וכיוצא בו :

ד עירות שאינן מתוקנים בצוה"פ ולחי וקורה כדינו כדי שיהיה מותר להכניס ולהוציא בשבת גם ביום הכיפורים אסור להכניס ולהוציא וכן אם היו מתוקנים אלא שלא עירבו ערובי הצירות כמבואר בסימן שס"ו אסור להכניס ולהוציא מבית לחצר ומחצר לבית ואפילו בבית אחד אם שניהם דרים בשני הדרים סמוכים זה לזה אסור לטלטל מזה לזה וצריכים לעשות עירוב הצירות כדרך שנתבאר בסימן שס"ז ונראה שאין לעשות עירוב הצירות בעיוה"כ רק בשבת הקודם לו :

ה במקום שאסור לטלטל מחמת שמחוסר תיקון מהיצות או העירוב אין רשאי לילך בשני חגורות ועג"ז אם לא כשמלבוש מפסיק ביניהם (עיין סימן ס"ח סעיף ל"ו) גם אין לילך במקל אפילו סומא רק היגר או חולה שעמד מחלו שא"א לו לילך יולתו ואינו נוטלו אלא להחזיק עצמו אם לא שהוא הולך במקום שיש חשש שיפול בלא מקל כגון שירדו נשמים והוא מקום מדרון ומשופע או בחורף כשצריך לילך על קרח ונליד שמפחד שיפול אם אין המקל למשען לו ואף במקום שיש עירוב אין לילך במקל בידו רק אדם חשוב שנושאו לכבוד וגם אדם חשוב יש להחמיר *כשאינו לצורך גדול :

ו אם ח"ו נפלה דליקה ביה"כ יש לנהוג כמבואר בסימן של"ד לענין שבת ומותר להציל סעודה אהת לצורך הלילה מבית שהדליקה בו ולא יותר ושאר הקרובים וראים שתגיע להם הדליקה יכולים להציל מה שירצו. ואם יש איזה צורך לעשות איזה מלאכה בשביל חולה שיש בו סכנה או יולדת וכיוצא בו מותר אף ביה"כ שחל בשבת על הדרכים שנתבארו בהל' שבת :

ז הריב א האוכל ביוה"כ ככותבת הנסה והוא פחות מכביצה מעט חייב ומשערין כביצה בלא קליפתה [עיין דגל מרכבס] ושיעור זה שווה לכל אדם במ' לנגס בין לעוג מלך הבשן :

ח כל האוכלין מצטרפין לשיעור זה אפילו מלח שעל הבשר וציר שעל ירק שהם מכשירי אוכל הרי הם כאוכלין לענין הצירוף אבל אכילה ושתיה אינם מצטרפים :
ט אבל וחזר ואכל אם יש מתחלת אכילה ראשונה ועד סוף אכילה אחרונה כביצה בלא קליפתה בכדי אכילת פרס מצטרפין ואם לאו ששחה יותר מכא"פ אין מצטרפין ושיעור אכילת פרס ד' ביצים וי"א כשלוש ביצים שוחקות ויש לילך בזה להחמיר כמ"ש בזה סי' תרי"ח. ופי' שוחקות שאין משערין מצומצם אלא כגודל מעט :
י הא דבעינן כשיעור חיינו לחיוב כרת או חטאת. אבל אסור מה"ת אפי' בכ"ש ומ"ס יש נ"מ מדינים שכתבנו לענין הדינים שנתבאר בסימן תרי"ח לענין חולה שיש בו סכנה שמאכילין אותו מעט מעט ולהמתין בין אכילה לאכילה בכדי אכילת פרס לכך צריך שידע השיעור שחייבים עליו מה"ת ושיעור השהיה בין אכילה לאכילה ועיקר הדינים יתבארו בסימן תרי"ח :

יא לאכול אוכלים שאינם ראויים לאכילה או אכילה גסה כגון מיד על אכילה שאכל עיוה"כ עד שקץ במזונו אע"פ שפטור. אבל אסור לעשות לכתחילה :
יב אסור ביוה"כ למעום שום דבר אפילו בפהות משיעור ולהפליט ואפילו אם ידע שיובל

שיוכל לעמוד על עצמו שלא יבלע כלום וכן אסור לרחוץ פיו בשחרית ואפילו במעט מים אסור ללעוס עצי קנמון ושאר בשמים ועץ מתוק ללחלח גרונו ולהפליט. (סימן ס"ט קפ"ז) אבל מותר להריח בשמים ועשבים המדיחים וטוב לעשות כן לכתחלה למלאות מנין מאה ברכות כמו שיתבאר לקמן סימן תרי"ט :

ז מותר לבלוע הרוק ביוה"כ *ויש מחמירין ומי שיוכל לעשות כן בקל לעמוד בעצמו שלא יבלע הרוק יש לו להחמיר ויש לו ליותר כשהוא רוקק בבה"כ לדרכה ברגליו או מכסהו בנמי. ואם אירע לו בשעת התפלה בלהש שצריך לרוק יבליע בכסותו חיינו בנד התחתון בענין שלא יהיה נראה או בחתיכת בנד שלו שקורין [פאמשיילע] או יורקנו לאחוריו או לשמאלו אבל לא לימינו ומכ"ש בפניו אסור :
 ז ומי שאינו נוהג חומרא זו לבלוע רוק. אף אם נוהג כל השנה בכדי למנוע תרדיקה לועם שורש מתוק שקורין לאקריץ שזה מועיל למנוע שלא ירוק תדיר. ס אסור לו לעשות כן בעי"כ קודם כניסת יוה"כ לפי שישאר המתיקות בפיו וכשבולע הרוק *בולע המתיקות :

שיעור שתיה להתחייב עליו כמלא לונמיו דהיינו שיסלקנו לצד אחד בפיו ויראח כמלא לונמיו והוא פחות מרביעית באדם כינוני ומשערין בכל אדם הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו כשנראה כמלא לונמיו חייב. ועכ"פ הוא יותר מחצי רביעית אבל אסור לשתות אפילו כל שהוא ואפילו לרחוץ פיו אסור וכל המשקים מצטרפין לכשיעור להיות חייב עליו ואם שתה והפסיק וחזר ושתה אם מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כשיעור רביעית מצטרפין להיות חייב עליו וי"א ששיעור השתיית בכדי אכילת פרס כשיעור האכילות ונ"מ לענין חולה כאשר יתבאר בסימן תרי"ח :

י יש ליחד שלא לינע ביוה"כ באוכלין ומשקים שהם ראויים לשתיה פן ישכח ויאכל וישנה מהם ואם צריך ליתן האוכלים ומשקים לקטנים שאינם יכולים ליטול בעצמם רשאי ליתן להם ואם אפשר לצוות לנער או נערה שלא הגיעו לכלל חיוב תענית שהם יתנו לקטנים טוב לעשות כן :

סימן תרי"א אסור לרחוץ ביה"כ בין בהמין בין בצונן. ואפילו לחושיט אצבעו במים אסור ואם היו ידיו או רגליו או שאר גופו מלוכלכים כטיט או בצואה או שנמסך דם מחוטמו מותר לרוחצם שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג ומ"מ צריך ליותר שלא ירחוץ אלא מקום המטונף ואם גופו מלוכלך בכמה מקומות והוא מודה לרחוץ המקומות המטונפים כ"א בפני עצמו מותר ליכנס למים לרחוץ את כל גופו בפ"א *בכדי להסיר הלכלוך שעליו. וכשרוחץ סחמת פניו יכוין שאינו לתנאת רחיצה רק להעביר הלכלוך :

ב אם היוע הרבה ורוצה לרחוץ להעביר היועה מותר כיון שאינה רחיצה של תענוג ומי שאינו איסטנים וא"צ לרחיצה זו כ"כ יש לו להחמיר שלא לרחוץ בשביל העברת היועה כמו שאסור לסוך בשמן להעביר הזחמא *כמבואר בס"י שאח"ז :
 ג נוטל אדם ידיו שחרית כדרכו בכל השנה ג"פ אלא שצריך ליותר שלא יטול אלא עד סוף קשרי אצבעותיו ולא יכוון להנאת רחיצה רק להעביר הרוח רעת השורה על הידים ופניו לא ירחץ כלל ואפילו אם הוא איסטנים ואין דעתו מיושבת עליו עד שיקנה פניו במים נהגו להחמיר ואפילו ברחיצת עינים שהוא קצת רפואה נתנו להחמיר. ולרפואה נמורה מותר לרחוץ במקום שאין איסור משום רפואה בשבת *ע"ד שנתבאר בסימן שכ"ח. ואם פניו מלוכלך קצת או שיש לו לפלוף ע"ג עינו יכול ללחלח אצבעו במים ולרחוץ במקום הלכלוך או בכדי להעביר הלפלוף. רק יחד שלא לרחוץ רק מקום המלוכלך לבד [כ"כ הב"ח והביאו העט"ז] ואסור לרחוץ פיו ביוה"כ כמו שנתבאר בסימן תקס"ח שאפילו בכל תענית צבור אסור ומכ"ש ביוה"כ ואפילו לרחוץ את פיו ברבר שאין טוב לשתיה כגון חומץ אסור :
 ד אם הטיל מים אף שלא שפשה הניצוצות או עשה צרכיו אע"פ שלא קינה מותר ליטול ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו בכדי לומר אשר יצר בנקיון כפיו ומ"מ בליל יוה"כ אחר התפלה לכתהלה יש לו לקנח או לשפשה שע"ז הוא ב"ת ליטול עד סוף קשרי אצבעותיו שהרי זה כמו שידינו מלוכלכות ויוצא בזה ידי ספק לפי שי"א שבלא קנח ושפשוף אין לו לרחוץ ביוה"כ בשביל אמירת איי ודי לו כשיקנה בצרור או בעפר או בכל מידי דמנקי ואף שאין גוהנין כן בכל השנה ובכדי לומר

לומר אשר יצר נוסחין לידו כ"ס דוקא מ"ס ביה"כ שיש בו איסור רחיצה שלא לצורך תפלה יש להתמיד בזה. ולכן יש לשפשף ולקנח. אבל בלילה קודם התפלה וכן ביום שהוא עסוק כל היום בתפלות אף לכתחלה ר"ו וא"צ לקנח ולשפשף ומותר ליטול ידיו עד קשרי אצבעותיו :

ה זה שאמרנו הוא בבהכ"ס עראי אבל אם נכנס לבהכ"ס קבוע ועשה צרכיו אף לכתחלה א"צ לקנח ולשפשף שהרי הנכנס לבהכ"ס קבוע צריך ליטול ידיו מפני רח"ה רעה השורה עליהם והרי זה כדון נט"י שהרית ומ"ס אין לו ליטול ג"פ כ"א פ"א עד קשרי אצבעותיו והנוהג בכל השנה ליטול ידיו אחר יציאתו מבהכ"ס נ"פ יכול ליטלו גם היום כדרכו אבל מ"ס לא יטול רק *עד קשרי אצבעותיו :

ו אפילו אם קנח ושפשף אין ליטול רק עד קשרי אצבעותיו ואם נתלכלכו ידיו ע"י הקינוח והקינוח למעלה מקשרי אצבעותיו רוחץ גם שם להעביר הלכלוך ואינו חושש וכן מה שאמרנו שלא ליטול ידיו רק פ"א או ג"פ ע"ד שנתבאר בסעיף שלפני זה לא נאמר רק אם מתנקה מהלכלוך ברחיצה של פ"א או ג"פ אבל אם אין זה מספיק להעביר הלכלוך שופך וחוזר ושופך כמה פעמים עד שיעביר הלכלוך ואינו חושש אך אם על ידי רחיצה פ"א עתיד הלכלוך שיעבור ע"י שינגב ידיו במפה ויקנח היטב במפה את ידיו אין לו לעשות רחיצה יותר מהצורך כלל :

ז אם נכנס לבהכ"ס קבוע ולא עשה צרכיו שם ויצא. לא יטול ידיו ביה"כ אם נשארו נקיים ככתחלה רק יש לו לנקותם בצרור או בכותל לפי שהיה במקום המטונף *שמא נגע באיזה דבר ויצא מלבו ואם לבו תהוה עליו בשביל שאינו נוטל רשאי הוא ליטול כדי שיוכל להתפלל בדעה מיושבת :

ח כהנים העולים לדוכן נוטלים ידיהם אע"פ שהם טהורות דכל רחיצה שאינו מכוון בה לתענוג מותרת ביה"כ *ויש להם ליטול עד הפרק. ובמקומות שנוהגים שגם הלויים אשר יוצקים מים על ידי הכהנים הם נוטלין ידיהם תחלה גם הלויים מותרים ליטול אף ביום הכיפורים :

ט הבא מן הדרך ורגליו כהות מותר לרחצם במים לפי שאין מתכוון לרחיצה של תענוג : י ההולך לבית המדרש או להקביל פני אביו או פני רבו או מי שגדול ממנו בחכמה או לצרכי מצוה יכול לעבור במים עד צוארו בין בהליכה בין בחזירה ובלבד שלא יציא ידומתחת שפת חלוקו להגביה שולי חלוקו על זרועו והוא שלא יהיו המים דדופים. שאם היה דופים שוטפים והולכים בחוזק אף כחול אסור מפני הסכנה אפילו אם אינם מניעים *אלא עד המתנים :

יא כשהולך לקבל פני חכם שהתרנו דוקא אם הוא גדול ממנו בחכמה אבל אם הם שווים אסור. וכן הרב אסור לעבור במים לילך אצל תלמידו ואם א"א לתלמידו לבא אצלו והתלמיד צריך לרב לשאול ממנו *מותר להרב לילך אצלו :

יב זה שאמרנו שמותר לעבור במים לא אמרו אלא לעבור בגופו במים בפני עצמו אבל לעבור בספינה קטנה אסור אפילו אם א"י הוא מוליכה והוא בענין שא"צ לעשות מלאכה אסורה אפ"ה אסור ומכ"ש שאסור לשוט ממש בלא ספינה (עיין בא"ד כאן ובסימן רמ"ח) : יג ההולך לשטור פירותיו מותר לעבור במים בהליכה משום הפסד ממון אבל לא בחזרה :

יד כל זה שהתרנו לעבור במים לצורך מצוה או הפסד ממון אין להתיר אלא כשאין לו דרך אחר אבל אם יש לו דרך אחר שיוכל להקיף ביבשה אע"פ שיצטרך להצבות בהלך יותר יש לו לילך דרך יבשה וירבה בהילוך מלילך דרך הנהר שיש בו משום איסור רחיצה. וגם יש לחוש שיטבלו בגדיו במים וקרוב הדבר שיבא לידי סחיטה : טז אסור להצטנן בטיט לח. אם הוא מופח ע"מ להטפוח (ר"ל שהטיט לח כ"פ עד כשמניחין אותו על דבר אחר הוא מתלחח מכתו) ואסור להצטנן בכלים שיש בהם מים. ואפילו הסרים שאין לחוש שישפוך מהם על ידיו בין של חרס בין של כסף ומיני כלי מתכות ואם הכלים רקים מותר ויש להתמיד *בכלי חרס אפילו רקים וכן בפירות : טז אסור לשרות מפה מבע"י ולעשותה כמין כלים גנובים ולהצטנן בה ביה"כ שמא לא תנגב יפה ויבא לידי סחיטה אבל מותר לקנח ידיו במפה בעיו"כ ולמחר מעבירה ע"ג עיניו ישובח אין חשש סחיטה :

יז כלה כל שלשים יום משנשאית תרחץ פניה ביה"כ כדי שלא תתנגח על בעלה : יח שראה קרי ביה"כ אם הוא לח פקנתו בספה ודיו ואם יבש הוא או שנתלכלך

מטה סימן תריג תריד אפרים לך ע

רחוק המקומות המלוכלכים בו לבד ומתפלל ואסור לרחוק נופו או למבול זמן לשפוך על נופו פ' קבים אע"פ שבשאר הימים הוא רגיל בכך למבול לקרוי או לשפוך מ"ק מ"ס אסור לעשות כן ביה"כ : ימ' אם הגיע זמן טבילה של אשה בליל יזה"כ אסורה למבול אבל אם הגיע זמן לבישת לבנים ביה"כ וצריכה לרחוק מעט קודם לבישה בין ידכותיה בחמין שהוחמו מעיו"כ מותרת גם לא תרחק בבגד כ"א ביד שלא תבוא לידי מחיפה :

סימן תריד א אסור לסוך ואפי' מקצת נופו ואפי' אינו אלא להעביר הזחמא אבל אם הוא חולה אפי' אין בו סכנה או שיש לו חמטין בראשו ומחסת זה הוא סך מותר :

ב אסור לנעול סנדל ואפי' על רגל א' ועיין בעפ"ז בשם הרמב"ם שכ' דאסור כמו שאסור להושיט אפילו ידו אחת בסים] או מנעל שר עור אפי' קב הקיטע וכיוצא בו אפי' של עץ ומחופה עור אסור ואפי' מקצתו מחופה עור ואפי' דק השוליים של עור אסור (עיין בכי' תקנ"ד סק"ז במ"ז וכמנ"א ס"ק מ"ז בשם משפטי' שמואל) ויש מחמירין אפי' בשל עץ לכך אבל בשל נמי או של קש או של בגד או של שאר סינים מותר לצאת בהם ומ"ס בלא שום צורך כלל יש להחמיר שלא לצאת באנפלאות של בגד ואם הוא מפונק קצת וקשה לו לעמוד על הארץ יחף מותר לצאת בהם לעת הצורך אפי' לר"ה וכ"ש במבוי שאינה מעורבת אבל לנעול מנעל ממש אפי' לצורך מצוה אין להתיר ואם הוא איש מצונן שמויק לו לילך יחף מותר לו לילך בהנדרל שאין לו עקב מותר לעמוד ע"ג ברים וכסתו של עור אפי' בקשו' שלפעמים יש לו כאב ברגל ויש שהצינה מדיק לו . אך בשעת התפלה שמתפללים בעמיד אסור לעמוד על שום דבר שנראה כמתגאה :

ג התיה כל שלשים תנעול הנדרל וכן החולה אעפ"י שאין בו סכנה ואם אין בו צורך כ"כ יש להחמיר (עיין א"ר שדעת הב"ח לאסור אף שכנה"ג מתיר ויש ראייה לדברי הב"ח ע"ש) וכן מי שיש לו סכה ברגליו ומותר לנעול אם מצוין שם עקרבים או שאר דברים הנושכים :

ד אם ירדו גשמים ויש בארץ רפש וצ"ש ורוצה לילך לבהכ"נ או שהולך מבהכ"נ לביתו ואף שהולך באנפלאות יש לו צער לילך ברפש וטיט מותר לילך במנעל במקום שיש רפש וטיט ומ"ס יש לו לנעול סנדל בלא עקב ולא מנעל או יתפוך ימין לשמאל אם יש חילוק בין ימין לשמאל ובמקומות שאין שם רפש וטיט ואינו איסמנים דהיינו איש מצונן ילך יחף וישמור רגליו שלא יציג אותם בסי גשמים ואם בדרך הלכו נטנפו רגליו רשאי לרחצם במים להעביר הלכלוך כמבואר בס' תרי"ג ואפי' מי שבא בדרך ביה"כ אסור לנעול מנעל ואפי' אם הולך ברחובות שיש שם אי' זילעיט עליו ויש מתירין בכיוצא בזה במ"ב מ"ס ביה"כ שאסור לנעול מנעל מן התורה אין מקום להתיר בשביל זה :

סימן תרמו א אסור בתשמיש המטה ואסור ליגע באשתו בין ביום ובין בלילה כאלו היא נדה ויש לנהוג בה כל דין נדה שלא ירבה דברים עמה (ועיין ביו"ד סי' קצ"ט דשם איתא דברים המרגילים לערוה שהוא שחוק וקלות ראש ונראה דביות"כ אפי' שאר דברים אסור משום קדושת היום ומכ"ש בלילה יש לאסור הנגיעה לגמרי ע"ש) ולא יושבים מיד לידה שום דבר אפי' ברבד שהוא ארוך ולא יקבל מידה או ע"י זריקה ג"כ אין לעשות וכן אסור לישב עמה על ספסל ארוך המתנדנד ואינו מחובר לכותל ושאר דינים המבוארים ביו"ד סי' קצ"ה :

ב לא יישן עם אשתו במטה אחת אפי' כ"א בבגדו ואין נתעים זה בזה שהמטה רחבה ואפי' יש לכל א' מצע בפ"ע :

ג הרואה קרוי בליל יזה"כ ידאג כל השנה ויפשפש במעשיו ויעשה תשובה גמורה ויתמיד בעסק התורה ומצות וג"ח וירחמו עלתמן השמים ואסור לו למבול לקרוי ביות"כ רק רוחץ במקומות המלוכלכים כמו שנתבאר לעיל ס"ס תרי"ג ואם עלתה לו שנת טובתה לו שהוא בן עה"ב :

סימן תרמו א הילדים שאין צריכין להתעטת כאשר יתבאר לפנינו פתר להאכילם בידים אם אין הקמן יכול ליטול בעצמו כמ"ש לעיל ס"ס תרי"ב והחיצה וטיכה אין דשאק בעצמו בידיו אפי' בצונן לפי שגם הוא נהנה מן החיצה וטיכה אבל ע"י כלי מותר כגון לשפך עליהם פים או שמן סתך בלי מותר ומב"ש שבוטל

שמותר ליצוק מים או שמן לתוך כלי והם רוחצין בעצמם אבל לרחוץ התנוק בחמים אסור לעשות בעצמו כ"א ע"י א"י שהוחמו אתמול ועדיין הם חמין אבל לצוות לו להכין ולהחם חמין לצורך רחיצת התנוק אסור :

ב אף הילדים שא"צ להתענות אסור לנעול להם סנדל לפי שאין חוששין כ"כ אם לא ינעלו [ר"ל לפי שילדים רגילים בלא"ה לילך לפעמים יחף בלי סנעלים וכיון שלא יצר צערם בלכתם בלי סנעלים אין לנעול להם היום וטוב לחנכם בזה] וכן במקום שאין רגילים הילדים ברחיצה וסיכה יש לחנכם בזה שלא ירחצו או יסכו היום בין ע"י כלי בין ע"י א"י ואפי' פחות מכן תשע ובמקום שדרכם לרחוץ הילדים או לסובם אף עפ"כ יותר מכן תשע שמתכנין אותם באכילה כמו שיתבאר יש לחנך אותם גם ברחיצה וסיכה שלא ירחצו כלל : **ג** התיוב סן התורה לתענות ביום הכיפורים הוא משהגיע לכלל גדלות דהיינו הזכרים בני י"ג שנים ויום א' והנקיבה בת י"ב שנה ויום א' אם הביאו שתי שערות הרי הם כגדולים לכל המצת ומחוייבים להתענות ולהשלים סן התורה ואם לא הביאו שתי שערות אפילו בדרקו אותם קודם שהגיעו שני גדלות ונמצאו שערות והם חשובים שומא ושוב אתר שני גדלות בדרקו לצאו אותם שערות עצמן שאז פסודין מה"ת מ"ם מחוייבים להתענות ולהשלים מדברי סופרים ואם הילד הוא רך וכחוש יש להקל שא"צ להשלים אבל אם לא בדרקו קודם הפרק רק אח"כ ולא נמצא שערות בענין שיש לחוש שמא הביאו שערות בזמן גדלות ונשרו אז אפי' ברך וכחוש אין להקל וצריך להשלים אם לא שיש לחוש שמחמת כחישותו מוסיק לו התענית שיבא לידי סכנה ח"ו ויש לשאל את פי רופא נאמן כמו שנתבאר בססן תרי"ח והכל לפי דאות עיני הסורה ובשאר תענית אין להחמיר כשאין רואין ב' שערות פחשש שמא נשרו שאין חיוב להתענות בהם אלא מד"ם שמקילין בספיקא :

ד מי שנולד ביוה"כ כשימלא לו י"ג שנים והביא ב' שערות מחוייב להתענות ביוה"כ סן התורה, ואפי' נולד בהש"ם שבין יוה"כ למוצאי יוה"כ מחוייב להתענות ולהשלים ואם לא הביא ב' שערות והוא רך וכחוש או חולה קצת יש להקל שלא ישלים : **ה** קטן הבריא בן ט' שנים שלימות ובן יו"ד שלימות מחנכין אותו לשעות כיצד היה רגיל לאכול בב' שעות מאכילין אותו בשלש היה רגיל לאכול בג' מאכילין אותו בר' לפי כח הבן מוסיפין אותו לענות בשעות והיה לקטנה הבריא מחנכין איתה סבת ח' שנים ואילך וי"א דגם לענין חינוך זה של תענית שעות הזכרים והנקיבות שוים (עיין בדברי הרא"ש שמחלק בין זכר לנקיבה לשעות החינוך ובפרקי משניות להרמב"ם כ' שהם שוים וכעת אין בידי הרמב"ם והטור ושאר אחרונים לעיין על כוריו של דברים הללו). וקמן שהוא פחות מכן תשע אין מענין אותו ביוה"כ כדי שלא יבא לידי סכנה אפי' אם רוצה להחמיר על עצמו מוחין בידו ואפי' נקיבה אין להגיהח להתענות פחות מכן ט' (כנלע"ד שהרי דעת הרמב"ם דנקיבות הזכרים שוים בזה ובזה שהטעם משום סכנה פשיטא דבמלהא דרבנן ובפרש בחשש סכנה יש לילך להקל) : **ו** התיוב זה שאסרו שחייבים לחנך התנוקות לא חייבו אלא את האב שמחוייב לתנך בנו ובתו אבל האם אין חיוב לחנכם ואם נוטלין מעצמם אינה מחוייבת ליטול סידם ולהפרישם אבל אסור להאם להאכיל אותם בידיים כשהגיע לכלל שנים שהדין נותן שצריך לחנכם וכן אתר אסור ליתן להם בידים ואם האם רוצה להחמיר לעצמה ולהפרישם הרי זו משובחת :

ז בן י"א בין זכר בין נקיבה י"א שצריכים להשלים מד"ם וש חולקין ובת"ז סומכין על המקילין :

סימן תרי"ז א עוברות ומניקות ומשלימות ביוה"כ :

ב עוברת שהריתה רוח סאבל ומתאוה לאכול ופניה משתנות או שאמה צריכה אני אעפ"י שאין פניה משתנות לוחשין לה באונה שיוה"כ הוא אם נתקררה דעתה בכך בזכרון זה מוטב ואם לא תוחכין לה מולג כרוטב ונותנין לה לתוך פיה ואם לא נתקררה דעתה נותנין לה מעט רוטב פחות מכשיעור ואם לאו מאכילין אותה עד שתתישב דעתה :

ג כל אדם שהרית מאכל ונשתנו פניו מסיבן הוא אם לא יתנו לו לאכול מסנו ג"כ ע"ד שכתבנו בס"א שמתחלה תוחכין לו מולג כו' . במקום שמאכילין העוברת או כל אדם שנשתנו פניו אין חילוק בין המאכל דבר סותר באכילה או אסור רק אם יש לפניו מאכל כזה שפותר יש להאכילם של היתר ואם לא יספיק להם של היתר מאכילין

גם של איסור עד שתתישב דעתם : ד' יולדת תוך ג' ימים לא תתענה כלל ביה"כ.
 ואפי' אומרת אני צריכה מאכילין אותה ואומרין לה אכלי ואין אומרים לה יוה"כ היום
 וס"ס יש להאכילה פחות מכשיעור בכל פעם כאשר יתכבד בס"י תר"ח. סג' ועד ד'
 ימים אם אמרה צריכה אני מאכילין אותה ומכאן. ואילך הרי היא ככל אדם וימים אלו
 אין מונין מעל"ע כגון אם ילדה ב' בתשרי בערב אין מאכילין אותה ביו"כ אם לא
 אמרה צריכה אני אע"פ שלא שלמו לה שלשה ימים עד יוה"כ בערב משום דכיון
 שנכנס יום רביעי ללידה סיקרו אתר ג' (כן הוא לשון הש"ע והוא בתה"ד ולא ידעתי
 למה נקט בערב דה"ל למינקט אפי' ביום השביעי קודם הלילה מונין אותו ליום א'
 לענין זה אע"פ שלא שלמו ה"י ימים מעל"ע עד יוה"כ קודם הלילה וגם משמע דגם
 לענין תוך ז' ואומרת צריכה אני הדין כן דאין מונין הו"י ימים מעל"ע ולפי שעדיין לא
 עינתו בפנים לא כתבתי בפנים) ואם יש חשש קצת ככנה שהאשה חולה במשכה
 המקיל בזה שלא תתענה בתוך ג' ימים שלמים מעל"ע לא הפסיד :
 ה' יולדת משלשה ועד שבעה שאין מאכילין אותה עד שתאמר צריכה אני אז אם אמרה
 צריכה אני הוא שמוטר ליתן לפניה אפי' כשיעור ואומרים לה שיוה"כ ולכן אם אתה
 יודע שיש לך סכנה אם תאכלי פחות מכשיעור אכול כמו שאת צריכה ואם יספיק לך
 פחות מכשיעור אל תאכלי :

סימן תר"ח א *חולה שצריך לאכול אם יש שם רופא בקי אפי' אם הוא אי
 שאומר שאם לא יאכילו אפשר שיכבד עליו חליו אני הוששין שמא
 יבא לידי סכנה ומאכילין אותו על פיו וכן אשה מוסחת נאמנת בזה אפי' אם יש רופא
 ישראל מכחיש אותו או את האשה ואומר שאין צריך. מוסכין עליהם ומאכילין אותו
 ואפי' החולה אומר אני צריך והרופא אומר צריך מוסכין על הרופא ואפי' אם החולה
 הוא רופא מוסחה או אומרים שמא מטורף הוא מחמת חליו (כן כתוב במשבצת זהב
 ע"ש) ואם החולה אומר צריך אני אפי' מאה רופאים אומרים אינו צריך שומעים לחולה ואפי'
 שהלב יודע מרת נפשו ואפי' הרופאים אומרים שהמאכל חזק לו שומעין לחולה ואפי'
 אומר סתם צריך אני לאכול ואינו אומר שאם לא יאכילו יכתבן לסת והינו כשיודע
 שהיום יוה"כ ואפי' שואל תנו לי לאכול מאכילין אותו בסתם אם אינו יודע שהיום
 יוה"כ מודיעים לו שהיום יוה"כ ואם הוא אומר אע"פ תנו לי לאכול או חוד ואומר
 אני יכול לסבול מחמת חלוי שלא לאכול וכיוצא בזה מאכילין אותו. ונראה פשוט
 דאפי' אומר מתחלה אינו צריך ושוב חזר ואמר צריך דמאכילין אותו דלאו כל העתים
 שוות ולכן גם כשאינו אומר צריך עד ששואלין אותו וכשנותנים לו לאכול הוא אוכל
 נראה דשפיר דמי ובספק נפשות שומעין להקל. רופא אחד אוכר צריך ורופא אחד
 אומר אינו צריך או שהם שנים כנגד שנים והחולה אינו אומר כלום מאכילין אותו
 אבל אם החולה ורופא א' עמו אומרים שאינו צריך ורופא אחד אומר צריך או שהחולת
 אינו אומר כלום ורופא א' אומר צריך ושנים אומרים שא"צ אין מאכילין אותו. ואם
 הרופא שאומר שצריך הוא מופלג בחכמה הוששין לדבריו להאכילו אפי' ב' אומרים
 אינו צריך : ב' יש מי שאומר שאם הם שנים א' אומר צריך ואחר אומר אינו צריך
 או שהם שנים כנגד שנים האומר שא"צ הוא בקי יותר מהאומר צריך ומופלג בחכמה
 שומעין לו (שלא) להאכיל ויש חולקין וס"ל דגם בזה יש להקל ומאכילין אותו והסיקל
 לא הפסיד וס"ס צריך שיהיו אלו האומרים צריך מוסחים מוחזקים אלא שהאחרים
 בקיאים ומופלגים בחכמה יותר אבל אותם שהם רופאים פשוטים אין בדבריהם כלום
 נגד הרופאים מוסחים ומובהקים והדבר תלוי בראות עיני הסורה בבקאותם ובעיונם
 בענין הזה שיש שתענית יוה"כ קל בעיניו ולכן אינו ניתן לבו להתבונן היטב ואומר
 סותר : ג' אם שנים אומרים צריך אפי' מאה אומרים א"צ. ואפי' אם החולה ג"כ אומר
 א"צ מאכילין אותו. מאחר ששנים אומרים צריך חרי כמאה ואם אותם המרובים הם
 בקיאים יותר והם גדולים בחכמה ובמנין נגד האומרים צריך ויש בהם מופלג בחכמה
 הוששין להם ואין מאכילים אותו (כן נראה ואפשר דגם הרמ"א מודה בזה שלא כ' דינו
 דאפי' קצתם יותר בקיאים מקצתם אלא בשניהם שנים ע"ש) : ד' אם החולה ורופא
 א' או ב' עמו אומרים שצריך אפי' מאה אומרים שא"צ ואפי' בקיאים יותר ויש בהם
 מופלג בחכמה מאכילין אותו ואין הוששין לומר שמה שהחולה אומר צריך אני הוא
 לפי שמאמין לרופא או לרופאים שאומרים צריך :

ה' אם החולה אומר א"צ והרופא מכיר החלוי אלא שאומר שהוא מסופק אם יסתכן

משה - סימן תריח - אפרים

ע"י התענית מאכילת אותו ואם הרופא אומר אינו צריך והחולה אומר איני יודע איך מאכילת אותו שרוב תולים אנם יודעין ובקאים בחולי שלהם. ואם החולה מבין בעצמו שהוא רופא דינו כרופא א' אומר אינו צריך ורופא אחר מספק ומאכילין אותו ואם ב' רופאים אומרים א"צ וב' רופאים מסופקים אין מאכילין אותו: ו' ואם הרופא אומר שאינו מכיר החולי הרי הוא כאדם דעלמא ואין דבריו לא מעלין ולא מורדין אך אם נחלש הרבה עד שנראה לרוב ב"א שאצלו שהוא מסוכן אם לא יאכל מאכילין אותו: ז' אם הרופאים אומרים אם לא יאכל ודאי ימות מאם יאכל שמא יהיה מאכילין אותו אם לא שהוא מסוכן ביותר שהיא קרוב לפיתה והיא רוצה להחמיר על עצמו: ח' יש מי שאומר שא"צ רופא מומחה דכל ב"א חשובים מומחים קצת ואם הוא אומר שמכיר באותו חולי יש להקל ולהאכיל על פיו אך מ"ס אינו נאמן להכתיש המומחה אפילו להקל. ובשמאכילים העוברה או החולה מאכילים אותו מעט מעט כדי שלא יצטרף לכשיעור הילכך מאכילין אותם בשני שלישי ביצ' בינונית ואח"כ בשמפסיק לאכול וצריך ליתן לו עוד ישהו אחר אכילה זו מעט בענין שעכ"פ לא יגיע לשיעור פחות מכביצה שהוא השיעור להתחייב על אכילתו ביוה"כ כמבואר בס"י תרי"ב בענין שהי' שהות סתולת אכילה ראשונה עד סוף אכילה שני' כדי אכילת פרס שהוא כדי אכילת פת ד' ביצים ואם אי' לשהות כשיעור ארבעה ביצים ידקק לשהות עכ"פ כשיעור אכילת פת כשיעור שלש ביצים שוחקות: ט' כשצריכים ליתן לחולה לשתות בידקין בחולה עצמו כמה ה' א' כדי שיסלקנו לצרדים ויראה כמלא לוגמיו שזה שיעור שתי' שחייבים עליו ביוה"כ כמ"ס ש"י תרי"ב ומשקין לו בפחות משיעור זה וישהו כשיעור שתי' בין תחלת שתי' ראשונה עד סוף שתי' שניה כשיעור אכילת פת כארבעה ביצים או כג' ביצים ועכ"פ צריך לשתות כדי שיעור שתיית רביעית וה"ה בעוברה שהריחה משקה ומתאוה לשתות יש לנהוג כן כמ"ס ש"ש לעיל בס"י שלפני זה: י' זה שאמרנו באכילה ושתי' לדקק לתת לו פחות משיעור בכל פעם ויפסיק בינתיים לא נאמר אלא אם ידוע שיפסיק לו אכילות או שתית אלו מעט מעט אבל אם אמרה שלא יפסיק לו האכילה או השתי' עד"ז או שהחולה אומר שלא יפסיק לו או שמסופקין בדבר אם יפסיק או לא מאכילין אותו כל צרכו מיד. ונוהגין שנותנין לפני העוברה או החולה כל שיעור שצריך לאכול ואומרים לו יוה"כ הוא ואם אתה יודע בעצמך שלא יזיק לך האכילה של פחות פחות משיעור תעשה כן ואם לאו תאכל כל הצורך לך שלא תסתכן ואף בשלא אמרו הרופאים שלא יפסיק לו השיעור אלא אמרו סתם שצריך להאכילו עושין כן: י"א אם ידוע בעיוה"כ שחולה זה יהי' צריך להאכילו ביוה"כ פחות פחות משיעור יש להבין כפי קמן שאינו מחזיק רק בשני שלישי ביצת או מעט יותר כפי מה שנתבאר שיתן להכונה מה שיהי' מאכילו וכן כדי קמן שמחזיק פחות מרביעית מיוחד לשמו שלא יצטרך לשער מאמר הדעת שבקל יוכל למעת ליתן לו יותר או פחות (שאף אם ירצה להחמיר ליתן לו פחות בענין שלא יפול ספק שמא הוא יותר גם זה מקלקל לענינו דיימנין דאתי לידו מכנה סחמת זה ולכן יכין לו מדה כמדתו. ולא יצטרך לשער באיסוד הדעת): י"ב מי שאחזו בולמוס והוא חולי הבא סחמת רעבון וסימנו שענינו כהות ואינו יכול לראות מאכילין אותו עד שיאורז עינו ואם אין שום מאכל של היתר מאכילין אותו מאכל של איסור ואם יש כאן ב' סיני אוכלין האסורים והא' חמור מחבירו מאכילין אותו הקל הקל תחלה כיצד תרומת חמורה מטבל ומבל חמור מנבלה ונבלה משביעית ולכן כשיש לנינו טבל ונבלה מאכילין אותו נבלה תחלה ואם לא הספיק לו מאכילין אותו גם הטבל וכן כל כיוצא בזה בד"א שהי' הטבל טבול מאתמול גם הנבלה נתנבלה מאתמול מאכילין אותו נבלה תחלה אבל אם נתמרת הכרי מע"כ או לא ראה פני הבית עד יוה"כ שלא נעשה טבל עד יו"כ ואין איסור טבל חל על יוה"כ והנבלה נתנבלה מאתמול ואיסור יו"כ חל על נבלה מדין איסור כולל מאכילין אותו טבל תחלה אך אין הפרש זה ב"א צ"ש אחזו בולמוס ביוה"כ אבל בשאר ימות השנה לעולם מאכילין אותו נבלה תחלה: י"ג אם יש לפנינו כדי שלא דגן שחייב בתרומה ומעשר מה"ת והוא של טבל ויש בידנו להפריש התרומה והמעשר וישאר החולין ויפסיק לו החולין לבר מפרדישין התרומה והמעשר ונותני' לו החולין לאכול ואפי' נזרע בעצוץ שאינו נקוב שאין חל עליו איסור טבל מה"ת מפרדישין תרומה ומעשר תחלה אבל אם הוא מעט ולא יפסיק לו החולין לבר מטב שלא יפריש כלל וליתן לו הטבל הסות שהיא שהוא אינו קודש

כתרומה ואם היא של ירקר שאין עליו איסור מכל רק מדרבנן אין ספרישין כלל ביוה"כ משום שאסור להפריש היום ומאכילין אותו הירקות כמות שהן בסבלן : יד* אם צריך להאכילו בשר ויש בהמה שצריך לשחטה ובשר נבלה יש מן הסוכן עיין סי' שכ"ח שמיטב לשחוט אם לא שיתאחר ע"י השחיטה והחונה צריך לאכול לאלתר ואם החולה ספקת על עצמו כגון שאין שם אחרים ויודע בעצמו שלא יהי קץ באכילת נבילה מוטב שיאכל או יאמר לא"י לנבל וקא י: חוט הוא עצמו ביד שהוא איסור כרת : מן* במקום שהדין נותן שהחול' מותר לאכול הוא אינו רוצה חסידות של שמות הוא וע"ז נאמר ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש ואל תהיה צדיק הרבה ולכן אין לשמוע לו ומאכילין אותו בע"כ : מן* כשמאכילין את העוברה או את החולה על פי הרופאים שאוסרם שצריך ושואלין להלכם הסורה איך לנהוג בזה צריך והשוב מיד כדת מה לעשות וגם כששואלין אותו בנזף הדין אם רשאי להאכילו או לא והוא צריך לעיין בפפרים לא יעשה שהיות בענינים אחרים כלל רק יפנה עצמו מיד לעיין בזה להשיב שואלו דבר כי יכול להיות בשהות מעט נפש הוא חובל ולכן יש לו למורה להיות דינים אלו שגורים בפיו שלא יצטרך לשהות בעיין בספרים ואם יודמן שאלה והסורה צריך לעשות שהות לעיין בזה ועומד אצלו איש חכם ובקי שיודע הדין על בוריו שמותר להאכילו או ההנהגה בזה אין לו לחלוק כבוד להרב ולהסתין עד שי"ב אלא אומר היא להשואל התשובה מיד משום פקח נפש : יז* הולה שאכל ביוה"כ ונתיישב דעתו בענין שיכול לברך בהמ"ז צריך להזכיר יוה"כ בבהמ"ז שאוסר יעלה ויבא בברכת בונה ירושלים ואם חל בשבת אומר רצה וההליצנו ובוצע על שתי ככרות ויש שמקיל בכל זה שאפי' יעלה ויבא א"צ שלא תיקנו אלא במקום סצוה באכילתו ומכ"ש שאין לומר רצה והחליצנו בשחל בשבת וגם א"צ לבצוע על שתי ככרות ולכן אם יש טורח להחולה רשאי להקל בזה אבל קידוש אין לו לעשות אף אם ירצה ריש לחוש לברכה למלה וכן יש לנהוג לנערים שאוכלים ביוה"כ וכן הולדת שאינה מתענה כמבואר בס' תרמ"ז ותרי"ז שיאמרו יעלה ויבא ואם חל בשבת יאמר רצה בבהמ"ז [ועיין במג"א סי' פ"ח] ואם אכל ביוה"כ ושכח יעלה ויבא או שהיה עליו למורה לומר יעלה ויבא אז קודם שיאמר ברכת הטוב והמטיב יאמר ברוך שנתן ימים קדושים לעמו ישראל את יוה"כ ואינו חותם [ועיין בס' קפ"ח במג"א ועיין לעיל סי' תקפ"ג סעיף ד'] :

סימן תרי"ט א אחר אכילת סעודה המפסקת כמו שנתבאר בסימן תר"ח אם דעתו לאכול ולשתות עוד אחר בהמ"ז שעוד היום גדול *י"ל בפה שאינו מפסיק לגמרי וברעתו לאכול ולשתות עוד כמו שנתבאר שם *ואח"כ יאמר שיר המעלות בשוב כו' זא"ל על נהרות בבל ונוטלים לידים מים אחרונים ואף מי שאינו נזהר בכל השנה במים אחרונים עכשיו יעשה כן לתוס' נקיה ומהרה *ויתנה בלבן שאינו קובע זה לחובה לנהוג תמיד כן ואח"כ מברכין בהמ"ז בכונה עצומה וכל שום בעל בכי יש להוריד דמעות ולהשמיע קול בכיות באמרו רחם נא ובונה ירושלים כו' הרחמן הוא כו' ויתן אל לבו כי בעו"ה עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו ועתה עת לחון ולהעתיר לה' על נאולתנו ופדות נפשנו והזמנת פרנסתינו בריות וברחמים וחיים ושלוש וכל טוב המשכיל יבין איך קבעו הז"ל בבהמ"ז תפלה קצרה ויכלול בזה כל מיני טובות שבעולם הן לגופו הן לנפשו *ונחנו שאם יש שלשה בעה"ב מברך ברכת הוימון על הכוס ואחר בהמ"ז ישתה מן הכוס שיעור רביעית ויברך אחריה ברכה אחרונה : ב* נהנו שהאב והאם מברכין את בניהם מרם לכתם לבהכ"ג ומעתרים בברכה זו נ"כ שיחתמו לחיים טובים ושיהיה לבם נכון ביראת ה' וישים בלבבו אהבתו ויראתו בלב שלם זכ"א כפי מערכי לבו ושינון לשונו שופך תחנונים בבכי ובדמעות שלישי למען יקים ד' את דברו ויקובל תפלתו ויעתר אל ה' וירצהו ואגב זה מעוררים הבנים והבנות שילכו בדרך טובים וארחות צדיקים ישמרו ולחזק לבנם לתוה"ק כי בעת ההיא מודך בלבבם מאימת הדין והדברים עושין רושם ונכנסים ללב בחדש *ורבים הולכים גם לקרוביהם אנשים של צורה וחסידים ואנשי מעשה שיברכו אותם ומבקשים מהם שיתפללו בעדם ביום הקדוש בנשאת תפלה בעד השארית הנמצאה לפקדם ולהזכירם לטובה ויש לחקרים לעשות כן בעוד היום גדול שבעת אשר היום פנה לערב ראוי שיהיה לבם נטן לקבל קדושת ה"ב בהשקט וישוב הדעת : ג יש נוהגין שהולכין עוד הפעם למבול

מטה סימן תרי"א אפרים

למבול קודם הליכה לבהכ"ג כדי לקבל עליו קדושת היום בטהרה אך צריך שיהיה עוד היום גדול ולכך יש קצת שנמנעים מלטבול קודם בניסת הלילה מתוך שומנו בהול שהוא לפנות ערב שמא יומשך תוך זמן האיסור ולא ירגיש בדבר וכל איש הישר בעיניו יעשה ובלבד שיכוין לבו לשמים: ד' הנשים מדליקין נרות בבית על השולחן הערוך: ומברכים עליהם אקב"ו להדליק נר של יוה"כ וברכת שהחיינו כמו בי"ט ואם חל בשבת מברכים להדליק נר של שבת ויוה"כ ושהחיינו *ובמקומות שלא נהגו להדליק בבית כשחל יוה"כ בחול מ"מ כשחל בשבת מדליקין ואין מזכירין בברכה של יוה"כ רק להדליק נר של שבת וגם אין לברך שהחיינו. והנרות שמדליקין בבית ומברכין עליהם לא ידליק במקום אה"כ ואח"כ ישים אותם על השולחן אלא בתחלה ישימם במקומם - ואח"כ ידליקם: ה' אח"כ הולכים לבהכ"ג ונוהגים ללבוש הקיטול בבית ולילך לבהכ"ג כדי שגם בדרך הלכו לא יזוז מזכרונו שהוא הולך לקבל קדושת היום באימה וועיין לעיל בסימן תרי"א סעיף י"א] וגם הולכים במנעלים לבה"כ וכשיגיע לבה"כ יחלוץ מנעליו וישלח לביתו ואם ידע שיהי' צריך להם ביוה"כ לילך במקום טיט ורפש יוכל ללכת בהם לבהכ"ג ויניחם שם במקום מוצנע שלא יראו משום כבוד בהכ"ג ואין ליגע בהם כ"א על ידי מפה: ו

במקומות שלא נהגו לערב ע"ה בבהכ"ג ומערבין בכל ע"ש *והמנהג שם שהשמש שואל לצבור בע"ש ערבתם אז בעיו"כ ג"כ יש לו לשאול ערבתם אף כשחל יוה"כ בהול שגם ביוה"כ נוהג ערובי הצירות כמ"ש סימן תרי"א וצריך לשאול כן מבע"י שאם שכח א' יהיה יכול להגיע לביתו קודם בהש"ס *וצריך להדליק הנרות בבה"כ מבע"י קודם זמן תוספות יוה"כ שהוא אסור במלאכה מה"ת חזן תוס' יוה"כ מכואר לעיל סימן תר"ח ואין חיוב מוטל על כל איש אלא מי שירצה מדליק ורשאים להדליק נרות שבבהכ"ג במקום זה ולהניח אותם אח"כ במקום אחר ומי שמדליק נרות שבבהכ"ג ובדעתו למלטל אותם או למהוט ראש הפתילה יש לו להתנות שאינו מקבל עליו יוה"כ בהדלקה זו ואפילו לא התנה בפח רק בלב די בכך ונוהגים שאחר מנחה תולין לפני הארון פרוכת לבן של משי ורקמה לכבוד היום ולא יהיה מרוקם עליו צורות [עייין ביו"ד סימן קמ"א שאפילו צורות המותרות אין לצוד בבהכ"ג שנראה כמשתחוה להם וא"כ מ"כ ש לפני הארון שאין לתלות פרוכת כחן]: ז' *ילבש הטלית מבע"י ויברך להתעטף ואם הוא בהש"ס אין לברך ושוב א"צ להסיר הטלית ממנו כ"ז שהוא ניעור בלילה ואם ירצה להסירו אחרי נמר תפלת כל נדרי ורוצה לומר שירות ותשבחות ותהלים בלא טלית הרשות בידו ואם חוד ולובשו אין לברך עליו עד שיאיר היום: ח' *נכון שמדם בניסת יוה"כ יאמר בלחש הוידוי קצרה אשמנו כו' לפי שהוא התחלת הכפרה ליכנס ליום הכפורים בתשובה והוא עיקר מצות תשובה מן הדין. ומה שתיקנו להתוודות במנחה לפי שחששו שמא תפרף דעתו עליו שישתכר במעורה ולא יוכל להתוודות אח"כ ולכן לא הפריחו הצבור להתוודות שנית בכניסת היום עד שיתפלל ערבית ויתוודו בתפלתו ומ"מ כל יחיד יוכל לחוש לעצמו שמא מעת המנחה עד עתה נכשל באיזה עבירה ח"ו ותועיל לזה הוידוי הזה אבל אין לנהוג כן בצבור שנראה כמוסיף על דברי חז"ל: ט' *נוהגין שהרב שבעירו או הזקן והשוב שבצבור אומר קודם התחלת הש"ץ כל נדרי דברי כבושים ואין מאריך בדרוש רק מקצר ועולה בדברים של תוכחת מוסר כדי לעורר לב הצבור כי קדוש היום לכפרת עונות ומי האיש אשר יאמר זכיתי לבי נטהרתי מחטאתי חטאת נעורים. ועת לחננה על המחיה ועל הכלכלה וקיבוץ גלויות ויתן את קולו בבכי וישמעו אחיו לעלות את המדומע לעורר רחמים ועת רצון הוא להענות ביום הקדוש הזה וטוב שהחזן יאמר קודם כל נדרי בלחש בקשות המתוקנות בלשון יחיד לבקש על עצמו לפני השם שתקובל תפלתו: י' במדינות אלו נוהגים בהרבה מקומות קודם כל נדרי *מוציאין הרבה ס"ת מארון הקודש ואנשי מעשה לוקחין הס"ת בחיבוק ונישוק ומבקשים מחילה וסליחה על שפגמו בכבוד התורה ויש אומרים פסוק אור. זרוע כו' ומאמר מהזוהר קם ר"ש הכתוב בקצת סידורים בבכי ובתחנונים וכל מקום יעשה כמנהגו ואח"כ מחזירין הס"ת למקומם ואח"כ הולכין שני אנשים - מחשובי הקהל ועומדים אצל החזן א' מימינו וא' משמאלו. והחזן ואלו השנים אומרים בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה ע"ד המקום וע"ד הקהל אנו מתירין להתפלל עם העבריינים. ויש מקומות שנוהגין

שנוהגים לומר להתפלל את העבריינים ובמדינתנו נוהגין לומר עם העבריינים ואין לשנות ואומר כן ג"פ והשנים עומדים עד אחר שיאמר החזן ברכו כו' ועונין ברוך כו' והולכין למקום ואם הל בשבת שאומר מזמור שיר ליום השבת קודם ברכו יכולים לחזור למקום בתחילת אמירת מזמור שיר ליום השבת : י"א הש"ץ מתהיל לנגן בנינון המתוקן ומקובל מימי קדם כל נדרי עד לא שבועות כו' בקול נמוך קצת ואעפ"כ יהיה בענין שיהיה נשמע לאוזן הצבור *זפעם שנית מנכיה קולו יונק ובפעם הג' עוד יותר וב' האנשים אין להם לומר עמו בקול רם רק בקול נמוך מקול הש"ץ וכן לכל הצבור יש לכ"א לומר בלחש כל נדרי עם הש"ץ ובלבד שלא יבלבל דעת החזן והצבור ויש לומר הנוסח הכתוב במחזורים אף שיש כמה נוסחאות אין לש"ץ לשנות מנוסח המחזור הנהוג במדינה ההוא ונוהגים לומר כל נדרי סבע"י ואומר הש"ץ ג"פ ונסלח כו' וכשמסיים בשגנה אומרים הצבור ג"פ ונחנו לומר בקול רם ושוב מתחיל החזן סלח נא כו' פ"א והצבור עונין אחריו ויאמר ה' סלחתי כדברך ג"פ גם החזן יאמר עמהם פסוק זה. וממשיך בכל נדרי ובאמירת פסוקים אלו עד הלילה ואם לפעמים נמשך תוך הלילה אין להקפיד בזה כ"כ ואל ישנה אדם ממנהג העיר בניגונים לפי שמבלבלים דעת הקהל ואל ישנה בפיוטים שדרכם לומר במקום ההוא. אף שהחזן הוא ממדינה אחרת שמנהגם הוא בניגונים או בפיוטים אחרים לא ישנה דבר ממה שמנהג המקום הזה שמתפלל עתה : י"ב אחר שסיים כל נדרי והפסוקים קודם שיאמר ברכו יאמר החזן בקול רם* ברכת שהחיינו בלא כוס וגם הצבור יאמר כ"א שהחיינו בלחש ולא יהיה דעתו לצאת בברכת הש"ץ ויש לו למתן לסיים הברכה שמברך לעצמו כדי שכשיסיים הש"ץ הברכה יאמר אמן ומ"ט יש להש"ץ לזוהר שיכוין הש"ץ להוציא הצבור מי טהם שירצה לצאת בברכתו ויש להזהיר לנשים שנוהגות לומר שהחיינו בשעת הדלקת נרות בבית שלא יאמרו שנית בברכת שהחיינו בבהכ"נ אלא ישמעו מש"ץ ויענו אמן : י"ג אם הל בשבת החזן מתחיל* מזמור שיר ליום השבת כו' ואומרים אחריו קדיש יתום כמו בכל שבת ויש לומר מזמור שיר לאחר ברכת שהחיינו ולא קודם לו. ובמקומות שנהגו כשחל י"ט בשבת *לקבל שבת במזמורים לכו נרננה ופיוט לך דודי כמו בכל שבת. ויש שאין אומרים ביו"ט שחל בשבת רק מזמור לדוד הכו לה' בני אלים וחרוז ראשון ואחרון מן לכה דודי מ"ט כשחל יוה"כ בשבת אין אומרים כלל רק מזמור שיר ליום השבת לכד וכן אחר התפלה א"א במה מדליקין ולא מזמור לדוד ה' רועי כו' אף שנוהגין לומר בכל שבת מזמור זה אף ביו"ט שחל להיות בשבת מ"ט ביוה"כ שחל בשבת א"א אותו כאשר יבואר במקומו : י"ד אחר ברכת שהחיינו כשחל בחול או כשחל בשבת אחר מזמור שיר ליום השבת ואמירת קדיש אחריו מתחיל הש"ץ לומר ברכו בהמשכה בנעימה קדושה לכבוד קדושת היום והצבור עונין אחריו ברוך כו' בכוונה עצומה ומחשבת קדושה לקבל קדושה יתירה מעצומו של יום הקדוש הזה ויש מסימות שנוהגין להתחיל ביו"כ והוא רחום כו' אף שאין אומרים אותו בשבת ויו"ט ביו"כ אומרים אותו שהשעה צריכה לכך לכפר עון ולא ישחית ומ"ט א"ט קודם והוא רחום פסוקי מזמורים ולא קדיש כמנהג שאר הימים רק מתהילין והוא רחום אך במדינתנו נהגו שלא לומר והוא רחום כלל רק מתהילין ברכו כמו בשבת ויו"ט ואין לשנות : מ"ז בק"ש אומרים הכל ביחד שמע ישראל בקול רם כמשפט שאר הימים ואח"כ מתחיל החזן וכל הקהל עמו בקול רם בשכמל"ו וכן למחרתו בשחרית יום הכפורים אומרים בשכמל"ו בקול רם וברכת ק"ש או' בכוונת עצומה ובפרט ברכת השכיבנו שכולה בקשות עצומות אומרים בבכי ובתחנונים כי הוא שעת רחמים ועת רצון וכל המכוין לבו מובטח שאין תפלתו חוזרת ריקם ובסיום הברכה אחר ושמור צאתינו אומרים ופרוס עלינו כו' אף שבקצת מקומות בשבת א"א ושמור צאתינו ואחר ובצל כנפיד תסתירנו אומרים ופרוס כמבואר סי' דס"ז מ"מ ביוה"כ י"ל עד אחר ושמור צאתינו אם לא כשחל בשבת י"ל כמו בשאר שבתות השנה ואחר שמסיים החזן ברכת ופרוס אומרים הקהל כי ביום הזה יכפר נוכ' בלבוש סימן תקפ"ה שאין בזה הפסק בין גאולה לתפלה שפסוק זה הוא זכרון גאולה אמתיות גאולת הנפש ואין לך גאולה אחרתא יותר מזה ואם הל בשבת אומרים תחלה פ' ושמרו ואת"כ כי ביום הזה כו' ויש נוהגין לומר ופרוס עלינו כו' בעמידה ויאמר ביום הבית רבויה מכל הכף בחולם :

מטה סימן תרט אפרים

מן הניע עת לעמוד בתפלה יתן אל לבו לפניו מה הוא עומד להתפלל ותוקף קדושת היום למחר פכל הטא ועון ופשע ולכן צריך למחר עצמו ולהסיר מלבו כל מחשבות והרהורים שבעולם ותפלל במחשבתו למו שיודע מחשבות שיכין לבו להתפלל בכוונת הלב. כמ"ש הכתוב תכין לבם תקשיב אזניך ומתפללין הצבור בלחש ו' ברכות ומה טוב אם יכול להתפלל בלחש ואם אינו יכול לכוון דעתו אם תפלל בלחש נתבאר לעיל ואומרים בברכה ראשונה זכרנו ובשניה מי כמוך ובשלישית הוא ברכת אתה קדוש אומר ובכך תן פחדך עד הסלך הקדוש כמו בר"ח ואם שכח להזכיר א' מאלו נתבאר לעיל ואחר כך אומרים אתה בחרתנו כו' את יום הכפורים הזה וי"א את יום צום הכפורים הזה ואם הל בשבת אומרים ותתן לנו ה' אלהינו באהבה את יום השבת הזה ואת יום הכפורים הזה למחילה ויש שנוהגין אף כשהל בחול אומרים באהבה את יום הכפורים הזה אין למחות בידם ואומרים ולמחול את כל פו' החית של ולמחול בחולם והכף של כל בקמץ. ואין אומרים באהבה קודם מקרא קודש ובמקומות שנוהגין לומר באהבה מקרא קודש אין לשנות או"א יעלה ויבא ואין מזכירין בורק של יוה"כ ולא של שבת. ואחר כך אומר או"א מחול לעונותינו ביוה"כ הזה ואם הל בשבת אומר ביום השבת וביוה"כ הזה כו' לפני ה' מטהרו קדשנו במצותיך וא"א או"א רצה אף כשהל בשבת וכיון שהוא יום תענית אין רצון במנוחה עיון לבוש אבל אומרים והנחילנו ה' אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בו כו' [ואין מסיים כי אתה אלהים אמת הו' ובהתימה אומר ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח מלך על כל הארץ מקדש ישראל כו' ואם הוא שבת הותם מקדש השבת וישראל ויום הכפורים ואח"כ אומרים רצת ומודים כו' ואומר וכתוב וכן בספר ואם שכח מנואר כסו' תקפ"ח וקודם אלהי נצור אומרים הוידוי ואף שכל הש"ע אומרים בשחי' כמ"ש כסו' תקפ"ב מ"מ בהוידוי יש לכפוף יותר כמו במוהים מן אבל אנהנו הפאנו עד וע"ח שא"ח עליהם ד' מיתות כ"ד. ואומר עהש"ל בתשומת יד בשין שמאלית :

יז אם שכח ולא הזכיר בתפלה של שבת אין מועיל מה שיכוון לברכה של מעין שבע שאמר הש"ץ אלא צריך לחזור ולהתפלל כל התפלה כסדרה :

יח אחר שגמר הש"ץ והצבור התפלה בלחש יש נוהגין שהש"ץ מתחיל לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה כו' ואם הל בשבת מתחיל הש"ץ ויכולו מ"א כמו בשאר שבתות ואומר הסלך הקדוש שאין כמוהו ואין מזכירין בו של יוה"כ ובמקום שנוהגין לומר לדוד מזמור אומרים אותו ג"כ בשבת אחר שסיים הש"ץ מקדש השבת וא"א במה מדליקין ובמקום שנוהגין לומר במקום כ"מ מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר כו' אין אומרים אותו היום ואח"כ מתחיל הש"ץ יעלה תחנונינו כו' ולפזמון כי הנח כחומר פותחין הארון ואחר שסיים לכל קוראין סוגרין אותו ואומרין הכל על הסדר וכתוב במחזורים ואפילו כשהל בשבת אומרים כל הסליחות ותחנונים כמו בחול וכשמגיע לפיוט כי אנו עמך כו' נוהגין החונים להנעים בקול וכן בוידוי אשמנו מנגן בקול בכיות לעורר הלבבות והקהל עונין אחריו בכוונה עצומה ובקבלת הלב שלא ישבו עוד לכסלה ואח"כ אומרים הוידוי הגדול וזכור רחמך ואח"כ אם הל בחול אומרים א"מ ואחר כך אומר הש"ץ קדיש שלם בנינו ואומרים עלינו קדיש יתום. ונהגו שהש"ץ מנגן אנעים ומידות בנינו יפה לכבוד היום וגם יש שמוסיפין אח"י קודם שנפטרים לבתייהם מנגן איש אחד א"ע על הבימה וכל חרוז עונין הצבור אחריו. ויש שנוהגין לומר בצבור הד' מזמורים הראשונים שבתהלים שיש בהם לשון תיבות והד' מזמורים כמנין ע"י כמנין קרי ומסוגל שלא יבוא לידי קרי ולכן אומרים כל הצבור ביחד והיתום אומר קדיש וברוב המקומות א"א אותם בצבור רק היחיד כשרוצה לישן אומר אותם ויש נוהגין לומר הד' מזמורים בצבור ואומרים אחריהם קדיש ואח"כ מנגן המנגן אהן עולם עד לי ולא אירא. ובה תם ונשלם סדר הפלת הערב :

יט יש שעומדים על רגליהם כל הלילה וכל היום ואף מי שעושה כן אין לו לעמוד כל הלילה אלא בשעת ס' תפלת ערבית אבל העומד כל הלילה אע"פ שאומר תהלים ושירות ותשבחות עם האנשים הנעורים שמה מ"מ יצא שכרו בהפסדו שמהמת שאינו ישן כל הלילה מתנמנם כל היום בשעת התפלות וכלל הענין מי שא"י בעצמו שלא יזיק לו העמידה שיתנמנם בשעת התפלה או שלא יוכל לכת

בראוי עבירה היא בידו ואפילו לעמוד ביום אם יזיק לו העמידה שיהא עיף ויגע ולא יוכל לכוין כראוי. ומי שעושה כן ונוהג פ"א וכדעתו לעשות כן כל ימיו אם דעתו לחזור שלא יעשה כן ביוה"כ אחר צריך התרה:

ב *אפילו שכבר נהג לעמוד אין עליו חיוב שיעמוד בלא סמיכת דרשאי לשעון ולסמוך על איזהו דבר אם נחלש:

בא הגוהנים לעמוד יזהרו בעצמם מה שכל אדם מחויב ליזהר שלא ישהו נקביהם ויעברו על כל תשקצו ונשים אין להם לעמוד כלל (שהטעם הוא להיות דוגמת המלאכים ואסמכוה אמדרש שהביא המור מה המלאכים אין להם קפיצין והנשים אין יכולין להדמות כמ"ש סיפן תר"י וכל יתר כנטול דמי כי יוכל להיות שיוזק להם לכן יש להם למנוע מזה) (עיי' פ"א וא"ר בשם ס' משה משה):

כב נהגו הרבה להיות נעורים בלילה ביוה"כ בבהכ"נ או בבהמ"ד ואומרים שם שיר היחוד של כל השבוע אף שא"א שם כל השנה ואח"כ מתחילין לומר תהלים ויש שא"א כלל שיר היחוד רק מתחילין תהלים ועומד אחד לפני התיבה ואומר יה"ר הנדפס שם קודם אמירת תהלים והוא יה"ר המיוחד לחול ואומרים אותו בחלוק פסוק אחד הש"ץ ופסוק אחד הצבור אך נהגו שהצבור אומרים כ"א בלחש הפסוק של הש"ץ וכן להיפך הש"ץ אומר בלחש הפסוק שאומרים הצבור ואחר כל ס' אומרי יה"ר של חול ק"י. והש"ץ יהיה איש הגון ומדבר נאחז ובעל בכי לעורר הצבור בעת אמירת יה"ר:

כג *יש אומרים תהלים בכל יום ומחמת רגילותם או' אותו בע"פ ואין לעשות כן כי דברים שבכתב אין אתה רשאי לאומדם בע"פ. וגם כי החוש והנסיגון מעיד שאינו דומה האומר מתוך הכתב רואה הוא מה שלפניו החזק הוא הרפה ובפרט באותיות ב' ג' ד' כ' פ' ת' שעניניו רואות אם בדגש או לא משא"כ האומר בע"פ שבלי ספק שמשתבש הרבה ומחליף דגש ברפה ורפה בדגש ואין מבהין לקרוא בכל מקום מה שנקוד פתח או צירי בתיקונו וכל האתנתות וכל ירא שמים יש לו לחזור אחר ס' תהלים שנדפס בדיוק בנקודות ובטעם *האתנתא ויתן אותו על יד איש יודע ומבין מחשכי הטעות הדפוס שרגילין להיות הן חסר או יתיר או בשינוי הנקודות. ויאמר מתוך הספר וידקדק *לומר במתון להשגיח על הניקוד ותהיה אמירתו מקובלה ורצויה ביושר:

כד *כבר בארנו שיש נוהגין ללון בבה"כ ולומר שם תהלים ושיר היחוד ושאר שירות ותשבחות ויש לומדים משניות מס' יומא עם פי' ועיי' של"ה שיש ללמוד גם כן המאמרים בסוף יומא המדברים ממעלות התשובה ומ"מ אין להם להיות נעורים כל הלילה כאשר ביארנו רק יש להם לישן קצת ומי שאינו רוצה לומר שירות ותשבחות אין לו לישן שם כלל *וגם החזנים המתפללין כל היום לא יהיו נעורים כל הלילה כי יש שמאבדים קולם כשאינם ישנים. ומי שלן בבהכ"נ ואומר שירות ותשבחות ורוצה לישן ישכב מרחוק מן הארון הקודש מצד מערב או בעזרת נשים כשאין שם נשים ובבתי מדרשות שלגים שם תמיד עכ"פ יש להרחיק עצמו מן הארון שמא יבא לידי נפיחה *וטרם ישכב יקרא ק"ש כמו בשאר לילות: **כה** תלמידי חכמים העוסקים בתורה בבהכ"נ ומשמישים עצמם מלומר עם הצבור תפוזמים והסליחות ובקשות לא יפה הם עושים (כ"כ הכנה"ג בשם ריא"ו פ"ק דברכות והביאו ג"כ בא"ד):

כו יש נוהגין לקחת עם מיני בשמים להריח בהם כדי להשלים מאה ברכות: **כז** מרם ישכב יש לו לאדם להכין לעצמו כלי עם סים וגם כלי ריקן שיטול ידיו לתוך הכלי ויעמיד אותו סמוך לו או מראשותיו כדי שמיד שיעור משנתו יטול ידיו שלשה פעמים בסירוגין אך יזהר שלא יטול כדרך שהוא נוטל כל השנה רק עד סוף קשרי אצבעותיו והפנים לא ירהץ כלל ואפילו העינים לא ירחץ רק אם יש לו לפלוק בעין שאינו יכול להסירו בלא לחלוח מים ואם גיעור ואין לו מים יוכל לומר מודה אני לפניך אף קודם הנטילה שאין בו הזכרת השם ואח"כ ילך פחות פחות מד"א עד הניעו למים וירחץ בנקיון כפיו וכשלוש המלית קטן ועדיין לא תאיר דיום לא יברך עליו. מי שחלם לו חלום רע בשעת השינה כשיעור משנתו יזכור החלום יאמר החלומות שוא ידברו וגם ילך ויטיב אותו בפני שלשה אנשים אזהבים כאשר נרפס בבידוד וא"צ להתענות למחרת יוה"כ תענית לתעניתו:

כשישכב

כה כשישכב יחד שלא יכסה עצמו בכרים וכסתות המהממין את הנוף כי בקל יוכל לבא לידי קרי ר"ל ועכ"פ יהיו רגליו מגולות. ומי שראה קרי בשעת השינה אסור לו לטבול ביוה"כ ואיך שיתנהג כרחיצה מבואר סי' תרי"ד :

כז מנהג בכל תפוצת ישראל לעמוד בהשכמה מעט קודם שיאיר היום ויקום בזריזות וירחץ כפיו ויעשה צרכיו גדולים או קטנים עכ"פ וירחץ ידיו פעם א' עד קשרי אצבעותיו ויאמר אשר יצר וברכה"ת ואם נוהג כל השנה ליטול ידיו אחר יציאה מבה"כ ג"פ רשאי גם היום לעשות כן כמבואר בסימן תרי"ג רק מי שהוא שיץ וצ"ל פסוד"ו אין לו לומר ברה"ת בביתו לפי שצריך לומר לפני העמוד להוציא מי שהיה גיעור כל הלילה שאינו רשאי לומר ברכה"ת :

ל אף מי שהיה גיעור כל הלילה יש לו ליטול ידיו כשיאיר היום ורשאי ליטול ידיו ג"ס אך לא יברך ענ"י ולכן אם עמד כלילה ונטל ידיו יש לו ליטול ידיו שנית כשיאיר היום בלא ענ"י :

לא מי שהוא שיץ של פסוקי דזמרה יש לו להשכים קצת יותר כדי שיוכל לפנות עצמו כראוי וילך לבה"כ באימה וביראה ואם עדיין לא האיר היום כ"כ שיהא רשאי לברך על הטלית גדול ילבש הקיטול לבד ויאמר בלחש התהינות ובקשות המעוררים לב האדם לאהבה וליראה את השם הנכבד והנורא ואת"כ פותחין הארון הקדש ויתחיל לומר אנעים זמירות בניגון יפה בשפה ברורה ובנעימה והקהל יענו אחריו החרוז השני כנהוג אך אע"פ שדרכם לחטוף פרס יסיים הש"ץ היום יהיה מתונים עד שיסיים הש"ץ ויתבוננו כי השיר הזה יהיה לפאר ולכבוד למלך הכבוד וכשמסיים יערב נא שיהי עליך כי נפשי תערוג עליך יש לו לכזין לבו כי געוץ סופו בתחלתו שהתחיל לומר כי אליך נפשי תערוג ויעורר כחות הנפש באהבת השם שלא יהיה דובר שקרים ה"ו וסוגרין הארון ויתום אומר קדיש לעילא לעילא : **לב** הש"ץ אין לו להתחיל אנעים זמירות עד יתאספו עקרי הבעלי בתים ונכבדי גועם המתפללים בבכה"ג זה שיש מקפידים שיהיה בבכה"ג בעת התחלת התפלה ויארע לפעמים שיבא מדיבה ביום הקדוש ובפרט אם עדיין לא האיר היום ואם התחיל בעוד לילה יוכל להאריך כאמירת אנעים זמירות וארון עולם עד שיגיע להנותן לשכוי בינה יהיה נכון היום :

לג אחר אנעים זמירות או שיר של יום ויאמרו אחריו קדיש יתום ומתחיל ארון עולם בניגון הרגיל וידוע ובמקומות שאומרים ג"כ יגדל אומר יגדל ג"כ בניגון זה והש"ץ אומר ג"כ ענ"י וברכת התורה בקול רם ובניגון הרגיל ושוב אומר הברכות הנותן לשכוי בינה וכל שאר הברכות הכל על הסדר כמו שבת עד הגיע לחרוז המלך היושב ומן המלך מתחיל ש"ץ אחר ואם רצון הצבור שא' יתפלל הכל מן אנעים זמירות עד סוף תפלת שחרית רשות בידם ובענין אמירת הברכה שעשה לי כל צרכי נתבאר בסימן תרפ"ו :

לד יש נוהגין שאחר שסיים ש"ץ הברכות עד הגומל הסדים טובים מתחיל היחיד לומר הברכות הנותן לשכוי בינה עד הגומל הסדים טובים בקול רם ונקהלים עליו קבוצת הקהל לענות אמן אחריו ושוב מתחיל יחיד אחר וחוזרים הלילה עד תומם ונס החזן צריך להפסיק לשמוע ולענות אמן ואין לעשות כן שע"ז נמשך הרבה על היום ולפעמים מהצורך למהר בתפלות ונכון שלא יאמרו הברכות רק שלשה או ארבע יחידי סגולה החשובים ושאר הקהל יאמר כ"א הברכות לעצמו בלחש כי בלא זה יש דעות הפוסקים שאין נכון לעשות כן אף מי שאינו נוהג בכל השנה לומר פ' עקידה יש לומר היום פ' עקידה להזכיר זכות העקידה ומי שנהג בכל השנה לומר פ' הקרבנות כאשר סידר אא"ז הנאון בס' בכור שור אין לו היום לומר רק פ' הרמת הדשן לבד ואם חל יוה"כ בשבת ונוהגין לומר בכל שבת פ' זכיום השבת יכולין לאומרה גם היום :

לה יש אנשים אחרי שמוע הברכות מהש"ץ ויהידיים איש לדרכו יפנו ויוצאים לצורך עשיית צרכים או להקר וכיוצא אין להם לעשות שהות רק יהיו זריזים וממהרים לפא בכדי שיוכלו לומר פסוקי דזמרה עם הקהל כמו שאמר הכתוב ברוך יחד כוכבי בקר. בפסוקי דזמרה כל מקום לפי מנהגו יש מתחילין אחר הקדיש דרכנו של איזהו מקומן מזמור שיר חנוכה וברוך שאמר ויש מתחילין הודו ויש יהודים שנוהגין לומר האדרת והאמנה קודם התחלת פסוקי דזמרה והיום אין להם לעשות

עשות כן מאחר שעתיד לומר עם הצבור בתוך הפיוטים האדרת והאמונה בקול רם :
ל אומרים בשוקי דומרה למנצח ומזמור שיר ליום השבת אף כשחל בחול ומנוח
בבתי כנסיות שבשעה שהש"ץ אומר פסוקי דומרה השמש מציא הס"ת שצריך
לקרות היום אל הבימה ונקרא חופ"ש ס"ת ומעמיד הס"ת במקום קריאתו שלא יצטרך
לנלוז בשעת קריאתה ושוב מחזירה למקומה והוא נכון אך מה שעושי כן בשעת
אמירת פסוקי דומרה אין זה נכון ויותר נכון להזהיר להשמש שיעשה זאת קודמ"ת
או עכ"פ קודם התחלת פסד"ז שאז עדיין הרבה מכה"כ אין קבועים במקום אבל לאר
תחלת פסוקי דומרה כבר זה עומדים ב"א על מקומו ואומרים פסד"ז בכוונת הלבוע"י
שהשמש פונה לסובב עם הס"ת *והכל מסתבלין בה לעמוד מפניה ולנשקה נשיקה של
חיבה וזה גורם בלבול הדעת וביטול הכוונה ולכן יש לעשות כמו שכתבתי ונורגים
לנללה במפות שיר משי לבנים ולעמפם במעילים לבנים יפים לכבוד יום הדין ונהגין
לעשות של משי לבן נחפה בכסף או מעשה רוקם בחושי כסף לפי כבוד הצבור וגדולתם :
לז יש לכל אדם להנעים קולו בפסד"ז לכבוד יום הקדוש ובפרט בשירת הים יש לומר
בחשק נפלא והתלהבות גדול כידוע שהפליגו בשכר זאת וי"ל פסוק אחר פסוק
עם החזן ולא יצאו בערכוביא וכן נשמט יאמרו בכוונה עצומה ותתעוררות רב וכשמגיע
להמלך ישתקו כל הקהל וש"ץ השני יתחיל בתשאי וירים קולו במתון מעט מעט עד
שיסיים בקול גדול תיבת המלך כדי שיהיה נשמע כמורא ואימה המלך יושב כמו בר"ה
ולא יאמר היושב לפי שיושב הוא הוא וכן הוא לשון הפסוק במשלי ואומר בפיו ישרים
כמו בר"ה וכשמגיע הש"ץ לחי עולמים ועונים הצבור אמן אז יש לומר שיר המעלות
ממעמקים במקום שנוהגים לומר בכל עשיית ופי שהוא עומד באמצע פסד"ז בשעת
שהצבור אומרים ממעמקים יכול לומר עם הצבור אם ירצה :

לח במקום שאומרים אותו יש לאמרו *מעומק הלב בקול תחנונים ובמקום שלא נהגו
לאמרו בכל עשיית אין להם לנהוג סלסול בעצמם לאמרו ויום אלא גם היום
לא יאמרו :

לט אחר ברכו פותחין הארון ומתחיל הש"ץ בא"י כו הפיתח לנו שעדי רחמים פו'
המאיר לארץ ואם חל בשבת אומרים הכל יודוך אל ארון ואחר כך אומרים קדוש
אדיר בעלייתו פסוק אחר פסוק ויש שהש"ץ מנגנים ומאריכים הרבה ועי"ז הם באים
אח"כ לעשות חטיפה ואין נכון ואומרים והאופנים כו' וא"א ותחיות ישורחו כפ"ש לעיל
ואומרים אהבה רבה אהבתנו אף אותן הנוהגים בחול לומר אהבת עולם הים *יש לומר
אהבה רבה אף כשחל בחול *ויש לכונן בה ביותר בברכת אהבה רבה ובאמרו כן
תחנו ותלמדנו כו' למען לא נבוש כו' יש לו לחשוב שמתחנן גם על זרעו שיהיו לומדי
תורה וצדיקים ובעלי מדות טובות :

מ כשמגיע לק"ש יש לכונן לפי פסוק שמע עם הצבור כדי שיאמר בשכ"ס עם הצבור
יחד בקול רם ואם הוא עומד בפסד"ז בשעה שאומרים ק"ש יש לו להפסיק ולענות
עמהם פסוק שמע ובשכ"ס בקול רם אבל אם עומד באמצע ברכת ק"ש לא יפסיק אלא
אומר בקול רם במקום שהוא עומד כדי שלא יהיה חלוק מהצבור וכשמגיע לק"ש א"צ
לומר בשכ"ס בלחש אלא יגביה קולו קצת כמו קריאת הפסוק שמע *וראו לכל אדם
שיזרו עצמו באמיר פסד"ז וברכי ק"ש כדי שיאמר ק"ש ובשמל"ו עם הצבור יחד :
מא אומרים ק"ש אמת ויציב על הסדר ויש מקומות שהש"ץ *משמיע קול ברמה
כשאמר ברום עולם מושבך ואח"כ סתפרלים ש"ע בלחש ואומרים את יום צום
כו' ואם חל בשבת אומרים את יום השבת ככתוב בתפלת ערבית . אחר סיום התפלה
בלחש אומר הש"ץ ה' שפתי בלחש ומתחיל בקול רם ברוך א"י כו' עד באהבה ומאריך
קצת בניגון ידוע ומתוקן מקדמונים ואח"כ אומר הש"ץ אימך נשאתי כו' שהוא רשות
להש"ץ ואומר בכוונת הלב שלא יהיה דובר שקרים ובהתעוררו רב ישפוך לב כמים
באמרו במלאכות עמך כו' וישים אל לבו כי כל העדה אנשים ונשים ומפ עיניהם
תלוים בו כי יפיק רצון מהם לפדותם מדין ולפקדם בפקודת ישועה ורחמים ותים ושלום
וגם יזכור כי קרוץ מחומר כמוהו ואשמותיו גרלו עד שמים וערב לבו לנשח אל המלך
ותשורה אין בידו להביא ולבו המס ימס והיה כמוהו כאין בעיניו כי אין לו על פ'
להשען כ"א על חסד אל כל היום ומן השמים ירחמו ויעתר אליו וירצוהו :

מב יש אנשים שנכספה נפשם ג"כ לומר פיוט אימך נשאתי כו' כי מעורר הלב ויכולים
לאמרו עם הש"ץ בלחש שלא יבלבל הש"ץ וגם ירלנו חרוז במלאכות עמך :

מג אם בעת שרוצה הש"ץ להתחיל כבר סיימו הרוב צבור את תפלתם ואף על פי כן יש הרבה מהצבור שלא סיימו את תפלתם המנהג שלא להמתין עליהם אף שאותן המאריכים בתפלתם הם אנשים חשיכים משום מורה הצבור שיהיו יושבים ודוממים וגם כי יתערב מחשבתם וגם מחשבת הש"ץ כאשר יעמוד בטל ולכן יש לו להתחיל סד ואין להאריך בניגון התחלה ובאמירת אימך נשאתי כיון שהרבה אנשים עוד עומדים בתפלה מתערב מחשבתם מחמת קול הש"ץ המצלצל באזנם ואין יכולים לכון כראוי:

מד אומרים הש"ץ והקהל הפיוטים כסדר הכתוב במחזורים* ואומרים בקדושה ממקומו הוא ימן ברחמים אף בשחרית של יוה"כ וכשמגיע לסוף ייעלה ייבא כי אל מלך רצון ורחום אתה מתחילין סלה לנו כו' ואומרים סליחות ובמקומות שמאריכים בסדר"ו ובש"ע ועברו מן היום כמה שעות יש לחוש שלא יוכל להתפלל סוכף בזמנו כסו שיתבאר פי שאת"ו יש לדלג בסליחות ואו' רק הראשונה וסליחה של י"ג סדות לבר וסליחה יום כפורים הוא זה ועקידה שופט הארץ וסליחה ואל תבא ואם לא יספיק בדלוג הסליחות לבר ידלגו גם הפיוטים האדיר בשמי עליות ע"ג ומתחיל תושגב לברך כו' ויש שמאריכים בסדר"ו ובתפלת לחש ביותר וא"א מן הפיוטים רק התפלות הידועים אתה הוא ושאר תפלות הידועים ובמקום שאין מאריכין כ"כ אין להם לדלג רק האריכות שמאריכין בפיוט קדוש אדיר כו' ופיוט מורה חטאים כו' ועל ידי שהקהל סמתיגין לש"ץ וש"ץ לקהל והש"ץ מנגן כל תרוז יש שהות הרבה טוב שיאמרו זה הש"ץ והצבור יחד ולא יהיה השעה דוחקתם שיצטרכו לדלג וגם יוכלו לומר במחון ויש שמחמת האריכות במקום שנוהגין לנגן או' שאר הפיוטים והידוים בחטיפה יתירה לא נכון הוא יותר ראוי לדלג מלהטוף כי טוב מעט בכוונה מהרבה שלא בכוונה ובפרט הידוים שאו' עם הש"ץ איך תועיל בידו ולבו לא נכון עמו הרי הוא א"ו ע"ה ש"ל בידו פה ויש בכלל זה שמתודה שלא התודה רק בפה ולא בכינת הלב וכשמתודה גם עתה יולא שם על לבו הרי הוא מובל ושרץ בידו ולכן צ"ל בסתון ובפרט הידוים כי אתר כוונת הלב הן הן הדברים:

מה אתר הסליחות אומר הש"ץ אלהינו כו' עד גמר התפלה ואין נשיאת כפים בשחרית מפני מורה הצבור:

מו אתר שמיים הש"ץ התפלה פותחין הארון ואומרים א"מ וכשמסיים א"מ סוגרין הארון ואם הל בשבת אין אומרים א"מ ואתר א"מ אומר הש"ץ קדיש תקבל בניגון לכבוד היום ואם צריך למהר בשביל תפלת סוכף שיהיה בתחלת שבע א"ו ידלג א"מ ובמקומות שנוהגין לומר לרוד ה' אורי אתר תפלת שחרית אומרים אותו קודם אין כסוך ואח"כ א מרים א"כ:

מז אתר שמסיים אין כסוך במקום שיש להם כלי קידש והסגן מכבד לאנשי סכובדים שבצבור בהוצאת ס"ת ושימת הכתרים בראשם ושאר הצבור עדיין סמתיגים קצת בשתיקה עד שיכבדו את כלם כדי שלא יהיה בלבול הדעת בעת הוצאת ס"ת ואמירת ב"ש שהוא עת רצון לשפוך תחנונים וראוי לכבד גם האורחים הראוים לכבוד כאשר כתבתי בהלכות ר"ה ושם סימן תקפ"ד מבואר בענין עמידת ס"ת בבקר על מקום הקריאה שקורין היפוש וענין מכירת המצוה הנהוג בקצת מקומות מבואר שם היטב משם תדרשנו:

מח השמש המעמיד הס"ת בארון הקודש צריך להעמיד הס"ת שיוציאו אותה בראשונה נוכח פתח שער הארון הקודש כדי שהכוציא ראשון יפגע בה ראשון ולא יצטרך להעביר על הסצת וגם שלא יתליף ויוציא השניה בראשונה והס"ת השניה יהיה מעט לפני סמנה והראשון מוציא הס"ת הראשונה ומושגמה כימינו לוד ימין הש"ץ ומסתלק משם והשני מוציא הס"ת השניה ומחזיקה בידו ובשעת ההוצאה או' הצבור ויהי בגסות כו' ואתר שהוציאו הס"ת או' הש"ץ בריך שמה ואח"כ מתחיל הש"ץ ויעבור ה"ה ואח"כ או' ה' ה' ג"פ וא"א שוב ויעבור ויש שאין מתחילין ויעבור גם בפעם ראשונה רק ה' ה' ג"פ ואח"כ יה"ר הכתוב בסידורים לאומרו בר"ה ח"כ היעתק במחזור פתח"ו על ואין לומר דגמחאת הארכים הכתוב בקצת מחזורים ואתר גמר היה"ר אומר ואני תפילתי כו' ואף אם חל בשבת או' היה"ר אף במקום שא"א בר"ה שחל בשבת ס"פ ביוה"כ שחל בשבת או' אותו:

ממ אתר שסיימו הקהל היה"ר או' הש"ץ ש"י בניגון ואו' אתר הוא כו' קדוש ונוד"א אף

אף שבשבת וי"ט א"א ונורא בר"ה וי"כ או' ונורא ואו' גדלו כמו בשבתות השנת והש"ץ הולך עם הס"ת עד אל הבימה דרך ימין והמחזיק ס"ת שניה הולך אחריו עד שיגיע אל הבימה ומניח ס"ת הא' על השלחן והשניה מוסר לאיש אחד היושב שם על הבימה להחזיקה עד שיגיע הזמן לקרות למפטיר ולא יפה עושין מה שמוסרין הס"ת לנער מנוער שאין זה כבוד התורה וכמ"ש בשער אפרים שער יו"ד סעיף וא"ו אף בשבתות וי"ט כשיש שני ס"ת ומב"ש ביום הקדוש הזה שיש לזהר ביותר שלא להקל בכבוד התורה ושם כתבתי שעכ"פ יש למוכרה לבן דעת אף שאין נכבד כ"כ אם ראית שהתורה חביבה עליו בכדי לקרב לב המון לתורה :

ב מחזיקין לקרות סתחלת סדר אחריו מות וקורין ששה אנשים ואם חל בשבת קורין שבעה כמו שמצוין במהללים ואף שחל בשבת אין מוסיפין עולים יותר משבעה לפי שסיום קריאת העולים מכוונים לסיום בענין כפרה לכן אין לשנותם ואף במקום שמחמת רוב העולים יש ריווח מהעולים לצדקה לא נהגו להוסיף ומסרימין קריאת הששי או השביעי בפסוק והיתה זאת כו' ויעש כאשר צוה ה' את משה :

גא נוהגין אנשי מעשה למרר בבכי בעת קריאת הפסוק אחריו מות שני בני אהרן ולהוריד דמעות על סילוקן של צדיקים והיא סגולה לכפר עון שלא ימותו בניו בחייו והעיקר בזה שעי"ז יתן לב לשוב מעבירות שבידו והחי יתן אל לבו אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר ואם בצדיקים כאלו פגעה בהם סדת הרין על חטא קל כאשר הגידו איך הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כמ"ש בקרבני אקדש ועל פני כל העם אכבד וכן דחז"ל גור' אלהים ממקדשך א"ת ממקדשך אלא ממקדשך בשעה שהקב"ה עושה דין במקורשיו מתירא ומתעלה ומתקלם ומה יעשו פלאי עין הלא המס ימס לבב אנוש אשר עצמו חטאיו ופשעיו רבו מלמנות ואשמתו גדלה לשמים והרי זה בכי יתן ויצטער על מיתת הצדיקים וגם ישתתף בצרת אהרן אבותם קדוש ה' כי תקראנה אותו כאלה ויתן מורך בלבבו לב האבן ויעתר אל ה' וירצו וישוב אל ה' וירחמנו ותהיה תשובתו רצו' ומקובלת ביותר בעת ההיא בזכות הצדיקים הללו :

גב צריך הקורא שיהיה זהיר בקריאתו בסדר עבודת היום שיהיה בשפה ברורה ולא יידלג איזה פסוק ולא יחסר אפי' תיבה אחת ואם אירע שנגלג וקרא משם ולהלן והדלוג הוא חסרון מבפנים ומשתנה ע"י הכנת הענין בסדר העבודה נכון שיחמיר לקרות סתחלת הפסוק ההוא שעשה הדילוג שם בלא ברכה ואם קרא ששה ולא גמר הס' עם המשלים בספרי שער אפרים שער ח' בדיני פ' הטועדים מפואר הכל יפת ומשום תדרשנו :

גג אחר שבירך הכהן ברכה אחרונה קרא ללו' לעלות וקודם שיברך הלוי הש"ץ אומר מי שבירך לכהן ואו' בעבור שעלה לכבוד המקום ולכבוד יוה"ד ואם מנרב לבה"כ או לבהמ"ד או לשאר צדקות או' בעבור שנרב כו' בשכר זאת כו' וירחמנו בס' חיים טובים כו' וכן עושים גם כשאר המשה עלים ויש מי שמדקדקן שלא לנדר ולנרב ביו"כ ונותנים אותה הצדקה שרוצים לנרב בעוה"כ או קודם לו ואז הש"ץ אומר בעבור שנתן כך וכך על בה"כ או בהמ"ד או לצדקה אחרת וישר הוא ובהרבה מקומו נוהגין שהעולה מצוה לעשות מי שבירך לב"ב ובניו וכן לקרובים ואוהבים ורעים ונודר לצדקה עבורם ויכול לכלול כמה אנשים ויש מי שמסוימין במ"ש האחרון ולכל ההולכי לבה"כ או לבהמ"ד ולכל המתפל' [ר"ל אותם שהם ש"ץ ועוברים לפני התיבה] ואין להאריך הרבה בעשיית מי שבירך כמ"ש כו' תקפ"ד סעיף כ"א :

גד אחר שבירך העולה אחרון ברכה אחרונה מניחין הס"ת השניה על השלחן ואו' ח"ק בניגון מיוחד והש"ץ אומר מי שבירך למי שמכבדין אותו בהגב' וכן למי שמכבדין אותו בגלילה ואח"כ מגביהין וגוללין בשעת הגלילה פושטין הס"ת השניה אשר העמידה לקרות בה המפטיר וקורין בעשור לחודש עד ומנחתה ונסכיהם ומברך ברכה שאחריה ואו' הש"ץ מ"ש למגביה ולגולל ומגביהין וגוללין וכשמתחיל לגלול מתחיל המפטיר ברכת הפטורה וקורא בנביא ישעיה ואמר סולו סולו ואו' ברכת הפטורה לאחריה ובברכת על התורה או' לקדושה ולמנוחה לכבוד ולתפארת ואם חל בשבת מזכיר שני שבת ג"כ ואו' ועל יום השבת הזה ועל יום הכפורים הזה ומסיים ודברך אמת וקיים לעד בא"י מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויוה"כ ואם חל בשבת או' מקדש השבת וישראל ויוה"כ ויש מקומות שהמפטיר מסיים בא"י מלך מוחל וסולת לעונותינו כו' וכל מקום יעשה כמנהגו :

מטה סימן תרכ תרכא אפרים

סימן תר"כ א טוב לקצר בפיוטים בשחרית כדי למהר בענין שיתפללו מוסף קודם כלות שבע שעות על היום ולכהחלה ראוי להיות זהיר להתחיל תפלת מוסף קודם שש שעות ומחצה על היום לפי שבשש ומחצה הוא זמן תפלת מנחה גדולה שהיא תדירה יותר מתפלת מוסף ומ"ם אם אירע שנתאחר תפלת מוסף עד חצי שבע או אחר שבע יש להתפלל מוסף קודם ואח"כ מנחה (ועיין סי' רפ"ו באם הגיע זמן מנחה קטנה יתפלל מנחה קודם ואם הוא סמוך לערב ואין שעות להתפלל שניהם מתפלל סי' ק"ד קודם ומנחה יש לו תשלומין ע"ש) ולא העתקתי בפנים משום דלא שכיח שיאחרו כ"כ ביוה"כ שהם מזורזים ועומדים בשביל תפלת נעילה שצריך עכ"פ להתחיל ביום כמבואר סי' תרכ"ד :

סימן תרכא א אחר שגמר הטפסיר הברכות מזכירים נשמות ואו' אב הרחמים ואח"כ אשרי ואם חל בשבת או' יקום פורקן ומי שבירך לקהל ואח"כ מזכירין נשמות ונודדין צדקית בעד המתים ואף שיש מילה בבהכ"נ וסדר הזכרות נשמות והנהגתו תמצא מבואר היטב בשערי אפרים שער יו"ד סעיף ל"א ל"ב ל"ג ואח"כ או' אב הרחמים אשרי יושב ביתך בניגון המיוחד כמו בר"ה ואם צריך לעשות מי שבירך לחולה יאמר אותו קודם יהללו בשאוהו הס"ת ואומר בנוסת שאומר בחול ואף אם חל יו"כ בשבת אצל שבת הוא מלועוק שהרי הוא יוה"ד וזועקים ומתחננים כל היום :

ב אם יש מילה בנה"כ אומרים בסליחות של שחרית אחר והארץ אזכור פזמון זכור ברית השייך למילה ואל תפר כו' ואם חל יו"כ בשבת או' קודם גאל ישראל פיוט יום ליבשה כמו בשאר עבדות שיש בהם מילה ואם נמצא מקומות שנוהגין לומר יום ליבשה אף כשתל בחול אין לסחות בידם זמלין קודם שאומר אשרי וכן נוהגים אצלינו ויש נוהגים למול אחר אשרי וכ"א יעשה כמנהגו. ואם הוא במקום שצריך לצאת מנה"כ שאין להם עירוב אין מלין עד אחר חזרת הס"ת למקומה משום בזיון ס"ת שלא להניחה ולצאת חוץ וכשחוזרים לבה"כ או' קדיש שלפני מוסף ובמקומות שאין נוהגים שיאמר הש"ן יה"ד קודם תפלת מוסף *יש לומר איזה מזמור קודם אמירת הקדיש :

ג כשהולכין מנה"כ למול תינוק או מיהל או סנדק שמתפלל בבה"כ אחר וצריך לילך למקום שהתינוק שם וצריך לילך דרך רחוב שדרים שם א"ו וא"א לילך מעוטף בטלית וקיטל אזי יסורם מעליו ויקחם תחת מלבושו העליון. ובבואו למקום המילה ילבש אותם *ויברך על עטיפת הטלית וכן בחזרה ובמקום שאסר לטלטל אז אם נוטל מחבירו טלית להתעטף בו לכבוד המצוה לא יברך עליו :

ד במקומות שנהגו שאם יש מילה בשבת אין מכבדין לשני מוהלים גם ביוה"כ אין לכבד לשני מוהלים אף כשתל בחול וכן מילה שלא בזמנו או נולד מהול או נולד בין השמשות אין מלין אותם שאפי' יו"ט אינם דוחים *או שיש שני עורות זעג"ז וכן מי שלא מל מעולם או לא ברע מעולם אין להתחיל היום כמו שאסור בשבת ואם כבר מל פעם אחת מותר אפי' הוא אבי הבן ואותם שנהגו שלוקח משק' בפיו בשעת מציצה אסור לעשות כן ביוה"כ :

ה במקומות שאין עירוב ואסור לטלטל יזהר להכין האיזמל בבה"כ בעיו"כ אף כשתל בחול ואסור לרחוץ הסכין אחר המילה ואין להביא התינוק למקום איזמל אם לא הבינו בע"ש בבה"כ ואם האיזמל שם בבית התינוק אסור להוציא ולהביאו לבה"כ דרך חצר שאינה מעורבת אפילו ע"י איי ואף אם יש בבה"כ איזמל אסור שהרי הסיכולים למולו בביתו ויש מקומות שמקילין בזה להביאו לבה"כ ע"י איי ואם רוצים שיהיו יד ישראל באמצע יוציאו מן הבית לרחוב שהוא כרמלי' ע"י איי ושוב הישראל מטלטל התינוק פחות פחות מד"א ונותן לחבירו וחבירו להאחרון שהוא אצל פתח בה"כ לא יכניסנו לבה"כ *אלא יתן אותו ג"כ לא"י ויכניסנו הא"י לבה"כ. ועוד יש תקנה להביאו ע"י ישראל שהאשה שרצונה להוליך התינוק תושיט יד ה' לתוך הבית שהתינוק שם ויתנו התינוק על ידי' ותשהה ידיה שם בבית ונעשית כאלו נח במקום פטור ואז מותר להוליך התינוק לבה"כ :

ו אין לטלטל האיזמל בחנם אפי' בבית הכנסת קודם המינה כשאינו צורך המילה אם הניחו מידו ויש לחוש שמא יאבד יכול לטלטל להצניע בבה"כ אבל לא יוליכנו לביתו אפי' במקום שיש עירוב שזה מטלטל שלא לצורך הוא כיון שיכול להצניעו בבה"כ שלא יאבד ואם רוצה להוליכו לביתו להצניעו לא יניח הסכין מידו אחר המילה שכל

מן שהיא בידו רשאי להוליכו לכל מקום שירצה ואם אין שם רק מהל אחד והוא צריך לפדוע וע"כ צריך להניח הסכין מידו כדי לעשות הפריעה יתן אותו לידו חבירו עד שיעשה הפריעה ויחזור ויקחנו מידו ויוליכנו לביתו ואם אפשר שחברו שלקח מידו הוא יוליכנו לביתו להצניע מוטב לעשות כן ורשאי למצוץ הדם כדרכו בחול. והנהגים למצוץ בין לא יזלפו בפה ולא בסוך משום חשש סחיפת רק יזלפו ביד לבר ועיין לעיל סעי' ד' :

ז סברין ברכת המילה בלא כוס ובמדינתנו נוהגין לברך על הכוס ונותנים ממנו סעט לתינוק הנימול לשתות מלבו מה שנותנים ממנו לתוך פיו כשואמר ברמ"ך ז"ל וז"ל מלין אצל היולדת והיולדת חולה בענין שמוותרת לאכול יכול להוציאה וגם אומר לה שתבונן לצאת בברכתו ותשתה ממנו והוא שתשמע הברכה ולא תפסיק בין שמיעת הברכה לשתיית הכוס :

ח הש"ץ מתחיל אשוי בקול רם בניגון שאר בו אשרי העם יודעי תרועה קודם מוסף ברה ואחר שמסיום הצבור והש"ץ אשר לוקח הש"ץ הס"ת השניה שקראו למפסיד ואוחזה בידו ואומר יהלנו כו' והקהל עונין אחריו הודו ואמר לדוד מזמור ואם היה בשבת *אומרים מזמור לדוד ומחזירין הס"ת לארון ואומרים ובנחה יאמר ואח"כ אר הש"ץ היהיר לפני התיבה שנתקן להש"ץ ויש לומר באימה ובהכנעה בבכי ובתחנונים להתעורר הלב שהוא הולך לפני מלך גדול ונורא שיסתחול לאשר חסא ופשע ויקבל ברחמים וברצון את הפלתו וימחול על עמו ולכב איש בקרבו המס ימס בהעלתו על לב שבזמן שבהמ"ק היה קיים היה הכה"ג עומק בעבודה בחיל וברעדה ומחשבה מהורה ונקי וכבוד ה' חופף עליו כל היום ועתה בעו"ה שחרב בהמ"ק הוא נכנס במקומו לעתר ולרצות לבלות פשע ולהתם חטאת ואיך לא יקרע סגור לבו או אז יכנע לבבו הערל אם אבן נסוח ידכה ישוח בתפלותיו עד שית קקו כל חוליותיו ויהיו עיניו תלויות ומיחלות לרחמי שמים לתת גפשו בשאלתו ועמו בבקשתו ואל שדי יתן להם רחמים. ויש חזנים שיש להם קול ערב מנביהי קולם קצת באמירת יהיר בשפה ברורה ובנועמה בקול בכיות לעורר לב העם ועיני הצבור מתעורר יותר בתפלתם ואעפ"כ לא יאריך הרבה כי ע"פ הרוב בעת ההוא כבר הוא קרוב לשבע שעות על היום וצריך להתפלל מוסף קודם שבע כמו שביארנו. ושעות אלו הם שעות זמניות כמבואר בס"ת הל"ג ורפ"ו :

ט מהפלים הצבור והש"ץ תפלת מוסף יוה"כ בלחש ואו"י בה פסוקי קרבן מוסף ויש שא"י הפסוקים כמו שנהבארו סי' תקצ"א ובמדינתנו או"י. ובגמר התפלה או"י אתה ידע והידוים ככתוב בסידורים ובסי' כסוך י"ל אב הרחמים אף מי שנוהג בערבית ובשחרית ומנחה לוס' אב הרחמן :

י מתחיל הש"ץ התפלה בקול רם בניגון כמו התפלה של שחרית ואו"י מסוד כו' ונתנה תוקף וכדר קדושה והאותו ביד ובכף תן פחד ואו"י ויאתו קודם ותמלוק ומפני חטאינו ובפסוקי מוסף כתוב במחזורים מלבר חטאת הכפדים כו' ויש שכתב שא"ל מלך כו' אלא י"ל *ושני שעירים לכפר. ואומר עלינו וכשמגיע לכוהנים כל הצבור כורעים ומשתחוים ומותר לברוע ולהשתחות על הרצפה *אף אם אין שם עשבים שפוחות ואו"י הצבור פסוקים כמו ברה ככתוב במחזורים ואחר הכריעה סוטרין הארון ואו"י הש"ץ עד אין עוד ומתחיל הש"ץ היה עם פיפיות בניגון ובכונה ואח"כ או"י סדר העבודה אמיץ כח ויש שנוהגים לומר סדר העבודה הנדפס בסידורים המתחיל אתה כוננת ומראוי שכל אדם שיש לו לב להבין ילמוד קודם יוה"כ פי' סדר העבודה שר"ל כגון אם ר"ל הפיוט א"כ ילמד קודם יו"כ פירושו ואם דעתו לומר אתה כוננת אז ילמוד סדר העבודה באשר"י יומא וילמד בב"י סי' תרכ"א שהוא דורש ופני' בסדר אתה כוננת שחיבה יומי בן יומי כ"ג :

יא יש לדרק ולומר סדר העבודה בשוהגעים הצבור כדי שיכוין הכריעות שבוהעים בכהנים והעם בעת שהצבור העומדים שמה יכרע עמהם משא"כ בשאומר לאמלאט ואם אנו במתון ולא הגיע שמה בעת אמירת הצבור יש לומר עמהם אף שהוא לא הגיע עדיין שם ואם הצבור או"י סדר באמיץ כח והוא אומר אתה כוננת וקשה לבזון אעפ"כ ידרק לבזון כל מה דאפשר ואם לא *הגיע יכרע עם הצבור :

יב בידוי הכ"ג י"ל בראשונה אנא השם ואח"כ או"י אנא בשם כפר נא וכשואמר לת' חטאת יו"ל לאדני חטאת כבבל מקום שקורין להויה אדני ואצ"ל להשם חטאת שלשון המקרא הוא אומר :

בדף :

מטה סימן תרכא תרכב אפרים

י' בידוי י"ל מטאתי עויתי פשעתי כי חטא שונג עון מזיד פשע מדד ויש להתוודות הקל תחילה :

יד כבר ביארנו בסימן תר"ז ששומחין עשבים בבהכ"נ בעיו"ב קודם תפלה ולכן צריך לשטוח עשבים להפסיק ביום לרצפה לפי שנופלין ע"פ בעבודה ואפילו אין שם אבן משכית רק קרקע עולם צריך הפסק ונוהגים לשטוח עשבים בכל בתי כנסיות ובתי מדרשות אף שאין שם רצפת אבנים רק של לבנים או נסרים *ואם לא הציעו עשבים בבהכ"נ או שיש עומדים במקום ריקן מעשבים יש להם לחוץ ולהפסיק בכנפי טליתם בין פניהם לקרקע וכל זה בנפילת כורעים שבעבודה שנופלים ע"פ אבל בנפילת כורעים שבעלינו א"צ עשבים ולא לחוץ בטליתו וכמו שכורעים ברה"ש א"צ כלל :

מז הש"ץ אסור לו לעקור רגליו כדי שיפול על פניו בעבודה ויש למהות ביד העושים כן. ולכן יש להש"ץ בתחלה כשמתחיל הש"ע בקול רם לעמוד קצת רחוק מן התיבה שנופל על פניו בהטייה על צדו ושמש חכנסת מנביחו ומעמידו על רגליו בענין שלא יצטרך לעקור רגליו ממקומו :

מז מה שאומר והכהנים והעם כו' היו כורעים ונופלים ובאמירה זאת הצבור כורעים ונופלים ע"פ והיה להם לאמר גם ואנחנו כורעים הכוונה שאנו עושין לזכר שאנו מדמין נפשינו במקום והכהנים והעם שהיו עושין כן בזמן המקדש וכן בשאומר הטאו עוו פשעו בני ישראל אנו מדמין נפשינו כאלו אנחנו אותם בית ישראל שהיו אז ומתחרטין על עונותיהם וגם אנו מתחרטין על עונותינו *ויפה עושים המכים על לבם כדרך שעושין באשמנו :

יז אחר סיום העבודה מתחיל הש"ץ אלהינו כו' והכהנים עוקרים ממקומם ליטול ידיהם מהלויים ונוטלים *נטיילה נמורה עד הפרק ובמקומות שנוהגים שגם הלויים נוטלים ידיהם קודם שנותנים ע"י הכהנים גם הם רשאים ליטול ידיהם גם ביוה"כ רק לא יטלו אלא עד קשרי הצבעותיהם ולא יותר :

יח או' הש"ץ או"א ברכנו כו' ונושאים כפיהם ואומר היום תאמצנו ומסיימין התפלה ומנגן קדיש תתקבל שקורין סילוק קדיש לכבוד היום וא"א אין כאלהינו *ולא פיטום הקטורת וגם א"א א"מ אף כשחל בחול :

יט אחר סיום הקדיש מוציאין ס"ת אחת וקורין שלשה בסדר אחרי מות בפי' עריות עד סוף הפרשה וא"א י"ג מדות ולא שמע ישראל רק אומר הש"ץ גדלו *וא"א על הכל וקורין כהן לוי וישראל הוא המפטיר בנביא יונה ומברך אחריו ומסיים מנגן דוד וא"א על התורה ועל העבודה ומבואר בספרי שער אפרים :

כ אם דילג בפי' עריות אם נזכר קודם שבירך השלישי ברכה אחרונה יחזור לקרות במקום שדילג להלן וקורא עד סוף הפרשה בין אם היה הדילוג בשני העולים הראשונים ובין אם היה הדילוג בקריאת השלישי ואם כבר בירך ברכה אחרונה יש לקורא לקרות בקול רם מקום הדילוג ואם דילג ענין שלם יש לקרות עוד עולה אחד שהוא יהיה המפטיר ויתחיל לקרוא עמו במקום הדילוג עד סוף הפרשה ויברך לפניו ולאחריה ואח"כ יאמר ההפטורה וברכותיה :

סימן תרכב א א"א קדיש בשעת קריאת ס"ת במנחה שהשלישי הוא המפטיר וא"א א"כ ואשרי זכא לציון * ולא ואני תפילתי אף אם הל יוה"כ

בשבת והש"ץ לוקח הס"ת אחר הגלילה מיד ואומר יהללו כו' ואומר לדוד מזמור ומכניסין בארון ואומר ובנחה יאמר והולך לפני העמוד ואומר הצי קדיש ומתחילין להתפלל תפלת מנחה ויש נוהגים לומר תחלה פ' התמיד וקטורת ואח"כ אומר הצי קדיש וכן מנהגנו ונוסח התפלה בלחש כמו ערבית ושחרית עם הוידוים לבסוף ואם הל בשבת מזכיר בה של שבת כמו בערבית ושחרית ומתחיל הש"ץ בקול רם התפלה והפיוטים וכשמגיע לכי אל מלך הנזן ורתום אתה אם עוד היום גדול שיהיה שעות ביום להתחיל תפלת נעילה ביום או' סליחות ואחר גמר התפלה או' א"מ אם הל בחול ואם הל בשבת א"א א"מ וגם אין נוהגים במדינות אלו לומר צ"צ אף אם הל בשבת וא"א במרוצה כי טוב מעט בכוונה ואם אין שעות יש לדלג הסליחות לגמרי ואם היום רד יש לדלג גם הפיוטים וא"א עלינו וק"י :

ב אין נושאים כפים בתפלת מנחה אף כשחל בחול רק אומר הש"ץ או"א ברכנו בברכה ושים שלום. וכהן שעבר ועלה לדוכן נושא את ידיו ואין מורידן אותו :

כ"י להשלים טאה ברכות שבכל יום ביוה"כ יש לכיין ולשמוע אמירת הש"ץ
 הברכות וחזרת התפלה וברכות של קריאת התורה בפ' וברכות ההפטורה בפ'
 אז לא נחסר רק ג' ברכות יש לו למלאותם ע"י שיריה בבשמים ג"פ ויברך ברכת
 זריח אך צריך להפסיק בינתיים זמן גדול שיהיה היסח הדעת בינתיים ופזב שיריה
 בכל פעם ופעם בשמים אחרים אף שהם מאותו המין ומכ"ש אם יש לו ג' מינים
 נגזן עצי בשמים ומיני בשמים אחרים ויברך תחלה על עצי בשמים ויפסיק בינתיים
 ישוב יברך על עשבי בשמים ויפסיק בינתיים ושוב יברך על מיני בשמים ואם חל
 בשבת שקורין ז' בתורה נתוספו ענה ב' ברכות ואין להריח רק פעם אחת :

כימן תרכב א' אחר סיום תפלת מנהה א"א עלינו אחר הקדיש של תפלה רק
 מתחילין אשרי ובא לציון ובמקום שאו' לדוד ה' אורי אחר המנהה
 או' לדוד קודם אשרי ואומר קדיש יתום ומתחיל הש"ץ של נעילה אשרי ובא לציון
 במקומות שנוהגין לומר במנהה אשרי ובא לציון א"א עתה קודם נעילה רק
 אשרי לבד :

זמן תפלת נעילה הוא כשהחמה בראש אילנות ואין להקדים להתפלל נעילה
 *קודם פלג המנהה והמנהג ביותר שהתחלה תהיה עכ"פ ביום ממש וממשיכין
 התפלה לתוך הלילה ובמקום שדרך ההכנס לומר דברי כבושים ולעורר לב העם
 שיכוונו לבם לאביהם שבשמים כי הוא מנהג ותיקין כי על הרוב מהמת חולשת
 התענית ועייפות נרפוס העם בתפלת נעילה וכמשא כבד יבד מהם והמשכיל בעת
 זה הוא יקחם בדברים לשוב אל ה' בתשובה שלימה ומגלה אונם למוסר באמירה
 נעימה כי תכלית כל העשי'ת הוא יוה"כ ותכלית יוה"כ הוא תפלה נעילה שחכל
 הולך - אחר החתום ואדם להבל דמה איך יזכה בהתימה ולא יביא בידו מאומה
 תשורה להביא אל הקודש פנימה ואם החרש יחריש בעת ההוא כעבד ישאף אל
 להשלים חוקו ולביתו הוא כהומה אך לריק יגע זה כמה ואם לא עכשו אימת
 יגיע עת רצון להענות ויזכה להבנות הנחרכות ולנמוע הנשמה והחלש יאמר גבור
 אני לעמוד לשרת עבודה תמה ודברים אלו וכיוצא בהם יעי' אונם ויעידו
 נפשם הרפה שיוסיפו אומץ בתפלת נעילה לשפוך לב כמים ותעל שועתם אל
 האלהים השמים :

ג המנהג שהרב או אדם חשוב אחר זקן והכנס יהיה ש"ץ לתפלת נעילה *ומזב
 להעמיד אצלו שנים מחשובי העדה אחד לימינו ואחד לשמאלו רק שהחשובים
 אין רצונם לעקור ממקומם הקבוע להם לעמוד במקום שאין מקומם כי זה גורם
 עירבוב מהשכה בתפלה ולכן גם בשעת כ"ג שעומדים שם חוזרים למקומם אחר
 אמירת ברכו ואך אם ימצאו אנשים לעמוד כאן טוב הדבר לעשות כן על כל
 פנים בתפלת נעילה :

ד הש"ץ בתפלת נעילה יורד לפני התיבה ואומר אשרי וב"ל ואם יש שם זקן אומר
 דברי כבושים כמ"ש אך לא בדרך דרוש רק דברי תוכחה וגם בזה יהיו דברין
 מועטים רק איזה פסוקים שירמוז בהם להכין לבם בתפלה הנורא הזאת למען ייטב
 להם כמו שזכרנו למעלה ואה"כ יאמר הש"ץ תפלה הנני העני ממעש ולא יאריך
 בה ויתחיל קדיש יתגדל בניגון ידוע מתוקן ומקובל מימי קדם ואחר נמר הקדיש
 יעמדו להתפלל תפלת נעילה בלחש ובכוונה עצומה ובמי כמוך י"ל מי כמוך אב
 רהמים אף מי שאומר בשאר התפלות של עשי'ת אב הרחמן בנעילה יאמר אב
 הרחמים כמו בתפלת מוספים :

ה כבר כתבנו שראוי למחר ולהתחיל עכ"פ קודם שקיעת החמה ומחמת זה מרדיגין
 הסליחות במנחה ולפעמים גם אבינו מלכנו ומכ"ש שיש לקצר בדברי כבושים ובקשות
 שיקורם התפלה ובעיירות קטנות או בכפרים שעושין מנין שבעלי תפלות שלהם אין
 מאריכין בתפלת שחרית מוסף מנחה ולפעמים אחר נמר תפלת מנחה עוד היום גדול
 ואם יתפללו נעילה סיד ישאר עוד מן היום ויש לחוש שיעסקו בדברים במלים לפני
 תפלת נעילה או לאחריו אזי יראה איש חכם לומר לפניהם דברי כבושים עד יגיע זמן
 תפלת נעילה באופן שיגמרו אותה בכניסת הלילה ואם אין שם חכם אין להם לצאת
 מבה"כ לישוב לנח או לעמוד לפוש רק יאמרו איזה כפרי ההלים בצבור עד שיגיע זמן
 תפלת נעילה : ה' הניע עת לעמוד בתפלה בלחש ובמקום כתבנו אומר חתמנו ובויתן
 לנו כו' אם חל בשבת אומר ותתן לנו את יום השבת הזה ואת יום צום הכפורים ושאר
 הנוסחא בתפלת מנואר הכל למעלה בתפלת ערבית ובמה שאומר אחר התפלה אחת
 הבדלת

הבדלת כו' יאמר ותתן לנו את יום צום הכפורים הזה בלבר ואין מזכיר בה של שבת לפי שאין בה חתימת ברכה אבל בהחזרת הש"ץ שאומר אתה הבדלת באמצע התפלה קודם או"א י"ל גם באתה הבדלת ותתן לנו את יום השבת הזה כיון שחותם אח"כ בברכה בא"י מקדש השבת וישראל ויום הכפורים (עיון בלבוש שכ"ב בטעמא דמלתא) ואם שכח הש"ץ ולא הזכיר ששבת באחה הבדלת אין מחזירין אותו אבל אם לא הזכיר של שבת כלל מחזירין אותו וכן היחיד שלא הזכיר בתפלת נעילה של שבת כלל חוזר ומתפלל אבל אם הש"ץ בתפלת הלחש לא הזכיר של שבת אינו חוזר כיון שתורה אח"כ התפלה בקול רם ומזכיר של שבת ומ"ם נראה דרוקא טעה אבל סח ששכח של שבת אין להחמיר בשביל זה שיחזור הש"ץ להתפלל משום טורח הצבור (וגם כי בטעות לא החליט בספר א"ר והניח בצ"ע): ז' *כשמגיע לכתוב יאמר וחתום ויאמר וחתום הוא בפתח וכן יאמר בספר היים כו' נזכר ונחתם ואחר גמר תפלה עד המברך אע"י בשלום מתחיל אתה נתן יר כו' ואינו חותם בברכה שכבר שלמו הד' ברכות ולכן באתה הבדלת אינו מזכיר של שבת רק או' ותתן לנו את יום צום הכפורים הזה לפי שבתפלת יחיד אין חתימה ע"ז כמש"ל אחר שמסיים תפלת הלחש פותחין הארון הקודש ומניח כך פתוח עד גמר התפלה בקול רם דהיינו עד הקדיש ומתחיל הש"ץ התפלה בקול רם בניגון ידוע עד זכרנו ומתחיל מסור' כו' עד קדושה אומר קדושת (כתר) כמו במוסף *וכשמגיע בפיוט לחרוז היום יפנה אז אם כבר הגיע חשכת לילה לא יאמר יפנה אלא יאמר היום פנה השמש בא ופנה. ואם עדיין לא יצאו כוכבים י"ל היום יפנה השמש יבא ויפנה ואם שבת מזכיר בה של שבת באתה בחרתנו וגם באחה הבדלת לפי שהש"ץ אומר אתה הבדלת באמצע התפלה ויש שם חתימה כמו שנתבאר וגם בחתימה מזכיר של שבת אבל או"א רצה במניחתנו כו' כמו שא"א בשאר תפלות ואין הכהנים נושאים בפיהם רק הש"ץ אומר או"א ברכנו בברכה ושם שלום כו' ואף שכבר הוא לילה אומרים זה ויש מקומות שנושאים הכהנים בפיהם בנעילה אם היא עדיין יום ובסדינתנו אין נוהגים כן לפי שמסיימין בלילה ואין עבודה בלילה לכן אף אם אירע ששלמו ביום אין נושאים בפיהם [כ"כ הא"ר וכו'] הטעם לפי שאינו שכיח כלל] ואו' אחר התפלה אבינו מלכנו אפילו כשחל בשבת *ואפילו הוא עדיין יום ובמקום כתבנו אומר התמנו אף שכבר הוא לילה [לפי שאין הדין מכתלקת עד שיסיימו ישראל למטה את סדריהם] ונוהגים שהש"ץ אומר שמע ישראל פעם א' והצבור עונין אחריו פ"א ואח"כ אומר קדיש שלם בניגון של שמחה ואחר כך לוקחין השופר והש"ץ מקרא לפני התוקע תקיעה והוא תוקע תקיעה אחת לבר ואפילו אם חל בשבת תוקעין תקיעה זו ואף אם עדיין לא יצאו הכוכבים והוא בין השמשות מותר לתקוע תקיעה זו אבל אם סי' מו בעוד עדיין יום אין לתקוע תקיעה זו (ע"ן סג"א וא"ר) ויש מקומות נוהגין לתקוע קודם אמירת קדיש ואחר התקיעה עונים כולם לשנה הבאה בירושלים ואחר התקיעה או' קדיש עם התקבל (עיון בלבוש לא נזכר זה רק לתקוע אחר אמירת קדיש שלם וכן בסידור ר"י עמודן): ה' *אם סיים ש"ץ התפלה בעוד יום קצת יש למתיר באמירת א"ם ושמע ישראל כדי שיוכל לומר גם קדיש תתקבל קודם צאת הכוכבים אבל אם סיים הש"ץ תפלתו בלילה אין קפידא בזה ורשאי לומר קדיש תתקבל בלילה ומ"ם אם אירע שסיים קרוב ללילה בענין שא"א לגמור א"ם קודם הלילה אין להקפיד בזה לומר אח"כ תתקבל קדיש אף שהוא לילה:

סימן תרכד א אחר סיום תפלת נעילה מתפללין תפלת ערבית של חול ואומר אתה

הוננתנו בחונן הדעת ואחר סיום התפלה אומר קדיש תתקבל ואומר עלינו וק"י ואם חל בשבת אומר ויתן לך קודם עלינו וא"א ויהי נועם ואתה קדוש ואם השלימו סדר נעילה קודם צאת הכוכבים צריך להמתין בתפלת ערבית עד אחר צאת הכוכבים ואין להאריך בתפלת ערבית [לפי שיש אנשים חלושים ונשים מעוברות ומניקות שהתענית קשה להם הרבה וכ"כ בסידור ר"י עמודן ז"ל] אך ס"ם אין להתפלל בתשיפה ובמרוצה ויש לגעור בקצת אנשים שמתפללים בתשיפה רצים ושוב דחופים ומבוהלים בהפלתם וגומרים תפלתם בעד שהצבור רובם עומדים בכרי לחטף הנרות שלהם אף שמתכוונים לשם מצוה להביאם לביתם בעודן דולקות כדי להבדיל ולברך על אור ששבת ס"ם אין זה כדאי לדחות התפלה וגם שמבלבלים ע"ז שאר אנשים העומדים בתפלה ויש לתקן שלא יקח שום אדם מהנרות הדולקים עד אחר ק"י שאחר עלינו וגם יזהרו שלא יקחו רק נר שלו ולא של אחר כלל שלא יצא שכרו בהפסדו יקח של חבירו שהוא מפקיר עליו וגם הלוקח נר שלו לביתו לברך עליו על האור אין

לו להחזיקו לעשות בו תשמיש של חול ויש לו להחזירו ליר הגבאי להדליק אותם בשעת התפלה לפני העמוד מאחר שכבר הוקצה למצותו להדליקה בבהכ"נ והגבאי אין לו לעשות מנרות אלו הברלות לכבוד שמחת תורה רק מן השעוה הנוסף ובמקום שנהגו לעשות הברלות גם מן הנרות עצמם אין למחות בידם כיון שנהגו כן; הו"ל כאלו התנו עליו ומ"ס אין לעשות בו תשמיש של חול ואפילו לעשות ממנו נר ל"צ אין נכון אם לא שהתנה כן תחלה: ב צריך להוסיף מחול על הקודש דהיינו שימתינו מעט אחר צאת הכוכבים ותוך זמן הזה אסור באכילה וברחיצה וסניכה ונעילת הסנדל ומ"ס אין שיעור לדבר ולכן כיון שמתפללים אחר צאת הכוכבים שוב מותרים בכולם אף שעדיין לא הבריל על הכוס רק באכילה ושתיה אסורים עד אחר הברלה בין אם חל בחול בין אם חל בשבת: ג יש מקומות שאין נוהגים להבריל בבהכ"נ ואפילו שכשחל בשבת נוהגין להבריל במוצאי יום הכפורים אין סבדילין ויש מתירין להבריל בבהכ"נ וישותה מן הכוס מי שכיון לבו לצאת בהברלה של בית דבנסת או יתנו לתינוקות לשתות ומ"ס אם נהגו שלא להבריל אין לשנות מן הסנהג: ד נוהגין לקדש הלבנה מיד כשיוצאין מבהכ"נ כדי להתחיל במצוה מיד ולא קודם שהם שרוים בצער מחמת ימי הדין ובעוד שהם מעוטפים עדיין בטוית וקישול בלב שמח ויש מקפידין שלא לקדש הלבנה מיד רק הולכין לביתם ומברילין וטועטין קצת לסעוד הלב שלא לקדש הלבנה כשהוא מעונה ואין ראוי לכל אדם לעשות כן לפרוש מן הצבור רק מי שמרגיש בעצמו שמחמת חולשת הלב לא יכוין בראוי ואם אין הלבנה זורתת בראוי אף שנתכסה בעב דק וקלוש שיכול לברך מן הדין אם הימים מעוננים שיש לחוש שמא לא יהיה אפשר לקבש את"כ ואין דעתם נוחים לקדש עתה רשאים להסתין עד למחרתו: ה אחר קידוש הלבנה פוקדין איש את רעהו בשלום וברכת שנה טובה בשמחה וטוב לב כמו ב"ט והולכין לבתיהם ומברילין על הכוס וכשחל בחול אין נוהגים לומר הנה אל ישועתי רק מתחילין בברכת היין ואין מברכין על הכשמים רק אחר ברכת היין מברכין בורא מאורי האש ואחר כך ברכת המבריל ואם חל בשבת אומר הנה אל ישועתי ומברכין גם על הכשמים אחר ברכת היין כמו בשאר מוצאי שבת ואם אין לו חוש הריח לא יברך על הכשמים אף אם רוצה לכוין להוציא בני ביתו הקטנים שהגיעו לחינוך או מי שאינו יודע: ו במקום שעבר הוא חסר מדינה רשאי להבריל על השכר אם הוא חביב עליו *ויש סבדילין על מי רבש שקורין מעד שחביב להם כדי לרוות את הצמאון ואין נכון לעשות כן: ז הנשים אין להם להבריל בעצמם במוצאי יוה"כ אלא ישמעו הברלה מן האנשים ואפילו כשחל בשבת ומכ"ש כשחל בחול שאין להם להבריל בעצמם על הכוס ומ"ס יש להם לומר אתה חוננתנו וכן יכולים לומר המבריל בין קודש לחול ומותרים לעשות את"כ מלאכה כמו בשאר מוצאי שבת: ח אע"פ שבמוצאי שבת א"צ לחזור אחר לברך עליו מ"ס במוצאי יוה"כ צריך לחזור אחר האור לברך עליו וכן מבואר בסומן רצ"ח וע"ש בס"ז ומנ"א הטעם דמוצאי יוה"כ בא להורות שזה יום קדוש משאר י"ט שנאסר בו להבעיר אור וחוא כמו הברלה להבריל בין יום זה לשאר ימים כו' ע"ש ועוד יש הפרש בין מ"ש למוצאי יוה"כ שבשבת מברכין על האור שהוציא עתה מהאבנים ואפי' אם הדליק נר אחר מאור זה וכן מברכין על הנר שהדליק ישראל מא"י אבל במוצאי יוה"כ אפילו אם חל בשבת אין מברכין שאין מברכין אלא על האור שבשבת מעי"כ סמך או על האור היוצא ממנו *וגחלים ששבתו מעי"כ והודלק נר מהם מברכין עליו וכן נהגו להדליק מעששית של בה"כ לברך עליו [עיי' בסומן קנ"ד דלהדליק מנר בהכ"נ לצורך מצוה שהין] ואם הודלק ביה"כ בהיתר כגון לצורך יולדת או חולה ויש סכנה רשאי לברך עליו *ואם אין בו סכנה אף שהודלק ע"י א"י אין לברך עליו: ט אין לברך על נר של בהכ"נ שהודלק בבהכ"נ רק לכבוד ולכן כשמביא נר של בהכ"נ לביתו ידליק ממנו עוב נר אחר ויברך על שניהם יחד ואם אי אפשר להבריל על שניהם ביחד מוטב להבריל על נר אחר בלבד מלברך על נר של בהכ"נ לבר ונרות של בתי מדרשות שעשויה ללמוד אצלם והקבועים שמה משתמשין בהם יש לברך עליהם *יש מחמירין על עצמם לעשות ב' ימים יוה"כ *ואין לנהוג בחומרא זו שיש לחוש שובא לידו סכנה וגם יש עוד טעמים שאין לנהוג כן: יא האנשים שמחמירים לעשות ב' ימים יוה"כ צריכים לנהוג כל דיני יוה"כ אסור במלאכה ושאר עינויים הנוהגים ביה"כ ומ"ס אין להם להתפלל רק כמו בחול ואפילו הם עושה או מאה גם יניחו תפלין אך הם וטים והסליחות רשאים לומר כדצונם ואם רת י"ג סודות כאדם הקורא בתורה